

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2010

Bc. Ivan Sekáč

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

**MÝTUS O PREDURČENOSTI K CHUDOBE
A SOCIÁLNEMU VYLÚČENIU**

Diplomová práca

Študijný program: Aplikovaná sociálna práca

Školiace pracovisko: Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva

Školiteľ: Doc. PhDr. Lenka Haburajová - Ilavská, PhD.

Nitra 2010

Bc. Ivan Sekáč

Ďakujem mojej školiteľke práce
Doc. PhDr. Lenke Haburajovej - Ilavskej, PhD.
za cenné rady, odborné usmernenie, podporu a pomoc, ktorú mi poskytla pri
vypracovaní diplomovej práce.

V Nitre, 20.4.2010

Bc. Ivan Sekáč

ABSTRAKT

SEKÁČ, Ivan: Mýtus o predurčenosti k chudobe a sociálnemu vylúčeniu. [Diplomová práca] / Ivan Sekáč. – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva; Katedra sociálnej práce a sociálnych vied. – Školiteľ: Doc. PhDr. Lenka Haburajová - Ilavská, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister – Nitra : FSVaZ, 2009.

Problematiku mýtu o predurčenosti k chudobe a sociálneho vylúčenia sme rozpracovali vo viacerých tematických častiach. V prvej časti definujeme a vysvetľujeme základné pojmy ako chudoba a súčasnosť, jej príčiny a dôsledky, chudoba a sociálna nerovnosť, chudoba na Slovensku a chudobou ohrozené skupiny. V druhej časti práce sa venujeme mýtom o predurčenosti k chudobe. Tretiu časť sme venovali samotnému analyzovaniu chápania chudoby. Jednotlivé kapitoly sú venované objasneniu mýtu o chudobe, k predurčenosti k nej ako aj s tým súvisiacemu sociálnemu vylúčeniu a následným sociálnym a ekonomickým dôsledkom.

Kľúčové slová:

Chudoba. Životný štandard. Nedostatok príjmu. Sociálna diskriminácia. Sociálne vylúčenie. Sociálna exklúzia. Sociálna inklúzia. Hranice chudoby. Absolútna chudoba. Relatívna chudoba. Životné podmienky. Syndróm chudoby. Chudoba hmotná. Chudoba nehmotná.

ABSTRACT

Sekáč, Ivan: The Myth of the inclusion of poverty and social exclusion. [thesis] / Ivan Sekáč. - Constantine the Philosopher University in Nitra. Faculty of Social Sciences and Health, Department of Social Work and Social Sciences. - Supervisor: Doc. PhDr. Lenka Haburajová - Ilavská, PhD. The degree of professional qualifications: Masters - Nitra: FSVaZ, 2009.

Myth to include the issue of poverty and social exclusion, we have developed in several sections. The first part defines and explains the basic concepts of poverty, and today, its causes and consequences of poverty and social inequality, poverty, poverty in Slovakia and vulnerable groups. In the second part we will look at myths about predurčenosti to poverty. The third section, we address the analysis of the understanding of poverty itself. Individual chapters are devoted to clarify the myth of poverty, to predurčenosti to it as well as the related social exclusion and the consequent social and economic consequences.

Key words:

Poverty. Living standards. Lack of income. Social discrimination. Social exclusion. Social inclusion. Poverty line. Absolute poverty. Relative poverty. Living conditions. Poverty syndrome. Physical poverty. Poverty Intangible.

OBSAH

ÚVOD	8
1. CHUDOBA OD MINULOSTI PO SÚČASNOSŤ	10
1. 1 Sociálna nerovnosť	12
1. 2 Od chudoby k sociálnemu vylúčeniu	13
1. 3 Sociálna exklúzia a inklúzia	14
1. 4 Príčiny a dôsledky chudoby	16
1. 5 Nová chudoba	17
1. 6 Mýty o chudobe v globálnom aspekte	21
1. 7 Prejavy chudoby	25
1. 8 Príjmová nerovnosť	28
1.9 Mýtus o chudobe v regionálnom aspekte	29
2. MÝTUS O PREDURČENOSTI K CHUDOBE	31
2.1 Chudoba a ľudia s nedostatočným vzdelaním	32
2.2 Chudoba a starí ľudia	32
2.3 Chudoba a nezamestnaní	33
2.4 Chudoba a neúplné rodiny	34
2.5 Chudoba a mladé rodiny	34
2.6 Chudoba a deti	34
2.7 Chudoba a Rómovia	36
2.8 Chudoba a ľudia bez domova	38
3. PRIESKUM VYBRANÝCH MÝTOV O CHUDOBE, PRÍČINÁCH CHUDOBY A PREDURČENOSTI K NEJ	40
3. 1 Ciele prieskumu	40
3. 2 Metódy prieskumu	41
4. VÝSLEDKY PRIESKUMU	44
4.1 Väčšina chudobných sú leniví a nechcú pracovať, je to zlyhanie jednotlivca a pramení z nedostatku zodpovednosti	44

4.2 Prevažná väčšina chudobných nežije na vidieku, chudoba je zlyhanie spoločnosti za chudobu môže región	45
4.3 Chudobné rodiny sú skôr chudobné preto, že majú príliš veľa detí a väčšina chudobných, sú slobodné matky s deťmi	46
4.4 Chudobní ľudia nepotrebujú, aby sa učili základné životné zručnosti, ako je zostavovanie rozpočtu. Prevažná väčšina chudobných je rómskeho pôvodu	47
4.5 Medzi pohlaviami a chudobou je rozdiel, chudoba je osud	48
4.6 Overenie hypotéz	48
5. DISKUSIA	50
6. NÁVRHY A ODPORÚČANIA PRE PRAX	70
ZÁVER	72
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	74
PRÍLOHY	79

Vysvetlenie pojmov

Analýza - všeobecná metóda výskumu jednotlivých vlastností niečoho
Byro fóbia - Strata sebadôvery a sebaúcty, nevôľa prekonávať prekážky
Deprivácia - chronické neuspokojovanie potrieb
Extrémny – krajný, výstredný, hraničný
Fatálny – nešťastný, osudový, zlý
Fenomén - jav, úkaz, skutočnosť, individualita
Fragmentácia - rozdrobenie rozpad, rozklad
Geografický - zemepisný
Gerontologická chudoba - starecká, starobná
Geto – štvrť mesta, zriadená na izolovanie spoločensky nerovnoprávných obyvateľov
Globálny – všeobecný, celkový, súhrnný, svetový
Hypotéza – dohad, predpoklad, domnienka,
Chronický – zdĺhavý, opakovaný, dlhotrvajúci
Ideológia - ucelený súbor ideí, zväčša kodifikujúci určité hodnoty
Kvalifikovaný – odborný, špecializovaný, znalecký, spôsobilý, školený
Legitimizovať - právne uznať
Majoritná - väčšinová
Marginálny – periférny, okrajový
Paternalistický štát – ochranný, nadradený, otcovský,
Pauperizovaný - zbedačovaný, chudobný znižovanie životnej úrovne
Predispozícia – prirodzená, vrodená alebo získaná tendencia
Priemyselná revolúcia - výrazný rozvoj priemyslu
Psychická schopnosť - spôsobilosti mentálnych vlastností a prejavov
Relatívny - hodnotený vzhľadom na niečo, pomerný, podmienený
Sekundárny - vedľajší, odvodený, druhoradý, nepôvodný
Sociálna deprivácia - spoločenský úbytok, ťažkosti
Sociálna exkluzivita – verejná - spoločenská výnimočnosť
Sociálna patológia - veda skúmajúca chorobné javy a pochody vo vývoji spoločnosti
Status - pozícia a poslanie osoby alebo skupiny
Tabuizácia - vylučovanie, odstraňovanie slov alebo tém

ÚVOD

Chudobný nie je ten, kto má málo, ale ten, kto veľa žiada.

(Marcel Proust)

Predkladanú diplomovú prácu sme venovali chudobe ako takej a mýtom o predurčenosti k nej. Tematika chudoby ako sociálneho javu sprevádzala jednotlivcov, alebo aj celé sociálne skupiny v dejinách ľudstva od nepamäti a vnímanie chudoby sa pochopiteľne v tomto procese následne modifikovalo a vznikali rôzne mýty. Od ponímania chudoby T. Akvinským, ako stavu daného bohom, ktorý je na svete preto, aby bohatí mali príležitosť konať skutky milosrdenstva a kajúcnosti, cez Vivesom vypracovaný systém komunitnej starostlivosti o chudobných prostredníctvom práce, či Malathusovo odmietanie všetkých opatrení na podporu chudoby, až po rôzne koncepcie štátnej sociálnej politiky realizované v dvadsiatom a dvadsiatom prvom storočí. Spolu s náhľadom na chudobu a mýtmi o nej sa následne vyvíjali a modifikovali i stanoviská čo chudoba je a čo chudoba nie je. Na túto tému existujú rozličné odpovede. Veľmi často sa vlastne za chudobu pokladá aj to, čo ňou v skutočnosti nie je. Zásadne možno diferencovať dva prístupy k vymedzeniu chudoby – objektívny a subjektívny. Objektívny prístup indikuje chudobu pomocou zreteľných kritérií, týkajúcich sa zväčša príjmu alebo majetku človeka. Subjektívny prístup zisťuje, či sa človek sám cíti chudobný, pociťuje príznaky chudoby respektíve sám seba zaraďuje do kategórie chudobných. A zároveň treba povedať, že subjektívny prístup z hľadiska skutočnej chudoby nič nerieši. Samozrejme, je dôležité, ako sa človek sám cíti a vníma túto realitu. Ak si uvedomíme, že problém chudoby so sebou prináša určitý pocit deprivácie, a to v akejkol'vek forme, je možné veľmi všeobecne konštatovať, že problém chudoby môže mať už začiatok v časoch, keď vznikali majetkové rozdiely. Celkom logicky sa takto môžeme dostať až do doby prvotnopospolnej spoločnosti, kde pocit hladu bol istým meradlom chudoby ako takej. Kto mal čo jesť, bol zabezpečený a kto nemal čo jesť, ten bol chudák. Postupom času sa s rozširovaním vedomostí a umenia ľudstva zväčšovali aj rozdiely medzi jednotlivcami a skupinami (v súčasnosti možno

hovoríť o značnom rozdielē aj medzi štátmi, ale aj kontinentmi). Samotný vývoj pomoci chudobným bol vždy určitým odrazom času a jednotlivá pomoc chudobným bola nositeľom duchovného, kultúrneho i sociálneho cítenia jednotlivcov, skupín a štátov, a to v priamej súvislosti s vývojom spoločností a pokrokom, ako i možnosť ekonomického rozvoja a ekonomickej sily, ktorá hrá pri odstraňovaní chudoby veľmi dominantnú úlohu. Riešenie problému chudoby, ako celosvetového problému, je dozaista veľmi dôležitým fenoménom súčasnosti, o čom svedčí aj záujem rôznych svetových organizácií, ktoré sa snažia pomôcť najmä tam, kde sú chudobou postihnuté veľké skupiny obyvateľstva. Tému diplomovej práce sme si vybrali z toho dôvodu, lebo sa domnievame, že tejto problematike nie je u nás stále ešte venovaná dostatočná pozornosť, ktorú by si dozaista táto oblasť spoločenského života zaslúžila, nakoľko sa zaoberá širokým spektrom otázok a abstrahuje fakty z rôznych oblastí teórie a reality. Práca sa zaoberá „Mýtom o predurčenosti k chudobe a sociálnemu vylúčeniu“. Zámerom našej práce teda nie je iba obvyklé konštatovanie že mýty sú vždy pravdivé, ale poukázať na to, aká je skutočná realita chudoby a že nemožno označiť za chudobu aj chudobu, ktorá chudobou v skutočnosti nie je. Vieme, že to bude neľahká úloha, pretože počas doby, čo sa zaujímame o túto problematiku, sme sa veľakrát uistili, že danej problematike nie je venovaná taká pozornosť, akú by si v rámci svojej aktuálnosti zaslúžila. Pre našu prácu sme si zvolili nasledujúcu koncepciu. Súčasný pohľad na chudobu a aké sú najviac ohrozené skupiny. Ďalšia časť je venovaná samotným mýtom o chudobe a na záver v empirickej časti– budú rozpracované prieskumné otázky formou dotazníka, na ktoré sa pokúsime sformulovať vlastné stanoviská na chudobu a jej definíciu, ako aj posúdenie či mýtus o predurčenosti k chudobe je v skutočnosti iba mýtus. Kľúčovým prínosom našej diplomovej práce je predstretie komplexnej podoby o chudobe jej príčinách kde sme množstvo kvalifikovaných článkov a štúdií sformovali do systematického a prehľadne upraveného celku. Predmetná práca reprezentuje aj jeden z mála kompletných dokumentov, ktoré ucelene zhodnocujú tému mýtu o predurčenosti k chudobe a sociálnemu vylúčeniu. Sme presvedčení, že naša práca prispeje k zviditeľneniu témy týkajúcej sa chudoby ako aj mýtom o nej.

1. CHUDOBA OD MINULOSTI PO SÚČASNOSŤ

Už v dávnych časoch keď sa ľudia zamýšľali nad prirodzenosťou ľudského spoločenstva, sa ich záujem upriamoval k rozdielom, ktoré boli jednak medzi jednotlivcami tak i skupinami vnútri spoločenstva. Po stáročia bola chudoba hodnotou, ktorá bola založená na myšlienke evanjélie. (Ondrejko 2010, s.158). Počas celej histórie bolo na tému chudoby vymyslených nepreberné množstvo prísloví kde sa ľudia snažili nájsť ospravedlnenia, ale aj odpovede na tieto konštatovania. Bohatstvo plodí závišť, chudoba nenávišť. (Slovenské príslovie) Chudoba cti netratí. (Slovenské príslovie) Chudoba je prísna matka, ale má súcné deti. (Slovenské príslovie) Chudoba môže byť údel aj neschopnosť, Božie rozhodnutie, ale aj zlá voľba. (nezistené) Chudobnému aj z prázdneho hrnca vykypí. (Slovenské príslovie) Chudobnému veľa chýba, lakomému všetko. (Slovenské príslovie) Chudobný človek nikde nenájde pravdy. (Slovenské príslovie) Chudobu sme stvorili my, nie Boh, ja a ty - naším sebeckom. (Matka Tereza) Jedz chlieb a pi vodu, neprídeš na chudobu. (Slovenské príslovie) Kde dlžoba, tam chudoba. (Slovenské príslovie) Kto dáva chudobnému, požičiava Bohu. (Victor Hugo) Kto chudobnému udelí, tomu pán Boh nadelí. (Slovenské príslovie) Kto nemá chlieb je chudobný, kto nemá rozum, je ešte chudobnejší. (Rómske príslovie) Pokiaľ žiješ v súlade s prírodou, nikdy nebudeš chudobný; pokiaľ žiješ podľa mienky ľudí, nikdy nebudeš bohatý. (Lucius Annaeus Seneca) Rozhranie chudoby a biedy nie je možné stanoviť a často sa oba významy zamieňajú. Z hľadiska jednotlivca, prípadne spoločenskej skupiny môže byť chudoba nezapríčinená alebo spôsobená vlastným pričinením“. (Tokárová, 2003, s. 349) Aj keď ľudstvo na začiatku storočia vzdoruje celej rade globálnych problémov, chudoba momentálne figuruje ako problém určite najpálčivejší. Viac ako osem miliónov ľudí každoročne zomrie jednoducho z toho dôvodu, že sú priveľmi chudobní na to, aby prežili. Títo ľudia, žijúci v častiach sveta, ktoré bývajú označované ako takzvané rozvojové - jedná sa približne o stopäťdesiat krajín Ázie, Afriky, Latinskej Ameriky, karibskej a tichomorskej oblasti. Pritom len málo by stačilo, aby boli títo ľudia zachránení - asi päťdesiatimi miliardami euro ročne. Toto číslo predstavuje len zlomok peňazí vydávaných každoročne na zbrojenie. Dnes sa za chudobnú považuje takmer polovica z viac ako šiestich miliárd obyvateľov planéty. Avšak chudoba sa prejavuje

rozdielne. Je možné identifikovať viac úrovní chudoby, a síce extrémnu alebo absolútnu chudobu, ďalej miernu a relatívnu. Na definovanie absolútnej chudoby je najčastejšie považovaná hranica príjmu zodpovedajúca jednému euru denne. Títo ľudia nemôžu pokryť ani svoje základné životné potreby - trpia chronickým hladom a podvýživou, nemôžu si dovoliť platiť za lekársku starostlivosť, vzdelanie pre svoje deti, nakupovať šatstvo a obuv, chýba im prístup k nezávadnej pitnej vode a hygienickým zariadeniam a pravdepodobne aj ich obydlie je dočasné a nevyhovujúce. Extrémnu chudobu možno označiť za "chudobu, ktorá zabíja". Na rozdiel od toho mierna chudoba znamená, že základné potreby naplnené sú, ale nedostatočne. Relatívna chudoba je potom chápaná ako príjem, ktorý je pod stanovenou úrovňou priemerného príjmu tej ktorej krajiny. Kým extrémna chudoba ohrozuje ľudí na živote, relatívna chudoba, o ktorej sa hovorí väčšinou v prípade bohatých štátov vrátane Slovenskej republiky, spôsobuje v najhoršom prípade sociálne deprimácie a vylúčenie ľudí zo spoločnosti. (Kasanová 2007, s. 9)

Dôvodom je osobný pocit. V praxi to môže vyzerať tak, že ani auto a ani váš dom vám nebude stačiť na to, aby ste si nemysleli, že ste chudobní. Stačí, aby váš sused mal dva domy a dve autá. Pritom ešte na začiatku devätnásteho storočia na tom boli dá sa povedať všetci ľudia na zemi rovnako. Až na výnimky akými boli napríklad vlastníci pôdy, boli všetci chudobní. Priemyselná revolúcia spojená so zvyšovaním produktivity v poľnohospodárstve však odštartovala v jednej časti sveta nebývalé obdobie rozmachu hospodárstva, zvyšovanie životnej úrovne a znižovanie chudoby. Dôvodov, prečo sa proces rýchleho rozvoja hospodárstva rozbehol v iných krajinách s oneskorením viac ako jedného storočia a v ďalších krajinách zatiaľ nie, je celá rada. Išlo sa o kombináciu viacerých faktorov. Politických, geografických a historických. Problém chudoby je veľmi komplexný. Viac ako šesťdesiat percent chudobných totiž tvoria ženy, ktoré v rozvojových krajinách nesú najväčší diel zodpovednosti v starostlivosti o domácnosť a v niektorých krajinách sú v prísne podriadenom postavení, nemôžu vlastníť pôdu a podobne. Dnes je už isté že nielen ekonomická rozvinutosť v jej súčasnej podobe, ale aj jej opak, teda chudoba, má obrovské negatívne dopady aj na životné prostredie. Ohrozujúce je najmä to, že chudoba vystupuje sama ako rizikový faktor pre vznik sociálnej patológie. „Chudoba znamená stratu možností, spoločenských kontaktov a vylúčenie chudobných z normálnych foriem komunikácie a družnosti.“ (Ondrejko 2001, s. 65)

1.1 Sociálna nerovnosť

Pod pojmom sociálna nerovnosť môžeme opísať situáciu, v ktorej členovia spoločnosti disponujú rozdielnym množstvom vlastníctva, prestíže a samozrejme aj moci. Okrem toho spomeňme rasové a etnické konflikty, mocenské rozpory, vekové konflikty, či nerovnosti medzi mužmi a ženami atď. Určitým stupňom tejto nerovnosti sa vyznačujú všetky svetové kultúry. Keď si vytvoríme hierarchie skupín zo systémov sociálnych nerovností, hovoríme o takzvanej stratifikácii. Je to usporiadané zaradenie celých skupín ľudí, ktorí opakovane dosahujú rozdielnych ekonomických odmien a rozdielny prístup k moci v spoločnosti. Tieto rozdiely následne ovplyvňujú spôsoby akým sociálne nerovnosti prechádzajú z generácie na generáciu a dochádza ku vzniku skupín, začlenených do konkrétnej spoločenskej hierarchie. Sociálna nerovnosť sa najčastejšie vysvetľuje ako nevyhnutná konzekvencia spoločenskej existencie. To znamená, že táto nevyváženosť je príznačná len pre určité typy spoločnosti. Zároveň s týmto narastajúcim problémom tu bolo úsilie nastolenia sociálnej objektivity témou značného množstva sociálnych organizácií. Keď si zoberieme občanov krajín bývalého východného bloku tak zistíme, že boli usmerňovaní pomocou pracovno-zamestnaneckej pozície. V štátoch EHS veľké sociálne nerovnosti zmierňoval takzvaný sociálny štát. Musíme si však uvedomiť, že samozrejme aj dnes legislatíva trhového hospodárstva vytvára na jednej strane bohatstvo, ale na strane druhej aj biedu. (Sutor 1996, s 391). Ulrich Beck uvádza, že medzi krajnou chudobou a rizikom jestvuje „systémová príťažlivosť“ (Beck, 2004, s.55). Spoločenské bohatstvo a jeho rast je sprevádzaný produkciou rizík. Ozázkou je, ako sa vysporiadať s rizikami, okrem iného i s narastajúcou sociálnou nerovnosťou. Sociálne nerovnosti v rôznych podobách, (sociálne znevýhodnená minorita, sociálne znevýhodnené osoby v dôsledku zdravotného postihnutia, starí ľudia, deti a mladiství, nezamestnané osoby, sociálne neprispôsobiví občania, chudobní, sa stali, či stávajú neoddeliteľnou súčasťou spoločnosti. (Haburajová-Ilavská, 2008, s.216) Mali by sme sa ale zamyslieť, kam spoločnosť riadená sociálnou nerovnosťou smeruje a či by spoločnosť nebola lepšia bez niektorých foriem sociálnej nerovnosti. Zostáva teda len na nás ako sa so sociálnou nerovnosťou vysporiadame a aké miesto v hierarchii spoločenských hodnôt jej priradíme.

1.2 Od chudoby k sociálnemu vylúčeniu

Koncept sociálneho vylúčenia má svoje základy v 70. rokoch dvadsiateho storočia vo Francúzsku, kedy najmä v dôsledku ropnej a následne hospodárskej a fiškálnej krízy došlo k stagnácii sociálneho štátu (Haburajová-Ilavská, 2008, s.150) kde bol prvý krát použitý pre špecifickú situáciu určitých skupín obyvateľov žijúcich na okraji spoločnosti, ktorí boli odstavení od pracovných príležitostí a zároveň od záchranej siete štátnej sociálnej pomoci. Proces sociálneho vylúčenia je primárne dôsledkom chudoby a nízkych príjmov, prispievajú k nemu však tiež ďalšie faktory ako je diskriminácia, nízke vzdelanie či zlé životné podmienky. Sociálne vylúčení sú odrezaní od inštitúcií a služieb, sociálnych sietí a vzdelávacích príležitostí. Prejavom sociálneho vylúčenia je teda napríklad dlhodobá nezamestnanosť, závislosť na sociálnych dávkach, život v priestorovo vylúčených častiach obcí (getách), nízka kvalifikácia, zlý zdravotný stav, rozpad rodín či strata sebaúcty. Ako adaptácia na podmienky sociálneho vylúčenia sa často vytvárajú špecifické hodnoty a normy, medzi ktoré patrí napríklad dôraz na prítomnosť, neschopnosť plánovať do budúcnosti, pocity beznádeje a bezmocnosti či presvedčenia, že človek nemôže ovplyvniť vlastnú sociálnu situáciu. Presun záujmu od chudoby k sociálnemu vylúčeniu predstavuje v poslednom období jednu z najvýznamnejších udalostí v teórii i praxi sociálnej politiky. V tejto kapitole sa budeme zaoberať zmenou podmienok, ktoré viedli k objaveniu tzv. novej chudoby a zároveň prispeli k postupnej zmene výskumnej paradigmy. Kvalitatívne ako i kvantitatívne posuny v podobe chudoby v porovnaní s minulosťou priniesli záujem o širšie vymedzenie chudoby, snahu o pochopenie procesov a mechanizmov, ktoré vedú alebo znemožňujú vymaniť sa z tejto nepriaznivej situácie. V tejto súvislosti sa objavujú otázky, akými spôsobmi umožniť začlenenie a participáciu vylúčených do bežného spôsobu života tej ktorej konkrétnej spoločnosti. Bez analýzy teoretického rámca, jeho vývoja a identifikácie nosných ideí, je nemožné pochopiť súčasnú „hegemóniu“ konceptu sociálneho vylúčenia v boji proti pretrvávajúcim sociálnym problémom európskych krajín. Poznanie vývoja akademickej polemiky týkajúceho sa chudoby a neskôr aj sociálneho vylúčenia, jeho postupného prieniku do verejnej polemiky umožňuje pochopiť podobu v súčasnosti implementovaných stratégií a nástrojov sociálnej inklúzie.

1.3 Sociálna exklúzia a inklúzia

O chudobe môžeme povedať, že je to proporčne komplikovaný jav. Pôvodne bola zadefinovaná ako absencia kľúčových nárokov. Ľudia nútení žiť v nedostatku disponujú natoľko nízkym príjmom že nemôžu docieľiť základnú existenčnú rovinu, ktorá je prijateľná spoločnosťou, v ktorom sa nachádzajú. V súvislosti s touto skutočnosťou sú poznačení ďalekosiahlym a závažným vyčlenením zo spoločnosti. Základný východiskový bod z ktorého sa tento neutešený stav následne odvíja je strata zamestnania, životné minimum neumožňujúce bývať v dôstojných podmienkach, znemožnený prístup k vzdelaniu, aktívnemu oddychu a.t.d. V súvislosti s hore uvedeným chodom nepriaznivých udalostí sa stretávame s pojmom sociálna exklúzia. Môžeme ďalej povedať, že subjekty ktoré sa dostali do takejto nepriaznivej situácie sa postupne dostávajú dokonca na perifériu spoločnosti. Môžeme povedať, že podľa (Mareša 2000). chudobu ku koncepcii sociálnej exklúzie posúva nasledovných päť zmien. 1. Akcent sa prenáša od finančného handicapu na jeho multidimenzionálnu povahu (identifikácia rôznych nevýhod plynúcich z chudoby a ich vzájomných vzťahov). 2. Prechod od statickej k dynamickej analýze procesov, ktorými sa ľudia stávajú chudobnými či zostávajú kvôli nim v chudobe. Výsledkom sociálnej exklúzie je deprivácia, zatiaľ čo chudoba je výsledkom celkového zbedačovania. 3. Rozšírenie úzkeho sústredenia sa na zdroje jedinca či domácnosti aj na zdroje lokálnych komunít (deprivácia je daná nielen nedostatkom zdrojov priamo v domácnosti, ale aj v komunite - nedostupnosť a zlá kvalita škôl, nedostupná lekárska starostlivosť, nedostatočná verejná doprava, atď.). 4. Posun od distribučnej k relačnej dimenzii stratifikácie a znevýhodnenia chudobných (od sústredenia sa na chudobu ako problému distribúcie a nedostatočných zdrojov chudobných, k otázkam ich neadekvátnej sociálnej participácie, nedostatočnej integrácie a bezmocnosti). 5. Sústredenie sa na hlboké rozdiely medzi chudobnými a ostatnými namiesto poňatia kontinuálneho charakteru nerovností (rozlíšenie medzi chudobnými a tými, ktorí nimi nie sú, je rozhodnutím založeným na určitých hodnotách – koncepcia sociálnej exklúzie je preto oprávnená v takom prostredí, kde rozpor medzi chudobnými a zostatkom spoločnosti získava povahu katastrofickej diskontinuity). Jeden z najlepších opisov sociálneho vylúčenia a sociálneho začleňovania je, že sú na kontinuite vo zvislej rovine pod a nad sociálnym horizontom. Majú desaťfázové modulovanie („fáza“, pretože

zvýšenie a zníženie modulovať s časom) sociálna štruktúra: závod, geografickej polohy, trieda štruktúry, globalizácie, sociálnych problémov, osobné návyky a vzhľad, vzdelanie, náboženstvo, ekonomika a politika. Nasledujúce popisy sú veľmi reštriktívne a nepokrývajú celý rozsah sociálneho vylúčenia a sociálneho začlenenia. Sociálne vylúčenie sa vzťahuje na krádež alebo zbavenie niektorých ľudí v spoločnosti. Často je spojený s osobou vzťahujúcou sa k určitej sociálnej triede, vzdelanie, stav, vzťahy v detstve a životnú úroveň a ako by mohli mať vplyv na prístup k rôznym príležitostiam. To platí do určitej miery, pre ľudí s postihnutím, zo všetkých etník a rás, taktiež starších ľudí a samozrejme aj mládež. Každý, kto sa odlišuje v každej miere od bežných obyvateľov sa môže stať predmetom hrubej alebo jemnej formy sociálneho vylúčenia. Sociálne vylúčenie má mnoho úzkych väzieb aj na dopravu. Mnohí sa domnievajú, že jedným z rysov definujúcich niekoho, kto je „sociálne vylúčený“ je nevlastnenie automobilu. Tento hendikep týkajúci sa mobility je jedným z dôvodov, prečo je pre tých, ktorí sú sociálne vylúčení také ťažké nájsť si prácu, alebo k prístupu ku kľúčovým službám, ako sú zdravotníctvo a školstvo. Sociálne vylúčenie je o neschopnosti našej spoločnosti, aby všetky skupiny a jednotlivci boli na dosah toho, čo očakávame ako spoločnosť, t.j. realizovať svoj plný potenciál. Samozrejme ak chce byť niekto „mimo spoločnosti“ môže mať na to rôzne dôvody, ale sociálne vylúčenie ako také môžeme definovať ako zložitý ekonomický jav, ktorý má v sociálnej oblasti nesmierne dôsledky. V zmysle tejto témy môžeme povedať o „boji o uznanie“ a sociálne vylúčení sú zbavení spoločenského uznania a spoločenskej hodnoty. V oblasti politickej, spoločenské uznanie znamená získať plné občianstvo, v ekonomickej sfére zase aby každý bol schopný plne sa podieľať na živote komunity. Sociálne vylúčenie možno zhrnúť alebo inými slovami povedať ako „sociálna integračná kríza“ V ktorej sú úzko prepojené pojmy ako chudoba, vylúčenie a marginalizácia, profesijné, sociálne a občianske nerovnosti, neprítomnosť alebo oslabenie podpornej siete, časté interkultúrne konflikty, týkajúce sa nielen pohlavia, rasy a zdravotného postihnutia, ale aj trestnej činnosti. Problém sociálneho vylúčenia je obvykle viazaný na problematiku rovnakých príležitostí, Ale ako je možné že niektorí ľudia sú predmetom takéhoto vylúčenia a iní nie. Marginalizácia určitých skupín je problémom i v mnohých ekonomicky vyspelejších krajinách, vrátane EU napriek tomu, že spoločnosť poskytuje pre väčšinu svojho obyvateľstva veľa ekonomických

a spoločenských príležitostí. Ak sme v predchádzajúcej časti hovorili o sociálnej exklúzii, pokúsime sa zdefinovať aj protikladný proces, ktorým je sociálna inklúzia. Je to postupné začleňovanie subjektov postihnutých sociálnou exklúziou do spoločnosti. Sociálna inklúzia vyžaduje komplexný, viacdimenzionálny a najmä jednotný prístup v rôznych oblastiach politik. Základným cieľom je podporovať sociálne začleňovanie znevýhodnených alebo vylúčených osôb, podporovať rovnosť príležitostí, uspokojovať sociálne potreby ľudí prostredníctvom aktívnych a preventívnych opatrení

1.3 Príčiny a dôsledky chudoby

Pri hľadaní príčin chudoby je dôležité si najprv uvedomiť, čo je to vlastne chudoba. Existuje nespočetne veľa definícií tohto fenoménu a je samozrejmé, že aj názory na samotnú príčinu sa rôznia (dané je to okrem iného aj demografickými a kultúrnymi rozdielmi). Ako bude zjavné v ďalších bodoch, názory na možné príčiny vzniku chudoby sú rôzne a podčiarkujú značnú komplikovanosť tohto problému. Chudoba je problémom veľkého počtu ľudí. Chudobní v Európskej únii v dnešnej dobe nežijú "v slumoch" a netrpia hladom. V mnohých prípadoch majú doma farebnú televíziu, práčku a chladničku. Čo im chýba? Finančné možnosti bohatších spoluobčanov. Na základné potreby dnešného sveta (bývanie, škola, doprava, jedlo) vydajú európski chudobní všetku mzdu a nemajú teda na zahraničnú dovolenku. Chudobní v Európskej únii sa cítia predovšetkým sociálne vylúčení z bohatšieho okolia. Kde je príčina? Existuje závislosť medzi vzdelaním, rodinným zázemím a chuťou sa presadiť. Dobré platené zamestnanie totiž v dnešnej dobe vyžaduje veľa vedomostí a zručností. Podľa [Dostála, \(2005\)](#) Viac ako 80% chudobných nemá žiadne odborné vzdelanie. Zvyšovaním vzdelanosti vedie cesta k odstraňovaniu "chudobných" v Európskej únii. Systémy sociálnej ochrany zohrávajú v Európe dôležitú úlohu, pretože zabezpečujú jednotlivým občanom istotu a prispievajú aj k politickej a sociálnej stabilite a k ekonomickému rastu. Bez sociálnej ochrany formou daňových úľav a dávok vyplývajúcich z poistenia by štyria z desiatich domácností žili v relatívnej chudobe - t.j. mali by k dispozícii príjem nižší ako 50% priemerného príjmu v danom štáte. Vďaka súčasnej legislatíve je takto postihnutých asi 20% domácností v Európskej únii. Oveľa viac sú relatívnu chudobou postihnutí obyvatelia žijúci na vidieku. Nie je tu toľko pracovných možností, kvalita základných

škôl je väčšinou nižšia, a tým aj šancu dostať sa na vysokú školu. Aj v počte mestského obyvateľstva je na tom pôvodná európska pätnásťka výrazne lepšie. V tejto časti sa pokúsime porovnávať názory na dôsledky chudoby občanov tak, ako sú uvedené vo výskumnej štúdií Petra Mareša, Najskôr sa pozrieme na rozloženie názorov na príčiny chudoby podľa prieskumu z roku 1999. Ako uvádza (Mareš, 1999, s 92) zo základného súboru o veľkosti 1908 respondentov, s ktorým pracoval aj naďalej, sa vrátilo 1827 platných odpovedí na otázku "Prečo ľudia žijú v chudobe". Ako poukazuje na to, čo vyplýva z prieskumu, väčšina (42%) populácie prisudzuje príčinu chudoby lenivosti. Nasleduje nespravodlivosť (18,7%), pokrok (17,6%) a neúspech (15,6%). Ako vidno prevláda názor o seba zavinení chudoby dlhodobo. Z hľadiska času má len mierne klesajúcu tendenciu. Nárast naopak zaznamenala príčina, ktorá patrí do tzv. kategórie fame (tzv. zavinená príčina), keď nie je v silách jedinca nepriaznivú situáciu predvídať a účinne sa proti nej brániť. Jedná sa o neúspech. Ďalší nárast zaznamenala nespravodlivosť ako príčina chudoby. Napriek tomu však oproti ostatným európskym krajinám zostávame na nízkej hodnote. Aj tu poukazuje, že najčastejšie uvádzanou príčinou je uvádzaná lenivosť. Ako prvú príčinu chudoby ju vybralo 44,2% respondentov a ako druhú možnosť ju zvolilo 26,1%. Spolu tieto preferencie tvoria 70,3%, čo je veľmi vysoký podiel a pre nás tiež aj podnet, aby sme sa zamerali najmä na túto subjektívne vnímanú príčinu chudoby. Za lenivosť nasleduje nespravodlivosť s 19,3%. Ak by sme ale opäť zosumarizovali prvú a druhú vybranú variantu, druhé miesto zaujme neúspech s 43,4% a hneď za ňou potom pokrok s 41,1%, čo je obrat k nezavineným príčinám ako zvaľovanie viny na príčiny spojené s dimenziou "fate" (tzv. nezavinenou príčinou).

1.4 Nová chudoba

Podľa *Slovak Sociological Review*, (2/2005) päťdesiate a šesťdesiate roky minulého storočia boli pre vyspelé západoeurópske krajiny desaťročiami bezprecedentného ekonomického rastu a zvyšovania blahobytu. Zdalo sa, že problém chudoby sa podarilo resp. postupne podarí konečne vyriešiť. V tomto zlatom období prevažovali optimistické očakávania, že chudoba môže byť pomerne hladko eliminovaná zavedením viac či menej radikálnych opatrení prerozdelenia príjmov v podmienkach ekonomického rastu a nového životného štýlu. Ako uvádza

Strieženec, (1996, s. 219) je možné charakterizovať životný štýl ako systematický výber spôsobov sebarealizácie. Predpokladom týchto očakávaní bol neustály ekonomický rast, ktorý mal zabezpečovať finančné prostriedky na expanziu sociálneho štátu. Ak chudoba bola identifikovateľná, tak mala charakter starej chudoby nezávislej od trhu práce, často nazývanej aj demografickou chudobou. Od konca šesťdesiatych rokov sa však v západnej Európe objavujú zárodky nového sociálneho fenoménu, ktorý neskôr spoločenský vedci označili názvom nová chudoba. Hoci termín novej chudoby nie je doteraz jednoznačne vymedzený, využíva sa pre opis efektu zmenených ekonomických a sociálnych podmienok, prinášajúcich relatívnu zraniteľnosť chudobou pre rozdielne sociálne skupiny (Gordon, Spicker, 1999). Fenomén novej chudoby bol teda výsledkom mnohovrstevných socio-ekonomických a demografických procesov s rôznymi implikáciami pre rôzne skupiny obyvateľstva. Sociálne štáty, ktoré sa rozvíjali v západnej Európe po druhej svetovej vojne, boli „nastavené“ na určité predpoklady týkajúce sa napríklad rozloženia sociálnych rizík v populácii, rodinných štruktúr a podôb trhov práce. Sociálne riziká boli pôvodne koncentrované na začiatku a konci životného cyklu, kde existovala najväčšia priepasť medzi potrebami podmienenými vekom a schopnosťou zaistiť si príjem vlastnými silami. Deti a starí ľudia patrili v prvej polovici dvadsiateho storočia k typickým ohrozeným skupinám, na ktoré boli nastavené aj programy sociálnych politík. Podľa Hantrais (2000, s.166) však ešte aj v sedemdesiatych rokoch väčšinu chudobných tvorili práve starí ľudia. Postupne sa začali objavovať nové body v životnom i rodinnom cykle, v ktorých boli jednotlivci a rodiny vystavené vysokému riziku chudoby (napríklad mladí ľudia po ukončení vzdelania/prípravy na povolanie, ľudia v produktívnom veku, mladé rodiny). Od sedemdesiatych rokov chudoba (nielen riziko chudoby) začala zasahovať ľudí z oveľa širšieho spektra socio-ekonomických skupín. Nezamestnanosť, ktorá dovtedy nevyžadovala zvýšenú pozornosť, začala rásť a nadobúdala trvácný charakter. Podľa Kronauera (1998), vysoká nezamestnanosť sa stala permanentnou sociálnou realitou v západoeurópskych krajinách. Skúsenosť s nezamestnanosťou zasahovala stále sa zvyšujúci podiel populácie týchto krajín a koncom sedemdesiatych rokov dvadsiateho storočia je už evidentný opätovný nárast masového charakteru nezamestnanosti. Okrem toho sme v tomto období svedkami nástupu nových technológií, ktoré do značnej miery zmenili trh práce, deindustrializácie, postupného starnutia populácie a ďalších demografických trendov, ako i individualizácie.

V sedemdesiatych a v osemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia bola už situácia úplne odlišná a chudoba sa opätovne stávala jednou z jasne vymedzujúcich realít každodenného života obyvateľov západoeurópskych krajín a v priebehu niekoľkých desaťročí bol neobyčajný rozsah objavujúcej sa chudoby v týchto bohatých národoch západnej Európy. Dlhú sa totiž predpokladalo, že s ekonomickým rastom a zvyšujúcimi sa transfermi do sociálnej oblasti sa chudoba stane minulosťou. Evidencie rozsahu chudoby do začiatku 70. rokov naozaj nasvedčovali, že by sa táto časť Európy mala stať územím, kde chudoba prakticky nebude existovať. Súčasné dáta však jasne ukazujú, že to bola ilúzia a chudoba je prítomná stále a v ešte väčšom rozsahu. Vedľa tejto starej demografickej chudoby sa vynára chudoba nová, v postsocialistických krajinách bývalého socialistického tábora býva často nazývaná chudobou transformácie (Ondrejko, 2010, s.174). Jedná sa o dlhodobu nezamestnaných, osoby permanentne znevýhodňované na trhu práce, osoby, ktoré sa neadaptovali na nové podmienky, atď. Začínajú sa objavovať rodiny, kde sa tieto sociálne handicapy kumulujú. Vysoké riziko nezamestnanosti spolu s fragmentarizáciou zamestnaneckej kariéry a vysoká pravdepodobnosť uzatvorenia v sekundárnom trhu práce sú a budú spojené nielen s určitými sociálnymi, ale aj etnickými skupinami. Zjavné príznaky chudoby nízkokvalifikovaných profesií sa začínajú prejavovať na vidieku. Najmä tam, kde došlo ku kolapsu poľnohospodárskych družstiev, sprivatizovaných štátnych majetkov a prepúšťaniu ich príležitostných a nekvalifikovaných pracovníkov. Na vidieku vznikajú nové ostrovy chudoby (obyvatelia majerov v katastroch bývalých štátnych majetkov, obyvatelia najmenších vidieckych sídiel, v ktorých dožívajú najstaršie vekové skupiny pôvodného obyvateľstva, a pod.). Ich zvyklosť a životné hodnoty odlišné od majoritnej spoločnosti. V mestských aglomeráciách sa zase objavujú bezdomovci, ktorí sa stávajú symbolom sociálneho vylúčenia, rozvratu rodín a sociálnej neprispôsobivosti založenej na neschopnosti bezdomovcov participovať na spôsobe života, ktorý je štandardný pre väčšinu populácie. *Kľúčové charakteristiky transferu k novej chudobe*

1. Značný nárast množstva ľudí závislých na rôznych formách sociálnej pomoci ako jeden z dôsledkov šíriacej sa dlhodobej nezamestnanosti. Dlhotrvajúca nezamestnanosť stupňuje naďalej riziko chudoby a riziko závislosti od rôznych foriem sociálnej pomoci.

2. Nárast nezamestnanosti a neistota týkajúca sa stratou zamestnania spôsobujú, že riziko chudoby a sa reálne dotýka veľkej časti obyvateľstva a nevyhýba sa ani strednej vrstve (objavuje sa nový pojem, takzvaná pracujúca chudoba). Dôležitú rolu zohráva nielen nárast množstva nezamestnaných, ale aj veľká časť dlhodobo nezamestnaných a stále rastúce percento osôb s fragmentarizovanou pracovnou kariérou t.j. osôb nezamestnaných síce krátkodobo, ale opakovane. 3. Stále väčší počet dlhodobo zadlžených domácností a osôb v súvislosti s nedoplatkami za nájomné, plyn, elektrinu, neschopných splácať úvery a pôžičky a podobne. Nie je to len následok zníženia príjmu v domácnosti, ale členovia domácností nie sú zvyknutí vychádzať z obmedzenými príjmami v domácom rozpočte, nakoľko ešte vždy majú neprimerané nároky. 4. Taktiež rastúci počet rodín s jedným rodičom najčastejšie matkou, ktoré sú nútené žiadať o sociálnu pomoc, ale aj ich zraniteľnosť v období vysokej nezamestnanosti. 5. Vzrastajúci počet ľudí bez domova ktorí potrebujú okamžitú sociálnu pomoc a tvoria najzreteľnejší článok novej chudoby. 6. Sústredenie mnohých, ktorí sú najviac ohrození týmto vývojom do vyčlenených mestských zón, taktiež ohrozuje sociálny systém a verejný poriadok v týchto oblastiach.. Po zosumarizovaní kľúčových charakteristík, sa stáva nová chudoba celospoločenským problémom, sústreďuje sa na konkrétnom priestore, je častejšie zastúpená v konkrétnych sociálnych vrstvách, má pretrvávajúci charakter, často sa prenáša z generácie na generáciu má súvis s trhom práce a dotýka sa nezanedbateľnej časti obyvateľstva. Nová chudoba najviac ohrozuje najmä dlhodobo nezamestnaných, ľudí dlhodobo znevýhodnených, respektíve vylúčených z trhu práce ktorým sa nepodarilo prispôbiť na nové podmienky, ale taktiež aj osoby s nízkym príjmom, takzvaní „working poor“ pracujúci chudobní, ktorí sa v dôsledku nedostatočnej kvalifikácie sú schopní uplatniť sa iba ako nekvalifikovaná pracovná sila na sekundárnom trhu práce. Medzi najviac „ohrozených“ sa zaraďujú obyvatelia žijúci v menej hospodársky rozvinutých (marginalizovaných) regiónoch. Rozhodujúcim faktorom novej chudoby, vzniknutej ako dôsledok zmien v systéme zamestnanosti nie je počet detí, ale hlavne nedostatočný stupeň vzdelania, ktorý súbežne so zánikom mnohých odvetví hospodárstva vedie postupne k dlhodobej nezamestnanosti. Veľká väčšina chudobných rodín majú do troch detí. Iba veľmi malé percento má tri a viac detí mladších ako osemnásť rokov.

1.5 Mýty o chudobe v globálnom aspekte

V súčasnej dobe sú rozdiely medzi chudobnými a bohatými vo svete väčšie, ako hocikedy predtým. Globálna nespravodlivosť v podobe podvýživy, AIDS, chudoby, negramotnosti a konfliktov má čoraz väčšie dimenzie, napriek sľubom predstaviteľov svetových veľmocí. Prehlbovanie chudoby vo svete nie je prirodzeným javom a ani sa nedeje náhodne. Je to kombinácia činiteľov ako neefektívna pomoc, bremeno dlhov a taktiež nespravodlivý svetový obchod. Každý z týchto javov stále viac zhoršujú účelové ekonomické politiky, diktované bohatými krajinami. K skoncovaniu s chudobou môže pomôcť spravodlivý obchod. Pravidlá medzinárodného obchodu určujú najmocnejšie krajiny sveta. Na jednej strane tieto pravidlá dovoľujú bohatým krajinám vyplácať svojim poľnohospodárom a podnikateľom podporu na vývoz potravín, čo vedie k zničeniu životných podmienok chudobných farmárov. Na druhej strane, zníženie chudoby, ľudské práva a ochrana životného prostredia sa stávajú druhoradými pri napĺňaní cieľa zníženia obchodných bariér. Obrovské dlhy najchudobnejších krajín sveta by mali byť v plnej výške zrušené v spravodlivom a transparentnom procese. Napriek veľkým vyhláseniam svetových predstaviteľov, kríza vo vyplatení dlhov má ďaleko od svojho konca. Bohaté krajiny neuskutočnili svoje sľuby, že zrušia nesplateľné dlhy chudobných krajín. Následkom toho veľa krajín vynakladá viac finančných prostriedkov na dlžobné splátky, ako na naplnenie potrieb svojich občanov. Bohaté krajiny a inštitúcie, ktoré kontrolujú trh musia prevziať zodpovednosť a zrušiť dlhy najchudobnejších krajín, ktoré nie je možné splatiť. Nemali by to však robiť cez zastavenie novej pomoci pre chudobné krajiny, ale práve cez hlbšie siahnutie do svojho vrečka a poskytnutie nových prostriedkov. *Potravy nie je toľko aby sa mohlo užiť 6 mld. ľudí.*

Nadbytok, nie nedostatok, najlepšie vystihuje stav zásob potravy vo svete. Celosvetovo sa produkuje dostatok obilia, ryže a ostatných obilnín, aby pre každého človeka bolo 3.500 kalórií na deň. A to vôbec nepočítame inú potravu, ktorá sa bežne jej - zelenina, strukoviny, orechy, koreňová zelenina, ovocie, mäso živé rastlinami a ryby. Je k dispozícii dostatok potravy, aby mal ju mal každý človek na svete denne: Problémom je, že veľa ľudí je príliš chudobných na to, aby si mohli kúpiť ľahko dostupnú potravu. Dokonca krajiny, ktoré sú najviac hladné, majú v súčasnosti

dosť potravy pre všetkých svojich obyvateľov. Mnohé z nich potraviny alebo iné poľnohospodárske výrobky vyváža.

Za chudobu môže príroda

Môžeme skonštatovať, že chudobu spôsobuje aj príroda prírodnými katastrofami ako tornáda, záplavy a. t. d. Ale je to príliš ľahké Viniť z chudoby prírodu. Sily vytvorené ľuďmi robia ľudí stále viac zraniteľnými voči výkyvom prírody. Potrava je pre tých, ktorí si to môžu dovoliť, vždy dostupná; hladovanie v ťažkých časoch postihuje len tie najchudobnejšie. Milióny v južnej Ázii, v Afrike a inde žijú na prahu katastrofy, pretože boli zbavení pôdy niekoľkých málo mocnými, a vohnaní do silnej pasce dlhov, a sú slabo platení. Prírodné javy len zriedka kedy vysvetľujú úmrtia; sú len posledný ranou, ktorá ľudí postrčí za prah smrti. Ľudské inštitúcie a politika určujú, kto v ťažkých časoch bude jesť a kto bude hladovať. V Amerike veľa bezdomovcov zomiera každú zimu chladom, napriek tomu že zodpovednosť za to nemá počasie. Skutočnými vinníkmi sú ekonomika, ktorá nedokáže ponúknuť každému možnosť, a spoločnosť, ktorá stavia ekonomickú zdatnosť nad súcit.

Na svete je príliš veľa ľudí

Mýty o chudobe a populačnej explózii boli vždy úzko prepojené ale počty narodených rýchlo klesajú na celom svete, pretože zostávajúce oblasti Tretieho sveta začínajú prechádzať demografickou zmenou, keď počty narodených klesajú v reakcii na skorší pokles počtov úmrtí. Hoci rýchly rast obyvateľstva zostáva vážnou obavou v mnohých krajinách, nikde hustota obyvateľov nevysvetľuje hlad. Za husto osídlené a hladujúce krajiny, považujeme Bangladéš, Nigériu, Brazíliu alebo Bolíviu, kde bohaté zdroje potravy idú ruka s rukou s hladom. Kostarika, len s polovicou osiatych hektárov na osobu, má dĺžku života, (jeden z indikátorov výživy), o 11 rokov dlhšie ako Honduras a ďalšie rozvojové krajiny. Rýchly prírastok obyvateľstva nie je hlavnou príčinou hladu. Rovnako ako hlad sám, má korene v zásadných nerovnostiach, ktoré ľudí (najmä chudobné ženy) zbavujú hospodárskej príležitosti a bezpečnosti. Rýchly rast počtu obyvateľov a hlad sú endemické v spoločnostiach, kde vlastníctvo pôdy, zamestnanie, vzdelanie, zdravotná starostlivosť a zabezpečenie v starobe sú mimo dosahu väčšiny obyvateľov. Spoločnosti Tretieho sveta s dramaticky úspešným včasným a rýchlym obmedzením vzrastu počtu obyvateľov, Čína, Kuba a India dokazujú, že sa musia najprv zlepšiť život najmä chudobných žien.

Životné prostredie verzus viac potravy?

Mali by sme byť znepokojení tým, že kríza životného prostredia podkopáva naše zdroje na výrobu potravy, ale priamy vzťah medzi životným prostredím a svetovou potrebou potravy tu nie je. Snahy nasýtiť hladných nie sú príčinou krízy životného prostredia. Sú to väčšinou veľké korporácie, ktoré sú zodpovedné za deforestáciu a profitujú zo spotrebiteľského dopytu po tropickom tvrdom dreve a po exotických alebo mimosezónne potravinových artikloch z rozvojových krajín. Väčšina pesticídov používaných v treťom svete sa používa na dovážané obilie a zohráva malú úlohu pri sýtení hladných, zatiaľ čo vo vyspelých krajinách sa používajú na to, aby výrobkom dodali kozmeticky nepoškvrnený vzhľad, nejde ale o zlepšenie nutričnej hodnoty. Už teraz existujú nové možné alternatívy bez pesticídov na väčší výnos. Úspechy ekologických farmárov vo vyspelých krajinách dávajú nahliadnúť do neobmedzených možností. Nedávny úspech Kuby pri prekonaní potravinovej krízy spoliehaním samu na seba a udržateľným poľnohospodárstvom jasne bez pesticídov je ďalším dobrým príkladom. Prirodzene že zdravé poľnohospodárske alternatívy nespôsobujú životnému prostrediu také škody a môžu byť produktívnejšie ako tie, ktoré životnému prostrediu škoda.

Šľachtenie nových lacnejších potravín ukončí problém s hladom

Prednosti novovytvorených vyšľachtených osív nie sú mytom. Vďaka novým osivám sa ročne zbiera o milióny ton obilia viac. Ale sústredenie sa na zvýšenie výnosu nemôže zmierniť hlad, pretože sa mu nedarí zmeniť pevne koncentráciu rozloženia ekonomickej moci, ktorá určuje, kto si môže kúpiť ďalšiu potravu. To je dôvod, prečo v niektorých krajinách najväčšieho úspechu pestovania poľnohospodárskych plodín v Indii, Mexiku a na Filipínach, vzrástla výroba obilnín a v niektorých prípadoch sa zvýšil aj export, pričom hlad zostáva a dlhodobá produktívna kapacita pôdy sa zhoršila a hrozí, že ďalšie nerovnosti sa len zvýrazia.

Na zmiernenie chudoby potrebujeme veľké farmy

Veľkí vlastníci, ktorí kontrolujú väčšinu najlepšej pôdy, ju často nechávajú ležať úhorom. Nespravodlivý poľnohospodársky systém necháva nekvalitnejšiu pôdu v rukách najmenej efektívnych výrobcov. Naopak, je typické, že malí poľnohospodári dosahujú 4x až 5x vyšší výnos; čiastočne je to preto, že obhospodarujú svoju pôdu intenzívnejšie a používajú integrované, a často voči životnému prostrediu šetrnejšie výrobné systémy. Bez vlastníckych práv na obhospodarovanú pôdu majú milióny malých nájomných poľnohospodárov v treťom svete málo stimulácie k tomu,

aby investovali do zlepšenia pôdy, striedali druhy obilnín alebo nechali pôdu ladom, resp. úhorom kvôli dlhodobej úrodnosti pôdy. Zhoršuje sa tak budúca výroba potravy. Na druhej strane redistribúcie pôdy môžu podporiť výrobu. Rozsiahla pozemková reforma významne zvýšila výrobu v krajinách tak rozdielných ako je Japonsko, Zimbabwe alebo Taiwan. Odhaduje sa, že prerozdelenie poľnohospodárskej pôdy malým poľnohospodárom by neporovnateľne zvýšilo výnos.

Slobodný trh môže ukončiť hlad

Žiaľ, vety ako "trh je dobrý, vláda a jej konanie sú zlé nemôžu nikdy pomôcť k tomu, aby sme sa dotkli príčin hladu. Takáto neústupná pozícia nás zavádza ako by si spoločnosť mohla vybrať jednu alebo druhú stranu. V skutočnosti každá ekonomika na svete pri použití prostriedkov a zdrojov a pri rozdeľovaní tovarov spája trh a vládu. Schopnosť trhu možno využiť na odstraňovanie hladu len vtedy, keď je nákupná sila široko rozložená. Takže všetci, ktorí veria v užitočnosť trhu a vnímajú potrebu ukončenia hladu, sa musia zamerať na podporu nie trhu, ale spotrebiteľov! V tom zohráva veľkú úlohu vláda: má brániť tendenciám smerujúcim k ekonomickej koncentrácii správnu daňovú politikou, úvery a pozemkovými reformami, aby zvýšila kúpnu silu obyvateľstva. Trendy poslednej doby týkajúcich sa privatizácií a deregulácií vonkoncom nie sú odpoveďou na daný problém.

Chudobným pomôže humanitárna pomoc

Väčšina pomoci vo forme úverov pracuje priamo proti chudobným a hladným. Zahraničná pomoc môže len podporiť súčasný stav, nie ho zmeniť. Naša pomoc nielen že sa k chudobným a hladným ľuďom nedostane, ale skončí v úplne iných rukách a len malé percento sa dostane kam v skutočnosti má. Pomoc sa využíva k tomu, aby sa presadila politika slobodného obchodu a slobodného trhu, aby sa podporil export na úkor výroby potravín a tiež k tomu, aby sa predali zbrane, ktoré represívne vlády nakupujú pre to, aby sa udržali pri moci. Dokonca prvú pomoc alebo humanitárnu pomoc, ktoré tvoria asi 5 percent z celkového objemu pomoci, často sa končí tak, že sa nedostanú k hladným. Bolo by lepšie využiť náš rozpočet zahraničnej pomoci na bezpodmienečné odpustenie dlhu, pretože je to bremeno zahraničného dlhu, ktoré núti väčšinu Tretieho sveta skracovať základnú zdravotnú starostlivosť, výchovu a programy na odstránenie chudoby.

Z chudoby tretieho sveta máme prospech

Najväčšou hrozbou pre blahobyt prevažnej väčšiny vyspelých krajín sú nízke platy - ako v cudzine tak aj v mestských centrách doma - to môže pre väčšinu obyvateľov

znamenat' lacnejšie banány, tričká, počítače a rýchle občerstvenie ale za hlad a chudobu ťažko platíme iným spôsobom. Vnútená chudoba v treťom svete ohrozuje pracovné miesta, mzdy a pracovné podmienky, keď korporácie nachádzajú lacnú prácu v zahraničí. Napríklad opatrenia ako reforma blahobytu vrhajú na trh práce viac ľudí, ako ich môže vziať, pod úroveň mzdového minima, čo stláča nadol mzdy tých, ktorí sú na mzdovom rebríčku vyššie. Rastú počty pracujúcich chudobných, teda tých, ktorí majú miesto na čiastočný alebo plný pracovný úväzok za tak nízku mzdu, že si nemôžu dovoliť primeranú výživu alebo bývanie pre svoje rodiny.

Obmedziť slobodu aby sa skoncovalo s chudobou a hladom

Nie je teoretický ani praktický dôvod pre to, že by sloboda, a tým sú mienené občianske slobody, nemala byť zlučiteľná s ukončením chudoby a hladu. Keď sa pozrieme na zemeguľu, nenájdeme žiadnu súvislosť medzi hladom a občianskymi slobodami. Ale jedna kónická definícia slobody - právo na nekonečné kumulovanie vlastníctva produkujúceho bohatstvo a právo používať toto vlastníctvo akokoľvek sa komu zachce - je v základnom kontraste so skoncovaním hladu vo svete. Naopak, skutočná definícia slobody je ekonomická bezpečnosť pre všetkých. Takéto chápanie slobody je pre ukončenie hladu podstatné.

1.6 Prejavy chudoby

Veľa sa už napísalo a ešte viac diskutovalo o dôsledkoch celospoločenských zmien po roku 1989. No niektoré reálne existujúce sociálne problémy zostávali dlhé obdobie mimo verejnej i odbornej diskusie. Jednou z týchto sociálnych tém, ktorá by si zasluhovala pozornosť zo strany tvorcov sociálnej politiky, vedcov, ale aj širokej verejnosti, je problematika chudoby. Paradoxne vyznieva, že chudoba a s ňou súvisiace skutočnosti tu boli vždy, len sa o nej nehovorilo a neprejavovala sa v takej otvorenej podobe ako v súčasnosti. Chudoba je bezpochyby jedným z najzávažnejších sociálnych problémov. Slovenská spoločnosť podobne ako celá stredná a východná Európa, prežíva niečo, čo by sme mohli označiť post transformačným šokom, pretože mnohé vrstvy spoločnosti neboli na zmenu vôbec pripravené, spoločnosť nemala dostatočné mechanizmy ako ju prekonať bez väčších obetí a najmä neexistovali vyskúšané a už zažitú vzorce správania, ktoré by vyhovovali zmeneným spoločenským podmienkam. Tieto zmeny v rôznych oblastiach života zasiahli a ovplyvnili vytváranie nového sociálneho rozvrstvenia

spoločnosti. Postupne sa formuje nový systém sociálnych nerovností a sociálnej stratifikácie. Takže zmeny na trhu práce po roku 1989 a taktiež zmeny týkajúce sa preorientovania od zásad štátnej otcovskej sociálnej politiky k postupnému prechodu na osobnú zodpovednosť bezprostredne súvisia so vznikom chudoby u nás. O chudobe sa u nás až do roku 1989 nehovorilo, aj keď dá sa povedať, že v istom rozsahu rozhodne jestvovala. Boli to väčšinou ľudia v dôchodkovom veku, hlavne ženy ktoré boli počas života vedené ako ženy v domácnosti. Faktom zostáva, že charakter názvu chudoba, bieda núdza nedostatok žobráctvo nie je, ani nebola zákonodarne stanovená. Hmotná núdza podľa zákona (**Zákon č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi**) je stav, keď príjem občana a fyzických osôb, ktoré sa s občanom spoločne posudzujú, nedosahuje životné minimum a občan a fyzické osoby, ktoré sa s občanom spoločne posudzujú, si príjem nemôžu zabezpečiť alebo zvýšiť vlastným pričinením. Štát poskytuje občanovi pomoc v hmotnej núdzi vo forme dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke, ktorých cieľom je spolu s jeho príjmami zabezpečiť základné životné podmienky s prispením aktívnej účasti občana a fyzických osôb, ktoré sa s občanom spoločne posudzujú. Rovnaké postavenie v prípade štátnej pomoci v hmotnej núdzi ako občan má aj cudzinec, osoba bez štátnej príslušnosti, azylant, cudzinec, ktorému sa poskytna doplnková ochrana, odídenec s pobytom na území SR na základe povolenia príslušného orgánu a zahraničný Slovák s pobytom na území SR, ak sa im pomoc neposkytuje podľa osobitných predpisov alebo podľa medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná. Životné minimum je spoločensky uznaná minimálna hranica príjmov fyzickej osoby, pod ktorou nastáva stav jej hmotnej núdze. Výška životného minima poskytovaná mesačne od 1. júla 2009 - 185,19 €/5 579 Sk pre jednu plnoletú fyzickú osobu, -129,18 €/3 892 Sk ak ide o ďalšiu spoločne posudzovanú plnoletú fyzickú osobu, - 84,52 €/2 546 Sk ak ide o zaopatrené neplnoleté dieťa alebo o nezaopatrené dieťa. Výšku životného minima určuje každoročne Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR svojim opatrením na základe údajov Štatistického úradu SR, v zmysle konkrétnych ukazovateľov, ktorými sú rast životných nákladov nízkopríjmových domácností a čisté peňažné príjmy na osobu. Nová výška životného minima sa upravuje vždy k prvému júlu príslušného roka. To či sa osoba alebo osoby nachádzajú v hmotnej núdzi závisí od ich príjmov. Ak sú príjmy spoločne posudzovaných osôb (domácnosti alebo rodiny) vyššie ako je zákonom stanovená suma životného minima, osoba alebo domácnosť nie je v hmotnej núdzi a nemá nárok

na dávku a príspevky. Ak sú príjmy domácnosti nižšie ako je suma životného minima, domácnosť sa nachádza v hmotnej núdzi, ale to ešte neznamená, že má automaticky nárok aj na pomoc v hmotnej núdzi. Tá sa poskytuje formou dávky a príspevkov, pričom ich výška je pevne stanovená v zákone č. 599/2003 Z.z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Sociálne minimum je stav, keď príjem umožňuje, aby jedinec (rodina) mohol z neho vykryť všetky svoje bežné potreby, v rámci nákladov na regeneráciu pracovnej sily, či udržanie potrebnej pracovnej kvalifikácie. Na Slovensku sa chudoba meria podľa štandardov prijatých Európskou radou. Tie pokrývajú viacero oblastí života ako napríklad úroveň vzdelania, zdravotný stav či nezamestnanosť. Prednostne sa však zameriavajú na príjem. Chudoba sa tu definuje ako podiel ľudí žijúcich v domácnostiach, ktorých príjem je menší ako šesťdesiat percent mediánu. Medián je, zjednodušene povedané, taká výška príjmu, pri ktorej presná polovica obyvateľstva zarába viac a druhá polovica menej. Ako ďalej uvádza [Lesay \(2003, s.24\)](#) podľa tohto ukazovateľa je u nás miera chudoby 13,3 percenta. Medzi skupiny ohrozené chudobou najviac, patria deti do 15 rokov, nezamestnaní, jednorodičovské ako aj viacdtné rodiny. Na Slovensku navyše ešte stále pretrvávajú výrazné regionálne rozdiely, ktoré sa pretavujú do nerovnakých životných podmienok a šancí. Existujú u nás celé marginalizované územia, ktoré sú znevýhodnené vo viacerých aspektoch (geografický, sociálny, priemyselný a podobne). Aktuálnu situáciu týchto regiónov určuje jednak nedostatok trvalého záujmu o znižovanie regionálnych rozdielov a zároveň je aj výsledkom ich historického vývoja. Sociológovia hovoria o regiónoch, ktoré sú nositeľmi historickej marginality. Sú to regióny, ktoré v minulosti dlhodobo stáli mimo hlavných procesov modernizácie. A tak je nepriaznivá situácia v niektorých častiach Slovenska výsledkom kombinácie minulých znevýhodnení a súčasných nedostatkov pri riešení ich situácie. K územiám Slovenska s najvyššou mierou chudoby patrí Košický, Prešovský a Banskobystrický kraj. Výrazne najlepšie sa z tohto hľadiska darí Bratislave a okoliu. Na Slovensku sa začínajú objavovať tieto formy chudoby: chudoba určitých sociálnych skupín spojená s ich demografickým a sociálnym statusom (viacdtné mladé rodiny, neúplné domácnosti, gerontologická chudoba, feminizácia chudoby, atď.), etnická chudoba, ktorá sa viaže predovšetkým na rómsku populáciu so špecifickou kultúrou závislosti na sociálnych podporách, vznik novej chudoby, spojenej s dlhodobou nezamestnanosťou, marginalizáciou a sociálnym vylúčením určitých sociálnych

skupín. Chudoba tu má zatiaľ krátkodobý charakter, nejde o medzigeneračnú chudobu, ktorá sa dedí z generácie na generáciu. Na druhej strane tieto často stigmatizované skupiny zakladajú vysokú pravdepodobnosť prepadu do dlhodobej chudoby, ktorá bude reprodukovať tzv. dedičnú biedu. Táto forma chudoby sa začína priestorovo a regionálne lokalizovať. Najvyššia intenzita tohto postoja sa prejavila predovšetkým u respondentov so základným vzdelaním, robotníckych profesií a dôchodcov.

1.7 Príjmová nerovnosť

Nielen príjmová nerovnosť, ale i sama chudoba ako pojem je pre ekonómov a štatistikov problém. Nie je ľahké ju spoľahlivo odmerať. Pritom je to dôležitý signál pre štát, aby vedel, kedy a aké nástroje sociálnej politiky treba aktivizovať. Na meranie biedy sa používajú viaceré metodiky. Absolútna chudoba sa meria tak, že za chudobných sa považujú tí, ktorí majú menej ako danú sumu na isté časové obdobie. Podľa Trend (<http://ekonomika.etrend.sk/>) Na Slovensku sa používa pojem životné minimum, no ten postupom času prestal vyhovovať. Ministerstvo práce priznáva, že reálne nezodpovedá tomu, čo by sa dalo považovať za hranicu biedy a treba ho predefinovať. A prestať si zakrývať oči a naplno začať slovo chudoba používať ako skutočnosť. Zmätočne s ním narába aj spomínaný prieskum EU SILC. Za hranicu takzvaného rizika chudoby označuje príjem zodpovedajúci 60 percentám národného mediánu. Medián je hodnota, ktorá pri zoradení obyvateľstva podľa výšky príjmov leží uprostred. Delí tak populáciu na dve rovnako početné polovice. Lenže s reálnou biedou obyvateľstva indikátor nazvaný miera rizika chudoby veľa spoločného nemá. V skutočnosti sa pod ním skrýva ďalší spôsob merania príjmovej nerovnosti. A ten ponúka široký priestor na dezinterpretácie. Napríklad príjmovovo diverzifikovanejšia Veľká Británia podľa takýchto čísel môže vyzerať, že má väčší problém s „rizikom chudoby“ ako Bosna. Svetová banka v analýze merala vývoj chudoby na absolútnej i relatívnej báze medzi rokmi 2002 a 2004. Jej záver môže byť prekvapujúci. Reformy počet chudobných na Slovensku veľmi mierne znížili. Či už sa počítajú ľudia pod 60 percentami mediánu alebo domácnosti pod životným minimom, vyšiel pokles o dve až tri percentá. Sama zmena daňového systému mala potenciál stiahnuť počet chudobných o 17 percent. No zníženie objemu peňazí vyplácaných na sociálne dávky a iné podpory toto číslo

zredukovali blízko k nule. Inými slovami: štát ušetril na sociálnych transferoch 16 percent a pritom nevyrobil novú armádu biednych. Reformy tak, možno paradoxne, pôsobili ako protiváha samovoľného roztvárania sociálnych nožníc.

1.8 Mýtus o chudobe v regionálnom aspekte

Názory a pohľady na chudobu sú diametrálne odlišné a každý subjekt ju chápe odlišne, individuálne. To čo niekto vníma ako chudobu, iný takúto situáciu vonkoncom nespája s chudobou. Manželia v dôchodkovom veku na vidieku sa cítia chudobní, lebo žijú z tristo € dôchodkov. Samozrejme vo vlastnom poschodovom dome. Telefonistka umiestni vlastný sociálny status na hranicu biedy, lebo zarába najmenej vo firme. Vyštudovaný vysokoškolák sa považuje za chudobného, lebo sa pre vlastný byt musí zadlžiť na tridsať rokov. Televízne správy, že Slováci zarobia zlomok toho, čo Nemci, Švédi, Dáni, alebo Briti, subjektívny pocit biedy posilňujú. V súvislosti s tým, či chudobu bilancuje jednotlivec, domácnosť, alebo sa odvíja zo sociálno-ekonomickej situácie rodiny, hodnotíme objektívny a subjektívny profil chudoby. Subjektívny profil chudoby je v rovine prehodnotenia javovej existenčnej pozície jednotlivca alebo rodiny. Ale pokiaľ vychádzame z rozboru sociálno-ekonomickej skutočnosti rodiny, vravíme o objektívnej koncepcii chudoby. Táto koncepcia odzrkadľuje všeobecnú zhodu na vynaloženie konkrétnych výdavkov rodiny. Chudoba na Slovensku existuje aj ako abstraktný politický pojem. Široké možnosti jeho pomenovania vyvolali názvoslovný chaos. Životná úroveň, nerovnosť príjmov, rastúce regionálne rozdiely, priepasť medzi bohatými a chudobnými – tieto výrazy sa niekedy používajú naraz, niekedy ako synonymá. Málokedy korektne. Aj preto okolo chudoby a chudobných vzniká toľko mýtov. Nesprávne definície problému málokedy vedú k správnej politike. Ukazovateľ, ktorý sa používa na medzinárodné porovnávanie bohatstva krajiny, je HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily. Je vhodný napríklad na rátanie desaťročí, ktoré bude Slovensko potrebovať na dosiahnutie priemeru EÚ. No nehovorí o distribúcii príjmov v spoločnosti. Či je bohatstvo rozdelené v rukách pár jednotlivcov alebo z neho profituje širšia skupina. Ešte horšie sú medzinárodné porovnávanie nominálnych údajov o priemernej mzde. Tie nezohľadňujú ani kúpnu silu. Väčšia polovina ľudí zarába menej ako priemernú mzdu. Má to byť jeden

z dôkazov, že reformy pomáhajú bohatým, kým chudobní chudobnejú. Problém je v tom, že vôbec nie je jasné, či ide o problém. Inými slovami, neexistuje žiadna hranica, ktorú by bolo možné považovať za sociálne spravodlivú alebo aspoň rozumnú či obvyklú. Podľa (Jaroš, 2006) existuje však iný, relevantnejší a všeobecne uznávaný ukazovateľ, podľa ktorého Slovensko s príjmovou nerovnosťou problém nemá. A to aj pri takom pohľade na svet, ktorý veľké sociálne nerovnosti považuje za zlo. Tento ukazovateľ je menej triviálny ako hry s aritmetickým mzdovým priemerom, a preto ťažšie použiteľný v politickom boji. Volá sa Gini index a vyjadruje mieru príjmovej nerovnosti. Môže nadobúdať hodnoty od nuly do sto. Nula označuje úplnú rovnosť – všetci dosahujú rovnaké príjmy. Hodnota sto zodpovedá dokonalej nerovnosti – jeden človek kontroluje všetky príjmy a ostatní nemajú nič. Rebríček Gini indexov podľa príjmov domácností, ktorý zostavuje OSN, môže byť prekvapujúci. Slovensko patrí medzi najrovnostárskejšie krajiny sveta. S indexom 25,8 mu patrí siedme miesto. V prvej desiatke mu robia spoločnosť tradične sociálne silné štáty Škandinávie, o niečo „rovnejšia“ Česká republika, Japonsko, ale aj Uzbekistan a Bosna. Nedostatkom tohto porovnania je nepravidelnosť prieskumov o príjmoch obyvateľstva. Napríklad údaj za Slovensko sa v rebríčku datuje k roku 1996. Otázka teda stojí, či sa za desať rokov udiali také dramatické zmeny, ktoré Slovensko odtrhli od skupiny elitárskych krajín. A zaradili napríklad k Spojeným štátom, kde Gini index presahuje 40 bodov. Či dokonca kdesi do sveta Lesotha a Namíbie s chudobnými širokými masami a bohatstvom koncentrovaným v rukách naozaj len pár privilegovaných. Odpoveď môže dať takzvaný Prieskum o príjmoch a životných podmienkach (EU SILC), ktorý sa každoročne rozhodla robiť Európska únia. Štatistický úrad SR už predbežné výsledky zverejnil. Podľa nich Gini index dosiahol hodnotu 26,1. Číslo, ktoré by stále radilo Slovensko medzi príjmovu najvyrovnanejšie krajiny sveta. Primárny zdroj zväčšovania rozdielov v príjmoch teda tkvie v trhu práce. A nie napríklad v rovnej dani, ako sa to snaží nahovoriť populárny mýtus, ktorý koluje po Slovensku.

2. MÝTUS O PREDURČENOSTI K CHUDOBE

Vychádza z presvedčenia, že chudobu a sociálne vylúčenie primárne spôsobuje príslušnosť jedinca k určitej skupine ľudí, obyvateľstva vytvorenej podľa určitého znaku (napr. veku, funkčnej spôsobilosti, etnickej príslušnosti). Nepriaznivá životná situácia takéhoto jedinca sa opisuje v termínoch jeho individuálneho zlyhania, problémy sa lokalizujú na neho samotného a následne sa hľadajú cesty individuálnej nápravy, korigovania so snahou dosiahnuť u jedinca normalizáciu. Za takto“ predurčené skupiny sa najčastejšie považujú starší ľudia, ľudia so zdravotným postihnutím, príslušníci etnických skupín, osobitne Rómovia. Mýtus o predurčenosti k chudobe a sociálnemu vylúčeniu určitých jedincov a skupín podľa vopred definovaných znakov vyvracia napr. tzv. “paradox zdravotného postihnutia”. Odborníci ho definujú ako nesúlad v očakávaniach verejnosti, ako ľudia so zdravotným postihnutím (závažnými funkčnými poruchami) vnímajú kvalitu svojho života a ich samotnou reflexiou. Zdôrazňovanie predurčenosti k nízkemu ekonomickému a sociálnemu statusu jedincov a celých skupín môže významným spôsobom demoralizovať individuálne úsilie a motiváciu ľudí, oslabovať väzby v komunite a deformovať nástroje verejného úsilia o podporu sociálnej kohézie. Na druhej strane to neznamená, že by sa v súčasnosti nemalo doceňovať zvýšené riziko určitých skupín ľudí k chudobe a sociálnemu vylúčeniu spojené čiastočne aj s predchádzajúcim uplatňovaním filozofie predurčenosti. Nie všetky skupiny obyvateľstva sú v rovnakej miere ohrozené chudobou. Medzi ľavičiarimi panuje mýtus, že kapitalistická spoločnosť je usporiadaná do formy pyramídy. Hore je hŕstka bohatých a pod ňou čoraz viac a čoraz chudobnejších ľudí. Skutočná majetková štruktúra spoločnosti pritom skôr pripomína cibuľu. Na vrchole je skutočne len malé množstvo najbohatších a „základňa“ (teda ľudia s najnižšími príjmami) je omnoho širšia, ale medzi chudobnými a bohatými je pomerne silná stredná vrstva. Ak bohatí ľudia k svojmu majetku prišli poctivou cestou, je rozdelenie na hornú, strednú a spodnú vrstvu celkom spravodlivé a prirodzené. Ako uvádza **Krivošík, (2003 s 36)**, od prírody sme si totiž nerovní, líšime sa telesnými proporciami, intelektom, záujmami, ambíciami. Samozrejme, spoločenské vrstvy musia zostať priechodné smerom nahor i nadol. Ak je niekto šikovný, môže sa vypracovať, no ak niekto so svojím majetkom narába nezodpovedne, môže ho stratiť. Je zaujímavé, že práve v krajinách, kde ľavicové vlády dusia ekonomiku, sa spoločenské vrstvy menia

na akési kasty, kde sociálna mobilita už nezávisí od šikovnosti, ale od schopnosti využívať rôzne výhody. Naopak, spoločnosti, v ktorých rozvrstvenie odráža prirodzené rozdiely medzi ľuďmi, dosahujú vysoký hospodársky rast. Pritom vôbec neprekáža, že hŕstka ľudí vlastní väčšinu bohatstva. Bohatí si predsa svoje milióny neukladajú doma. Buď ich investujú alebo nakupujú. V každom prípade, peniaze sa točia, z čoho bohatne celá spoločnosť. Tak sa zvyšuje životná úroveň i tých najchudobnejších. Musíme skonštatovať, že kde vládne štátnym prerozdelením nastolené rovnosťárstvo, tam chudobnie spoločnosť ako celok. Príkladom je Československo, ktoré kleslo z prvej desiatky hospodársky najvyspelejších štátov v 30. rokoch až do tretej desiatky v roku 1989. Samozrejme, je nevyhnutné, aby príjmy najnižších zárobkových skupín stačili na dôstojné živobytie. Toto dnes u nás nie je naplnené.

2.1 Chudoba a ľudia nedostatočným vzdelaním.

Dôvod, prečo si ťažšie hľadajú prácu ľudia s nízkou kvalifikáciou, zhŕňa Záborský vo svojom článku, kde cituje R. Sulíka (Trend 8.11.2005) do vety: „Lacná práca je na Slovensku drahá.“ Naráža na fakt, že náklady práce, teda súčet hrubej mzdy a odvodov platených zamestnávateľom bývajú natoľko vysoké, že na ne človek s nízkym vzdelaním firme jednoducho nezarába. Podobne sú na tom ľudia s nízkym vzdelaním aj na Slovensku, i keď tento trend nie je natoľko výrazný. Napriek tomu, že sa vzdelanie ešte neodzrkadľuje v takej miere do výšky príjmov ako je tomu napríklad vo Francúzsku, a intelektuálna práca nie je ochranou proti peňažnej chudobe, ľudia s nižším alebo absentujúcim vzdelaním sa stávajú jednou zo skupín najviac ohrozených chudobou. Naopak, vzdelanie je predpokladom úspešnosti na trhu práce.

2.2 Chudoba a starí ľudia

Ako sme už uviedli, pozícia na trhu práce, či vylúčenie z jeho rámca predstavuje najvýznamnejší indikátor chudoby. Tradične sú to starí ľudia vylúčení z trhu práce z hľadiska veku, čo je však vo vyspelých krajinách riešené priebežnou valorizáciou dôchodkov a tým je táto riziková časť populácie ochraňovaná pred chudobou štátom. Tak je tomu aj na Slovensku, aj keď je to pri poklese reálnej hodnoty dôchodkov

otázne. Porovnaním výšky starobného dôchodku s hranicou chudoby, za ktorú pokladáme v našom kontexte životné minimum, možno pozorovať minimálny rozdiel. Vek odchodu do dôchodku bude zrejme nevyhnutné zmeniť, a to aj napriek tomu, že verejná mienka nie je jeho predlžovaniu priaznivo naklonená.

2.3 Chudoba a nezamestnaní

Z historického aspektu je možné vidieť ich určitú ustálenosť. Prvým typom chudoby bola ešte v 19. storočí znižovaním životnej úrovne postihnutá pracujúca trieda, v rokoch 1945-1970 to boli sociálne minority a v posledných desaťročiach sú chudobou ohrození predovšetkým nezamestnaní. Ide o "novú" chudobu, pod ktorou sa myslí jej ekonomická a politická nezvládnuteľnosť v centrách veľkých miest a následne vznikajúci underclass (z angličtiny „podtrieda“) je spoločenská skupina, ktorej členovia sa vyznačujú nízkym spoločenským postavením, nízkym vzdelaním, kriminalitou, nezamestnanosťou (resp. výkonom nekvalifikovanej práce); je u nich častá psychopatia. Sú to, dlhodobo nezamestnaní a poberatelia sociálnej pomoci, násilní pouliční kriminálnici, prostitútky, pasáci, narkomani, alkoholici, bezdomovci. Je to tzv. pasívna chudoba. Spájanie dlhodobo nezamestnaných so skupinou ľudí najviac ohrozených chudobou je dané samotným vymedzením modernej spoločnosti, ktorá sa chápe ako pracovná spoločnosť. To znamená, že pozícia na trhu práce (či dokonca vylúčenie z jeho rámca) predstavuje najpodstatnejší indikátor ohrozenia chudobou. Riešenie chudoby tak predovšetkým súvisí s riešením nezamestnanosti, pričom tu dochádza k zásadným zmenám. Kým v minulosti súviselo riešenie nezamestnanosti s rozvojom industrializácie, od 50-tych rokov nastáva zásadná zmena modernej spoločnosti ako spoločnosti industriálnej, smerom k spoločnosti post industriálnej, resp. informačnej. V tejto spoločnosti, tie. nazvanej spoločnosťou "tretej vlny" sa mení aj podoba nezamestnanosti: kým v industriálnej spoločnosti nezamestnanosť bola kvantitatívna, nezamestnaní boli predovšetkým dôsledkom prebytočnosti, v spoločnosti "tretej vlny" ide o nezamestnanosť kvalitatívnu, kde sú nezamestnaní dôsledkom nedostatočného vzdelania ako nevyhnutného predpokladu úspešnosti na trhu práce informačnej spoločnosti. Slovensko sa tak dostáva do situácie, keď riešenie nezamestnanosti, a tým potenciálnej chudoby, nie je možné ďalšou industrializáciou, ale vytváraním hospodárstva "tretej vlny", v opačnom prípade bude smerovať k Bangladéšu

21. storočia. (Toffler, 1996) V EÚ boli v súčasnosti identifikované dve najrizikovejšie skupiny ohrozené chudobou. Sú nimi starí ľudia a ľudia s nižším vzdelaním.

2.4 Chudoba a neúplné rodiny

K chudobou ohrozeným skupinám nesporne patria aj neúplné rodiny s deťmi. Chudoba najviac ohrozuje neúplné rodiny, ktoré vznikajú ako dôsledok rozvodov, alebo sú to slobodní rodičia. V EÚ je zaznamenaný nárast osamelých rodičov ako jeden z najvýraznejších demografických a sociálnych trendov nedávnych rokov.

2.5 Chudoba a mladé rodiny

Matoušek (2003, s. 82) poukazuje na fakt, že chudoba je prevažne problémom mladých ľudí a mladých rodín. V podmienkach Slovenskej republiky momentálne nejestvuje pojem *chudoba*. Tento sa nahrádza pojmom *hmotná núdza*. Definuje ju Zákon o sociálnej pomoci ako „stav, keď príjem občana nedosahuje životné minimum.“ (Zákon č. 195/1998, §7).

2.6 Chudoba a deti

Detská chudoba je ešte stále nedostatočne zviditeľnená, pretože štatistiky prezentujú chudobu hlavne v domácnostiach alebo rodinách, kým deti sa v ich rámci odsúvajú do úzadia. Ďalším dôvodom prehliadania chudoby detí je fakt, že štát rozhoduje o potrebách rodín a detí a určuje príspevok pre rodiny tak, že minimalizuje potreby detí. Viacerí autori upozorňujú, že nejestvuje minimálny životný štandard pre dieťa. Možno povedať, že celkovo podiel chudoby medzi deťmi narastá. Vo výročnej správe euro parlamentu (<http://www.europskyparlament.sk>) sa uvádza, že v roku 1993 žilo v EÚ v chudobných domácnostiach viac ako 13 miliónov detí mladších ako 16 rokov; každé piate dieťa bolo chudobné (*Income distribution.*, 1997). Podľa dokumentu sú najväčšiemu riziku chudoby vystavené deti v Poľsku a Litve, kde sa to týka 26 percent detskej populácie. Najmenej je to v Dánsku a Fínsku (desať percent). V prípade Slovenska ide o 17 percent, čím sa zaraďuje do stredu tabuľky. Definícia života na hranici chudoby sa medzi jednotlivými členskými krajinami značne líši. Zatiaľ čo v deviatich z 12 nových členských krajín sa za hranicu chudoby považuje

mesačný príjem v rozpätí 400 - 650 eur (podľa parity kúpnej sily) na štvorčlennú rodinu (dvaja dospelí, dve deti), v 11 z 15 starých členských štátov je hranicou chudoby mesačný príjem 1500-1900 eur. Správa upozorňuje, že život v domácnosti, kde nikto nepracuje, ovplyvňuje nielen súčasné životné podmienky detí, ale aj ich budúcnosť. V roku 2007 takmer desať percent detí v EÚ žilo v rodine nezamestnaných, pričom najmenej to bolo v Slovinsku, na Cypre a v Luxembursku (štyri percentá) a najviac vo Veľkej Británii (17 percent) nasledovanej Maďarskom. Slovensko je s takmer 11 percentami na šiestom mieste. V rámci EÚ sa pritom situácia počas posledných piatich rokov nezlepšila a v polovici členských krajín z nárastu miery zamestnanosti neprofitovali tie rodiny, ktorých členovia sú dlhodobo nezamestnaní. Ani tie deti, ktorých rodičia sú zamestnaní, však nie sú vo všetkých prípadoch uchránené pred rizikom chudoby. Celkovo 13 percent detí z rodín, kde rodičia pracujú, žije pod hranicou chudoby. Najmenej takýchto prípadov (päť až sedem percent) je v škandinávskych krajinách, najviac (vyše 20 percent) v Španielsku, Portugalsku a Poľsku. Slovensko je s necelými 15 percentami na 11. mieste spomedzi 25 krajín (bez Bulharska a Rumunska). Správa analyzuje hlavné príčiny detskej chudoby v jednotlivých krajinách EÚ a rozdeľuje štáty na štyri skupiny na základe ich výsledkov a príčin problémov, ktorým v tejto oblasti čelia. Rakúsko, Holandsko, Cyprus, Dánsko, Fínsko, Švédsko a Slovinsko patria do skupiny najlepšie si počínajúcich krajín, v ktorých je relatívne nízka nezamestnanosť, ako aj pomerne nízka chudoba u detí so zamestnanými rodičmi a relatívne účinné sociálne dávky. Druhá skupina krajín zahŕňajúca Belgicko, Českú republiku, Nemecko, Francúzsko, Írsko a Estónsko dosahuje priemerné až pomerne dobré výsledky. Hlavným problémom v týchto štátoch je vysoký podiel detí žijúcich v rodinách s nezamestnanými rodičmi. Tretiu skupinu tvoria štyri krajiny - Maďarsko, Slovensko, Malta a Veľká Británia - ktoré dosahujú slabšie až priemerné výsledky v oblasti detskej chudoby, pretože majú veľký podiel detí pochádzajúcich z rodín, kde rodičia pracujú. Najhoršia je situácia v Poľsku, Litve, Lotyšsku, Poľsku, Portugalsku, Grécku, Taliansku a Španielsku, ktoré majú pomerne vysoký podiel detí ohrozených chudobou. Správa sa takisto zaoberá nerovnosťami v prístupe k zdravotníckej starostlivosti v rámci populácie v členských krajinách únie. Hoci vzhľadom na odlišnú organizáciu národných zdravotníckych systémov a kultúrne rozdiely nie je možné uskutočniť porovnanie krajín, ukazuje sa, že všade existuje jasné prepojenie medzi prístupom k zdravotníckej starostlivosti a výškou príjmu.

2.7 Chudoba a Rómovia

Aj keď sa štatisticky nevykazujú chudobní z hľadiska etnickej príslušnosti z dôvodu rešpektovania ľudských práv, nemožno prehliadať, že významná časť rómskeho etnika na Slovensku, koncentrovaná predovšetkým v osadách, žije v chudobe resp. biede. Chudoba Rómov je z hľadiska indikátorov chudoby predovšetkým dôsledkom ich vylúčenia z trhu práce, konkrétne dlhodobej nezamestnanosti, mnohopočetných rodín a tie. Nízkej vzdelanostnej úrovne Rómov . Štvrtina z nich žije v osadách, z ktorých väčšina leží na ekonomicky menej rozvinutejšom východnom Slovensku. Autori štúdie Chudoba Rómov a sociálna starostlivosť o nich v Slovenskej republike, ktorej hlavným iniciátorom bola Svetová banka zistili, že chudoba rómskej a nerómskej populácie na Slovensku má rozdielnu povahu. Ako uvádza **Horníková (2003)** chudoba medzi Rómami úzko súvisí so štyrmi základnými faktormi: ekonomickými podmienkami v regióne, veľkosťou a koncentráciou rómskeho obyvateľstva v osade, podielom Rómov v osade a stupňom geografickej integrácie alebo naopak segregácie osady a s jej vzdialenosťou od najbližšieho mesta alebo dediny. Rozdielna je však aj sociálna a ekonomická situácia samých Rómov. Tých, čo žijú v ekonomicky rozvinutejších regiónoch, je vo všeobecnosti lepšia ako tých, čo žijú v chudobnejších oblastiach Slovenska. V porovnaní s Rómami z okolitých krajín žijú slovenskí Rómovia častejšie v osadách a na okrajoch dedín a miest. Až zhruba jedna štvrtina z nich žije v osadách, z ktorých väčšina leží na ekonomicky menej rozvinutom východnom Slovensku. Štúdia ukázala, že miera chudoby v oblastiach s vyšším podielom rómskej populácie je vyššia než v oblastiach, kde hustota rómskej populácie bola nižšia. (**Horníková a Hirman 8/2003**) uvádzajú, že bola zverejnená štúdia pod názvom Únik z pasce závislosti o ekonomickej a sociálnej situácii Rómov v piatich transformujúcich sa krajinách strednej a východnej Európy, ktorú vypracoval Rozvojový program OSN (UNDP) v spolupráci s Medzinárodnou organizáciou práce (ILO) ukázala, a že „Rómovia patria k najchudobnejším z chudobných v strednej a východnej Európe“. Napriek významným ekonomickým rozdielom medzi skúmanými krajinami sa ukázalo, že Rómovia na Slovensku, v Maďarsku, Rumunsku a Bulharsku sú podobne chudobní v porovnaní s majoritnou populáciou. O niečo lepšia je len situácia Rómov v Česku. Pritom pokrok v ekonomických reformách, ktoré sú základom posilnenia systémov sociálneho zabezpečenia, je kľúčom k trvalému zlepšeniu situácie Rómov, ale aj iných

marginalizovaných skupín. Sociálna starostlivosť a záchranná sociálna sieť sa stali jediným prostriedkom prežitia pre niektoré rómske komunity. Štúdia upozorňuje, že „dávkový sociálny zabezpečenie v kombinácii s nízkymi aspiráciami môžu pôsobiť demotivačne a odrádzať od prijatia aktívnych životných stratégií“. Podľa UNDP/ILO sú na Slovensku tieto dávky a iné štátne transfery hlavným zdrojom príjmov pre 70 percent rómskych domácností. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku pripravená a vydaná Inštitútom pre verejné otázky (IVO) uvádza, že „až 80 percent rómskej populácie je závislých od sociálnej siete štátu“. „Nedostatočné vzdelanie, zlý zdravotný stav, dlhodobá nezamestnanosť, fragmentovaná pracovná kariéra, účasť na trhu práce obmedzená na neformálny sektor a závislosť od sociálnych dávok – všetky tieto faktory prispievajú k vzniku kultúry geta,“ konštatuje štúdia UNDP/ILO. Teritoriálne rozdelenie chudoby pritom naznačuje, že vidiecki Rómovia sú na tom horšie ako Rómovia z miest. Nemajú taký dobrý prístup k sociálnej záchranej sieti a ani k pôde a prevádzkovému kapitálu. Údaje z prieskumu ukázali, že rómske domácnosti sa v porovnaní s ostatným obyvateľstvom oveľa menej venujú domácejmu pestovaniu plodín a chovu hospodárskych zvierat ako prvkom stratégie prežitia. Na Slovensku napríklad len 20 percent rómskych domácností produkovalo mäso z domáceho chovu pre svoju potrebu a necelých 30 percent pestovalo nejakú zeleninu. Štúdia UNDP a ILO ukázala, že údaje o stopercentnej nezamestnanosti Rómov sú prehnané. Všeobecne sa totiž chápe zamestnanosť ako pracovné miesto so stabilným príjmom. No podľa definície ILO je nezamestnaná tá osoba, ktorá má snahu, je schopná a aktívne si hľadá prácu. Najvyššia miera nezamestnanosti medzi Rómami, až okolo 70 percent, však bola zaznamenaná na Slovensku. Kým táto vysoká miera odráža slabé podmienky trhu práce všeobecne, je tiež dôsledkom systému sociálneho zabezpečenia v Slovenskej republike, ktorý je brzdou pracovnej iniciatívy, konštatuje sa v štúdiu. Naproti tomu v Súhrnnej správe o Rómoch na Slovensku, ktorú pripravil a vydal IVO, sa konštatuje, že „miera nezamestnanosti Rómov zostala v období rokov 1999 – 2000 mimoriadne vysoká, v mnohých rómskych osadách sa stabilizovala na úrovni sto percent“. Príčinou vysokej miery nezamestnanosti vidia UNDP a ILO niekoľko. Sami oslovení Rómovia však mali vo všeobecnosti „tendenciu podceňovať objektívne požiadavky trhu práce a preceňovať vplyv svojej etnickej príslušnosti“, konštatuje sa v štúdiu. Podľa jej autorov možnosť „nedostatok možností vzdelávania“ si vybralo znepokojivo malé množstvo respondentov. Vyvodzujú z toho záver, že mnohí Rómovia nespájajú ťažkosti pri

hľadání zamestnania priamo so svojou nedostatočnou konkurencieschopnosťou na trhu práce. „Skutočným problémom je určiť, kde sa končí nedostatočná kvalifikácia a začína sa etnická diskriminácia,“ upozorňuje UNDP/ILO. Za hlavné príčiny vysokej nezamestnanosti Rómov považuje Súhrnná správa IVO nízku kvalifikovanosť Rómov, nezáujem zamestnávateľov o takýchto pracovníkov v dôsledku nedostatku pracovných príležitostí, nízku pracovnú morálku časti Rómov, nezáujem časti Rómov o zamestnanie v rámci verejnoprospešných prác a nedostatok pracovných príležitostí najmä v okresoch s vysokým počtom Rómov. Ako **Hirman (2003)** ďalej uvádza, správa tiež upozorňuje, že väčšina mladých Rómov si po ukončení školy nevie nájsť prácu, pričom tí, ktorí skončili povinnú školskú dochádzku, nepokračujú v príprave na povolanie. Sú evidovaní ako nezamestnaní a sú poberateľmi sociálnych dávok. Toto nemotivuje Rómov pokračovať v procese vzdelávania, upozorňuje IVO.

2.8 Chudoba a ľudia bez domova

Ľudia bez domova predstavujú špecifický problém v každej spoločnosti. Nemajú, kde bývať, ťažko si nájdú prácu, nemajú, kde mať uložené bezpečne svoje osobné veci. Ak aj nejaký bezdomovec býva niekde načierno, tak musí rátať s tým, že hocikedy môže zas zostať na ulici. Deklarácia ľudských práv každému zaručuje právo na bývanie, právo na prácu, právo na vzdelanie, ale legislatíva nerieši dostatočne ochranu ľudských práv a to konkrétne bezdomovcov. V Zákone o sociálnych službách pojem „bezdomovec“ chýba. Ľudia, pre ktorých sa u nás používa označenie bezdomovci, na Slovensku de jure neexistujú. V medzinárodnom práve sa pojem bezdomovec (homeless) označuje cudzinec žijúci na našom území bez povolenia úradov a bez štátnej príslušnosti. Pre nášho človeka, ktorému chýba domov, má odborná terminológia označenie „občan bez prístrešia“, ktorý patrí do skupiny „občanov spoločensky neprispôsobivých“. (**Haburajová-Ilavská, (2009. s.220)**)

Ako uvádza **Volčková, 7/2008**, Existujú rôzne definície bezdomovstva. Bezdomovec je človek bez možnosti využívať trvalý prístrešok alebo osoba s nedostatkom prostriedkov, nielen materiálnych, potrebných k bežnému spôsobu života a bez možností, či schopností s nimi ďalej zmysluplne nakladať. Bezdomovstvo je teda extrémne vylúčenie zo života a má viaceré rozmery: *-materiálny* (nemá strechu nad hlavou, nemá, čo jesť a čo si obliecť) *-sociálny* (sociálne vzťahy v rámci rodiny,

priateľov, kolegov a pod.) -*pracovný* (nemá zamestnanie – je pre spoločnosť nezaujímavý) -*kultúrny* (nezúčastňuje sa na živote spoločnosti) -*zdravotný* (má nedostatočný prístup k zdravotnej starostlivosti) Na základe týchto definícií môžeme vyvodiť, že bezdomovstvo postihuje človeka na dvoch úrovniach 1. *materiálnej* materiálny nedostatok vzniká na základe absencie domova, týka sa základných fyziologických potrieb - prístrešku, stravovania a obliekania 2. *sociálnej* to, že človek nemá domov, znamená, že je vylúčený z rodinných, priateľských a pracovných vzťahov – jednoducho vzťahov v sociálne prijímanom prostredí. To ho odsúva na okraj spoločnosti (extrémne vylúčenie) a väčšinou aj spôsobuje zotrvávanie v stave bezdomovstva.

3. PRIESKUM VYBRANÝCH MÝTOV O CHUĐOBE, PRÍČINÁCH CHUĐOBY A PREDURČENOSTI K NEJ

V teoretickej časti sme našej práce postupne rozvádzali chudobu v globálnom a taktiež aj v regionálnom aspekte, prihliadajúc na Slovenské špecifikum. V zmysle týchto skutočností sme dospeli k námetu výskumu. Vo výskumnej časti práce sme sa zamerali na jednotlivé pohľady vybranej časti obyvateľov rôznych regiónov na mýtus o predurčenosti k chudobe a sociálnemu vylúčeniu. Tému týkajúcej sa mýtu o predurčenosti k chudobe a sociálnemu vylúčeniu sa spoločnosť zaoberá relatívne často. Vzhľadom k tomu sme sa zamerali aj na to, aký názor na predmetný problém má vybraná neplánovaná vzorka obyvateľstva v silných, stredných ba aj hospodársky slabých regiónoch Slovenska. Uvedomujeme si, že reprezentatívna vzorka nami uvedených zistení je len zlomok pre rozhodujúci výskum. Vychádzali sme zo znateľného všeobecného problému časti obyvateľstva .

3.1 Ciele prieskumu

Teoretickým východiskom prieskumu bol v našom prípade rozbor vybranej vzorky účastníkov prieskumu na niektoré mýty, ktoré kolujú medzi ľuďmi a príčinách chudoby a predurčenosti k nej v súvislosti s ďalšími nepriaznivými skutočnosťami. Snažili sme sa zistiť, K téme „Mýtu o predurčenosti k chudobe a sociálnemu vylúčeniu“ sme mohli pristupovať rôznymi spôsobmi, avšak náš uhol pohľadu smeroval na identifikáciu celkového prístupu týkajúceho sa chudoby, sociálnej exklúzii, sociálnej inklúzii, príčinám chudoby, dôsledkom chudoby, sociálnej nerovnosti, sociálnemu vylúčeniu, regionálnym rozdielom a novej chudobe. Z cieľa výskumu nám vyplynuli nasledujúce otázky výskumu:

- C1. preskúmať postoj k otázke zodpovednosti jednotlivca za svoju chudobu, či už v dôsledku zlyhania, lenivosti alebo osudu
- C2. zistiť, či za chudobu môže zlyhanie spoločnosti, región, resp. či žije väčšina chudobných na vidieku
- C3. porovnať mieru chudoby medzi slobodnými matkami s dieťaťom a mnohohodnými rodinami
- C4. analyzovať súvislosť chudoby neznalosťou základných životných zručností

a s tým súvisiacu otázku, či väčšina chudobných sú rómskeho pôvodu

C5. diferencovať vplyv chudoby na rozdielnosť pohlaví

Pre naplnenie cieľa našej práce, popri výskume sme sa zamerali na identifikáciu všeobecného prístupu v súvislosti s mýtom o chudobe a sociálnom vylúčení v regionálnom aspekte, kde sme sa pokúsili zistiť nasledujúce súvislosti.

Hypotézy prieskumu

V súvislosti so stanoveným cieľom sme sformulovali nasledovné hypotézy:

- H 1: *Väčšina chudobných sú leniví a nechcú pracovať, je to zlyhanie jednotlivca, ale nepramení z nedostatku zodpovednosti.*
- H 2: *Prevažná väčšina chudobných žije na vidieku chudoba je zlyhanie spoločnosti za chudobu môže región.*
- H 3: *Chudobné rodiny sú skôr chudobné preto, že majú príliš veľa detí a väčšina chudobných, sú slobodné matky s deťmi.*
- H 4. *Chudobní ľudia nepotrebujú, aby sa učili základné životné zručnosti, ako Je zostavovanie rozpočtu. Prevažná väčšina chudobných je rómskeho pôvodu*
- H 5. *Medzi pohlaviami a chudobou je rozdiel, Chudoba je osud.*

3.2 Metódy prieskumu

V predmetnej práci sme vychádzali a spracovávali naše poznatky v súčinnosti s poznatkami v jestvujúcej literatúre. Štúdiom početných magisterských prác na pôde univerzitnej knižnice, ktoré jednotliví autori hodnotili ako kvalitatívne, sme dospeli k úsudku, že sa nejedná o práce kvalitatívne, ale práce s obvyklými zložkami kvantitatívneho výskumu. Z uvedeného dôvodu sme sa rozhodli pre prácu kvantitatívnej povahy. Rovnako sme si všimli, že hodnotná kvantitatívna práca má spĺňať predpoklad systémového výskumu. Následný výskum sme skonkretizovali a našu agilitu upriamili v podobe dotazníka na mimovoľnú vzorku obyvateľstva rôznych vekových kategórií, v rozličných sociálnych skupinách a rôznych regiónoch. Nakoľko sme nemali dôvod rozvrhnúť časový harmonogram, pracovali sme náhodne v rôznych časových intervaloch, na základe vopred dohodnutého termínu v ktorom bol zahrnutý úvodný rozhovor, ktorého dĺžka bola priemerne 20 minút a následné vyplnenie dotazníka.

Výberový súbor a lokality prieskumu

V súvislosti s prieskumom sme sa rozhodli využiť cieľový výber účastníkov v rôznych regiónoch Slovenska. Dotazníky sme distribuovali päťdesiatim vybraným a poučeným subjektom, podľa následného rozdelenia.

- I. V Banskobystrickom kraji, konkrétne na Horehroní v regióne s veľkou mierou nezamestnanosti bol uskutočnený prvý výber.
- II. V Nitrianskom kraji, ktorý má priemernú mieru nezamestnanosti a priemerným zastúpením sociálne odkázaných (úroveň celoslovenského priemeru) sme uskutočnili druhý výber.
- III. Tretí výber sme uskutočnili v Bratislavskom kraji, ktorý má relatívne nízku mieru nezamestnanosti a sociálne odkázaných.

Taktiež ako na spoluúčastníkov výskumu sme sa obrátili aj na ich rodinných príslušníkov, ktorí splnili podmienku prieskumu, t. j. občania Slovenskej republiky vo veku nad 20 rokov. Prieskumnú vzorku tvoria respondenti nasledujúcich vekových kategórií *vo veku 20 – 30 rokov, 31 – 40 rokov, 41 – 50 rokov, 51 – 60 rokov, 61 a viac rokov*

Metódy

V prvom stupni prípravy popri teoretickej analýze predmetnej problematiky sme aplikovali literárne pramene. V nasledujúcej časti týkajúcej sa realizácie výskumu sme využívali dotazníkovú metódu. Koncept dotazníka, ktorý sme vybranej vzorke obyvateľov z rôznych regiónov predložili, je podľa našej propozície a je zostavený z dvadsiatich účelových otázok. Tri otázky boli uzavreté a zamerané na získanie osobných údajov o respondentoch, päť otázok všeobecných a dvanásť otázok cielených týkajúcich sa témy výskumu. V časti, ktorá sa týka záverečného spracovania údajov popri kvantitatívnej analýze sme využili logické, matematické ale aj štatistické postupy. Explikáciu získaných informácií sme uviedli formou výsekových a stĺpcových grafov v kombinácii s nimi súvisiacich tabuliek.

Plán prieskumu

01/2009 – 05/2009, primárna aktivita – odoslanie a distribúcia dotazníkov.

V Banskobystrickom, Nitrianskom a Bratislavskom kraji sme požiadali vybrané subjekty o súhlas, týkajúci sa ich spolupráce pri prieskume na účely diplomovej práce s názvom „Mýtus o predurčenosti k chudobe a sociálnemu vylúčeniu“. Po udelení

súhlasu sme poskytli východiskový informačný úvod k nášmu prieskumu, kde sme poskytli aj poučenie ako bude predmetný výskum prebiehať. Následne sme účastníkom výskumu predložili pre vyplnenie dotazníky a dohodli čas, do ktorého nám ich mali vyplniť.

7/2009 – 12/2009, spracovanie údajov z dotazníkov.

V tejto etape sme zúročili metódu kvantitatívnej analýzy prostredníctvom použitia východiskovej teórie a rozanalyzovali rozbor vzniknutých teórií, ktoré sme overili prostredníctvom porovnávania odpovedí z dotazníkov.

Na základe získaných informácií, sme získané údaje následne premietli do tabuliek a ďalej do výsekových a stĺpcových grafov.

Etapa interpretácie výskumných informácií

V záverečnej, sekundárnej časti prieskumu sme na zovšeobecnenie získaných údajov využili metódy konceptuálnej analýzy, syntézy a generalizácie. Zhodnotili sme primeranosť nášho postupu pri prieskume prihliadnuc na isté významy, isté symboly a isté životné stratégie ľudí žijúcich v rôznych regiónoch na Slovensku. Napokon sme vypracovali teoretické závery a odporúčania .

4. VÝSLEDKY PRIESKUMU

V našej diplomovej práci v prílohe č. 2 sme si vedome zvolili dôkladné oboznámenie sa s respondentmi pre lepší rozhľad a pochopenie prieskumu. Ich charakteristiky a popis rodinných súvislostí umožňuje vytvoriť si názor na interpretáciu osobitných otázok prieskumu. V nasledujúcej časti, sme vykonali analýzu jednotlivých sentencií a následne sme ich zapracovali do práce charakterom, ktorý nám dal príležitosť vypracovať tvrdenia, o ktorých môžeme povedať, že ich môže prijať nadpolovičná väčšina účastníkov prieskumu.

4.1 Väčšina chudobných sú leniví a nechcú pracovať, je to zlyhanie jednotlivca a pramení z nedostatku zodpovednosti.

Predpokladali sme, že chudobní sú leniví a uistili sme sa, že postoj, ktorý v tejto otázke zaujíma väčšina oslovených respondentov, je ovplyvnený mnohými predsudkami, čo nám potvrdilo 82% respondentov. 12% sa vyjadrilo skôr opatrne a odpovedalo, že výrok považujú za menej významný. 6% nesúhlasilo s tvrdením že chudobní sú leniví a nechcú pracovať

Tab. 1 Chudobní sú leniví a nechcú pracovať

	poradie	počet	%
významný	1	41	82
menej významný	2	6	12
nevýznamný	3	3	6
je mi to ľahostajné	4	0	0

Predpokladali sme, že chudoba je zlyhanie jednotlivca čo nám v podstate potvrdil aj prieskum, kde 74% respondentov v tabuľke č. 2 uviedlo tú skutočnosť, že predmetný problém vnímajú skôr áno ako nie, kde záporné stanovisko zaujalo iba 10% opýtaných.

Tab. 2 Chudoba je zlyhanie jednotlivca

	poradie	počet	%
skôr áno	1	37	74
áno	2	6	12
skôr nie	4	2	4
nie	3	5	10
je mi to ľahostajné		0	0

Ako vyplýva z tabuľky č. 3, na otázku týkajúcu sa súvislosti medzi chudobou a nedostatkom zodpovednosti 46% respondentov uviedlo, že chudoba jednotlivcov pramení z nedostatku zodpovednosti. 30% vyjadrilo názor že skôr áno, ako nie, 18% uviedlo jednoznačne nie a iba 6% zapochybovalo a označilo skôr nie.

Tab. 3 Chudoba jednotlivcov pramení z nedostatku zodpovednosti

	poradie	počet	%
skôr áno	2	15	30
áno	1	23	46
skôr nie	4	3	6
nie	3	9	18
je mi to ľahostajné		0	0

4.2 Prevažná väčšina chudobných nežije na vidieku, chudoba je zlyhanie spoločnosti za chudobu môže región.

Na základe otázky, týkajúcej sa či prevažná väčšina chudobných ľudí žije na vidieku, nemôžeme potvrdiť že respondenti mýtus potvrdili. Až 38% ich potvrdilo že nie je to pravda, 26% vyjadrilo názor že skôr nie, ako áno, 24% sa vyjadrilo že to pravda je a iba 12% sa priklonilo k názoru že skôr áno ako nie.

Tab. 4 Prevažná väčšina chudobných žije na vidieku

	poradie	počet	%
skôr áno	4	6	12
áno	3	12	24
skôr nie	2	13	26
nie	1	19	38
je mi to ľahostajné		0	0

Podľa nášho predpokladu aj podľa mienky respondentov, chudoba je zlyhanie spoločnosti čo nám potvrdzuje aj tabuľka č. 5, kde až 42% opýtaných uviedlo, že je zo tak. Čiastočne i fatálne ide o neoddeliteľnú daň spoločenskej transformácie, v ktorej sa chudobní nedostali do skupiny, ktorá získala, ale skôr stratila. Podľa celého radu podporných indícií má chudoba stále veľa znakov starej demografickej chudoby, najčastejšie spájanej s veľkosťou domácnosti, fázou rodinného života a životného cyklu. Najmä niektoré skupiny starých ľudí sa začínajú do chudoby trvalo prepadať (gerontologická chudoba). Väčšina z nich je odkázaná len na svoje starobné

dôchodky, prípadné príbuzenské siete. Nemajú odložené určité rezervné prostriedky a vybudované ústupové stratégie.

Tab. 5 Chudoba je zlyhanie spoločnosti

	poradie	počet	%
skôr áno	2	14	28
áno	1	21	42
skôr nie	3	8	16
nie	4	7	14
je mi to ľahostajné		0	0

Ako vyplýva z tabuľky č. 6, a podľa vyjadrení 46%, to ja až 23 z 50, priklonili sa k mýtu, že za chudobu môže poloha regiónu. 24% opýtaných uviedlo, región nemá vplyv na chudobu, 18% je toho názoru, že skôr má vplyv ako nemá, no a 12% si stojí za tým, že skôr nemá vplyv na chudobu ako má.

Tab. 6 Za chudobu môže región

	poradie	počet	%
skôr áno	3	9	18
áno	1	23	46
skôr nie	4	6	12
nie	2	12	24
je mi to ľahostajné		0	0

4.3 Chudobné rodiny sú skôr chudobné preto, že majú príliš veľa detí a väčšina chudobných, sú slobodné matky s deťmi.

Z tabuľky pozorujeme na základe odpovedí opýtaných, že predmetný výrok by bol vhodný na rozsiahlu polemiku, nakoľko odpovede sú percentuálne približne na rovnakej úrovni, ale predsa sa 32% vyjadrilo ako skôr áno, 28% nie, 24% skôr nie a 16% zastáva názor, že chudobné rodiny sú chudobné preto, že majú príliš veľa detí.

Tab.7 Chudobné rodiny sú chudobné preto, že majú príliš veľa detí

	poradie	počet	%
skôr áno	1	16	32
áno	4	8	16
skôr nie	3	12	24
nie	2	14	28
je mi to ľahostajné		0	0

Samostatnou kapitolou sú slobodné matky. Väčšina respondentov sa vyjadrila k predmetnému problému nie. Až 44%. 28% skôr nevidí súvislosť medzi chudobou

a slobodnými matkami, 16% si myslí, že skôr áno, a 12% je presvedčených, že väčšina slobodných matiek je chudobných.

Tab. 8 Väčšina z chudobných, sú slobodné matky a ich deti

	poradie	počet	%
skôr áno	3	8	16
áno	4	6	12
skôr nie	2	14	28
nie	1	22	44
je mi to ľahostajné		0	0

4.4 Chudobní ľudia nepotrebujú, aby sa učili základné životné zručnosti, ako je zostavovanie rozpočtu. Prevažná väčšina chudobných je rómskeho pôvodu

Nakoľko náš predpoklad sa ubral iným smerom, nadpolovičná väčšina respondentov je opačného názoru. Až 44% opýtaných uviedlo v dotazníku že chudobný sa potrebujú učiť základné životné zručnosti ako je zostavovanie rozpočtu, ale na druhej strane 38% uviedlo, že skôr nie ako áno. 10% si myslí že chudobní ľudia potrebujú, aby sa učili základné životné zručnosti, ako je zostavovanie rozpočtu a 8% uviedlo, že skôr áno ako nie.

Tab. 9 Chudobní ľudia potrebujú, aby sa učili základné životné zručnosti, ako je zostavovanie rozpočtu

	poradie	počet	%
skôr áno	4	4	8
áno	1	22	44
skôr nie	2	19	38
nie	3	5	10
je mi to ľahostajné		0	0

Až 21 respondentov, čo je 42% z celkového počtu sa vyjadrilo, že prevažná väčšina chudobných je rómskeho pôvodu, čo potvrdilo našu hypotézu nakoľko väčšina Rómov patrí z hľadiska sociálno-profesijného statusu do kategórie nekvalifikovaných robotníkov. 28% opýtaných zastáva názor skôr áno, 18% skôr nie a 12% nezastáva názor že prevažná väčšina chudobných je rómskeho pôvodu

Tab. 10 Prevažná väčšina chudobných je rómskeho pôvodu

	poradie	počet	%
skôr áno	2	14	28
áno	1	21	42
skôr nie	3	9	18
nie	4	6	12
je mi to ľahostajné		0	0

4.5 Medzi pohlaviami a chudobou je rozdiel, chudoba je osud.

Podľa mienky respondentov, nie sú rozdiely v chudobe medzi pohlaviami, čo nám potvrdilo 48% opýtaných. Podobný názor má 36% opýtaných, ktorí uviedli že chudoba skôr nerobí rozdiely medzi pohlaviami, 10% si myslí že je medzi jednotlivými pohlaviami a chudobou rozdiel a 6% si myslí že skôr áno ako nie.

Tab. 11 Chudoba robí rozdiely medzi pohlaviami

	poradie	počet	%
skôr áno	4	3	6
áno	3	5	10
skôr nie	2	18	36
nie	1	24	48
je mi to ľahostajné		0	0

Čo sa týka chudoby ako osudu, na otázku odpovedalo 25 respondenov, t.j. až 50% kladne a až 38% skôr áno ako nie. No a len 6% uviedlo že nie a taký istý počet, skôr nie.

Tab. 12 Chudoba je osud

	poradie	počet	%
skôr áno	2	19	38
áno	1	25	50
skôr nie	3	3	6
nie	3	3	6
je mi to ľahostajné		0	0

4.6 Overenie hypotéz.

Na základe uvedených výsledkov prieskumu si následne overíme jednotlivé hypotézy, ktoré sme si stanovili na začiatku nášho výskumu.

H 1: *Predpokladáme, že Väčšina chudobných sú leniví a nechcú pracovať, je to zlyhanie jednotlivca, ale nepramení z nedostatku zodpovednosti.*

Túto hypotézu nezamietame, nakoľko väčšina respondentov sa prikláňa k nášmu názoru

H 2: *Prevažná väčšina chudobných žije na vidieku chudoba je zlyhanie spoločnosti za chudobu môže región.*

Predmetnú hypotézu nám v prvej časti respondent i nepotvrdili a sú toho názoru, že nie je pravda že väčšina chudobných žije na vidieku. Druhú a tretiu časť našej hypotézy nám respondenti potvrdili.

H 3: *Chudobné rodiny sú skôr chudobné preto, že majú príliš veľa detí a väčšina chudobných, sú slobodné matky s deťmi.*

Hypotézu č. 3 nám v prvej časti respondenti potvrdili, ale čo sa týka názoru že väčšina chudobných, sú slobodné matky s deťmi, na základe výsledkov túto hypotézu zamietame.

H 4. *Chudobní ľudia nepotrebujú, aby sa učili základné životné zručnosti, ako je zostavovanie rozpočtu. Prevažná väčšina chudobných je rómskeho pôvodu*

Túto hypotézu na základe výsledkov výskumu prijímame

H 5. *Medzi pohlaviami a chudobou je rozdiel, Chudoba je osud.*

Hypotézu č. 5 nám respondenti v prvej časti zamietli a neprijímame ju, ale druhú časť týkajúcej sa chudoby ako osudu prijímame.

6 DISKUSIA

Za pomoci nášho prieskumu sme chceli objasniť pravdivosť mýtov o chudobe, k predurčenosti k nej ako aj s tým súvisiace sociálne vylúčenie spojené s následnými sociálnymi a ekonomickými dôsledkami. Po dôkladnom vyhodnotení výsledkov nášho dotazníka, sme zistili nasledovné skutočnosti.

- Mýtus že väčšina chudobných sú leniví a nechcú pracovať, je to zlyhanie jednotlivca a pramení z nedostatku zodpovednosti. Je veľmi zavádzajúci a nebezpečný. Hoci z výsledku prieskumu vyplynulo, že až 82% respondentov považuje tvrdenie za významné. Je totiž mimoriadne pohodlné pripisovať podstatu problému iba negatívnym povahovým črtám, ktorými by mali oplývať chudobní ľudia a ľudia, ktorí nemajú prácu. Byť chudobný alebo nezamestnaný automaticky neznamená byť lenivý. I keď v 80-tych rokoch podrobil ostrej kritike teóriu kultúry chudoby Murray (1984). Murray robí zodpovedným práve závislosť na sociálnom systéme za šírenie lenivosti. Samozrejme, chudobní ľudia a ľudia bez práce sú rôzni a majú rôzne vlastnosti – rovnako ako medzi ľuďmi, ktorí pracujú. Nemôžeme zovšeobecňovať a paušalizovať akúkoľvek dobrú či zlú vlastnosť niekoľkých jednotlivcov na celú skupinu či kategóriu ľudí. Práve takéto stereotypy a zjednodušujúce pohľady bránia pochopiť a riešiť podstatu chudoby a zakladajú nebezpečné precedensy. Vedú nielen k skreslenému pohľadu, hodnoteniu, ale aj k skresleným riešeniam, ktoré vychádzajú z toho, že si za svoju situáciu môžu jedine sami. Lenže títo jednotlivci sú rôzni. slobodné matky, ktoré sa stále starajú o malé deti. Naproti tomu ak sa pozrieme na počet ľudí, ktorí žijú v blahobyte, sme zistili, že veľa z nich sú považovaní za postihnutých. Byť chudobný neznamená byť lenivý alebo telesne postihnutý. Bohužiaľ, tento zjednodušujúci pohľad si často osvojujú aj vzdelaní ľudia, teda tí, ktorí by mohli súčasnú situáciu zmeniť. Pravdou je, že väčšina chudobných ľudí pracuje na plný alebo čiastočný pracovný úväzok; viac ako polovicu predstavujú chudobné rodiny a jednotlivci, Rozhodne však neexistuje žiadna súvislosť medzi chudobou prípadne nezamestnanosťou a negatívnymi povahovými črtami. Chudoba nie je problémom správania chudobných ľudí. Zdôrazňovanie zásluhovosti chudoby u chudobných je typickým príkladom stereotypného správania založeného na zjednodušovaní reality a mýtoch, ktoré u nás stále pretrvávajú. Bohužiaľ, tomuto stereotypu často podliehajú práve vzdelaní ľudia, ktorí chudobu nikdy nezažili a ktorí majú najjednoduchší prístup k rozhodovaniu

o riešeniach na odstraňovanie chudoby. Skreslené chápanie chudoby vedie k skresleným riešeniam. Práve mýtus o „zásluhovosti“ chudoby často slúži na obhajobu radikálnych zásahov do systému sociálnej politiky (napríklad znižovania dávok) s cieľom šetrenia verejnými financiami. Musíme skonštatovať, že nesmierny nárast nezamestnanosti u nás v posledných rokoch nebol zapríčinený osobnou zodpovednosťou jednotlivcov. Mnohí pracovníci prišli o zamestnanie z dôvodov mimo ich kontrolu a nemôžu nájsť prácu, pretože nie je k dispozícii. Mnoho ľudí je odkázaných na sociálnu starostlivosť, pretože nie sú dočasne schopní riešiť sami vzniknutú situáciu, často vďaka tomu, že niektoré osobné alebo hospodárskej krízy idú mimo ich kontrolu. V rozmeroch socialistických možností a imaginácie byť chudobný znamenalo nemať zručnosti, byť nešikovný či doslova lenivý. Rozpätie túžob, ktoré umožňoval socializmus, pomáhalo utvrdzovať presvedčenie, že chudoba, núdza, nedostatok sú buď osobitnou a prechodnou fázou životného cyklu, alebo výsledkom charakterových nedostatkov. Teda tým, za čo nesieme osobnú morálnu zodpovednosť. Verejné mlčanie o veľkosti problému podporovalo sklon chápať chudobu ako súkromný problém či zlyhanie, nakoľko štatistiky sa nezverejňovali. V súčasnosti naďalej pokračujeme v socialistickom chápaní chudoby ako osobného zlyhania. Aj keď novodobé rozpätie bohatstva a chudoby sa už dávno nedá preklenúť usilovnou prácou a vyhýbame sa akémukoľvek plytvaniu, naďalej máme sklon hovoriť o tom, že niektorí – mnohí ľudia nedokážu využiť šance, ktoré im doba ponúka. Kritizujeme ich, že sa držia svojich zabehtnutých stereotypov a boja sa riskovať. Ak to vôbec hovoríme, pretože otázky, na ktoré by sme mohli takto odpovedať či vysvetľovať ich, nik nekladie.

- Musíme však pripomenúť tú skutočnosť, mýtus od pravdy sa môže aj odlišovať. Že väčšina chudobných majú na svedomí nízke mzdy. Ako sa uvádza v dokumente **Ministerstva zahraničných vecí SR** (<http://www.mzv.sk>) účastníci konferencie Chudoba v Slovenskej spoločnosti a vzťah slovenskej spoločnosti k chudobe (Bratislava 14. – 16. 11. 2005) prijali po zvážení prednesených poznatkov a diskusii spoločné závery a obracajú sa s nimi na vládu SR, predstaviteľov koalíčných a opozičných politických strán, regionálnych samospráv, pracovníkov masovokomunikačných prostriedkov a širšiu verejnosť. Konštatujú, že napriek prihláseniu sa vlády SR k lisabonským cieľom a deklaráciám o potrebe sociálneho začleňovania a eliminácie chudoby pretrvávajú zjednodušujúce a byrokratické prijímanie agendy sociálnej inklúzie bez širšej spoločenskej diskusie a potrebného

pochopenia jej významu pre súčasnú spoločnosť. Že pokračujúca prax škrtovej verejných výdavkov môže viesť k nevratným škodám na populácii Slovenska, osobitne na zraniteľných sociálnych skupinách, popri bezdomovcoch, utečencoch, etnických minoritách, predovšetkým rómov a častej feminizácii chudoby, sú rizikovou skupinou hlavne zdravotne postihnutí občania a ich rodinní príslušníci Haburajová-Ilavská, (2007, s. 163). Namiesto posilňovania solidarity pokračuje dehonestovanie chudobných ako málo motivovaných a nezodpovedných, bagatelizuje sa výskum sociálnych nerovností a chudoby a kvalifikovaná analýza životných podmienok obyvateľstva podceňuje aj personálne a finančne a pokračuje rezortný pohľad na boj s chudobou s využívaním zjednodušených a na rýchly efekt zameraných nástrojov typu investičných stimulov.

- K mýtu že prevažná väčšina chudobných žije na vidieku, chudoba je zlyhanie spoločnosti za chudobu môže región, môžeme zo skúseností skonštatovať, že práve vidiek bol vždy spojený s poľnohospodárstvom. Hlboko zakorenený v našich národných dejinách je obraz vidieka ako skromnejší. Zároveň s kolapsom socializmu, keď sa uvoľnila ochranná podpora štátu a socialistických organizácií, sa v pozícii chudoby ocitli často práve tí, ktorí boli od štátu najviac závislí, ktorí sa najviac spoliehali na sociálne istoty, systém inštitucionalizovanej starostlivosti o deti, výhodné možnosti ubytovania pre robotníkov, zdravotnú službu a.t.d'. Sú to najmä tí, ktorí nemali dostatočne istú vyhranenú ekonomickú pozíciu, vybudovanú sieť kontaktov už v predchádzajúcom režime, umožňujúcu nájsť si cestu k prípadnej ekonomickej nezávislosti či efektívnemu hľadaniu alternatív. Sezónni robotníci v socialistickom poľnohospodárstve, nekvalifikovaní robotníci, ktorí zamestnanie v priemysle prerušovali v nádeji získať väčší zárobok v prácach v poľnohospodárstve, Rómovia s návykmi ľahko prežiť bez práce s použitím podvodov alebo menších priestupkov. Tí patrili k vrstve najviac zachytenej v pasci socializmu, zároveň to boli tí, ktorí sú dnes najviac vytláčaní z oficiálneho trhu práce, prechádzajú z jednej nejstej a slabo platenej práce do druhej. K nim sa pridružuje i určitá časť vidieckeho obyvateľstva, najmä poľnohospodárski robotníci, ktorí následkom privatizácie štátnych majetkov alebo rozpadu družstiev ostali bez prostriedkov na živobytie. Problém sociálnej solidarity bohatých a chudobných a inštitucionálne zvládnutie tohto vzťahu je v konečnom dôsledku i jedným zo základov úspechu všetkých moderných spoločností. Problém chudobných je prežiť a problém biedy sa tak stáva problémom bohatých s otázkou ako rozdeliť časť prebytku a nezmeniť pravidlá jeho

akumulácie a ochrany. Samozrejme, to nie je len výlučná otázka solidarity bohatých, ale celej spoločnosti. Riešenie tohto staronového problému je zatiaľ len na začiatku. Novovzniknuté sociálne skupiny bohatých nielen nevedia, ale zdá sa, že ani nechcú pochopiť, že problém chudoby je i problémom bohatých. V slovenskej spoločnosti počet porazených vysoko prevažuje počet víťazov a evidentne sa začína zvyšovať potenciál konfliktu. Široká pospolitosť preferuje sociálny paternalizmus. V záujme stability society sa preto musia konštituovať stabilné a dlhodobé pravidlá racionálnej redistribúcie medzi chudobnými a bohatými. Iným spôsobom totiž nie je možné pevne zakotviť a legitimizovať pravidlá akumulácie a ochrany majetku. Bohatí, ale i stredná vrstva musia pochopiť, že prevzatie zodpovednosti za chudobné skupiny obyvateľstva je predovšetkým v ich záujme. Ako uviedol **politicko spoločenský týždenník Nové slovo v čísle 3 zo dňa 19 – 25.1 2000**, štatistický úrad EÚ Eurostat zverejnil v roku 1997 výsledky výskumu, podľa ktorého 12% všetkých domácností v členských krajinách Únie žije pod prahom chudoby. Najmenej týchto domácností bolo v Dánsku (4,7%) a najviac v Portugalsku (18,9%). Výskum potvrdil i pretrvávajúci rozdiel medzi južnými a severnými krajinami EÚ. Väčšina definícií chudoby obsahuje ako základný element nedostatok základných životných potrieb. Najčastejšie sa uvádza nedostatok potravy, nízky štandard bývania, odievania, vybavenosti domácnosti, atď. Ako uvádza **Ondrejko**, (2010, s.161) v početných štúdiách o chudobe (Kusá 2001, Radičová 1998, 2003, Džambazovič, 2004 Ondrejko 2002, 2004, Kasanová, 2004, Mareš 1999, Rabušic 1996, Gerbery, Lesay, Škobla 2007, Čambalíková, Sedová 2007 a iný) sa viacerí autori usilujú definovať čo je to chudoba. Podľa Rady Európy (1984) za chudobné sa označujú osoby, rodiny alebo skupiny osôb, ktorých zdroje (materiálne, kultúrne a sociálne) sú natoľko limitované, že ich vylučujú z minimálne, materiálne, kultúrne a sociálne sú natoľko limitované, že ich vylučujú z minimálne akceptovaného životného štýlu občanov štátu v ktorom žijú. Vylúčenie z podielu na živote spoločnosti (sociálna exklúzia) neznamena len útok na občianske práva, ale je i rizikom nielen pre vylúčených, ale aj pre spoločnosť, ktorá toto vylúčenie pripustí. Formuje sa tak vrstva chudobných a pauperizovaných, oddeľujúca sa od ostatnej populácie. Ide o odcudzenú triedu. Spoločnosť ju v podstate nepotrebuje a ona sama napokon nepotrebuje normy a hodnoty majoritnej spoločnosti. Táto sociálna skupina nemusí byť chápaná ako klientela štátu trvalo závislá na jeho podporách, ale sú pre ňu typické i trvalé nevýhody na trhu práce. Rozlohou sme síce malá krajina, zato rozdiely medzi

jednotlivými regiónmi sú značné. V posledných rokoch sa nezmenšujú, naopak, rastú. a pretavujú sa do nerovnakých životných podmienok a šancí. Existujú u nás celé marginalizované územia, ktoré sú znevýhodnené vo viacerých aspektoch (geografický, sociálny, priemyselný a podobne). Aktuálnu situáciu týchto regiónov určuje jednak nedostatok trvalého záujmu o znižovanie regionálnych rozdielov a zároveň je aj výsledkom ich historického vývoja. Môžeme hovoriť o regiónoch, ktoré sú nositeľmi historickej marginality. Sú to regióny, ktoré v minulosti dlhodobo stáli mimo hlavných procesov modernizácie. Alebo kedysi priemyselné srdce Horného Uhorska je dnes zbedačeným krajom, do ktorého stále nevedú žiadne kvalitné cesty, A tak je nepriaznivá situácia v niektorých častiach Slovenska výsledkom kombinácie minulých znevýhodnení a súčasných nedostatkov pri riešení ich situácie. Slovensko je rozdelené na bohatý severozápad a chudobný juhovýchod. Najvýchodnejší výbežok pomyselnej zóny blahobytu sa končí v priemyselnom parku Poprad - Matejovce. Na druhej strane najzápadnejší cíp chudoby sa začína už sto kilometrov od Bratislavy v Levickom okrese. Pás sa tiahne cez Veľký Krtíš, Filákovu, Rimavskú Sobotu a Rožňavu ďalej na východ. Malým ostrovom prosperity sú iba Košice. U nás ešte stále pretrvávajú osobitná regionálna odlišnosť, ktorá sa premieta do nerovnakých životných podmienok. Zatiaľ sa nenašla odvaha na sformulovanie Sociálnej doktríny Slovenskej republiky, na sformulovanie koncepcie rozvoja ľudských zdrojov. (Tkáč, Haburajová-Ilavská 2008, s 11) Existujú celé zaostávajúce oblasti, ktoré niekoľkonásobne znevýhodňujú ľudí v nich žijúcich. Táto situácia je daná nielen historickým vývinom, ale aj dlhotrvajúcim nevšímavosťou verejnej správy znižovať regionálne rozdiely. Sociológovia hovoria o regiónoch, ktoré sú nositeľmi „historickej marginality“ – ide o oblasti, ktoré v minulosti dlhodobo stáli mimo rozhodujúcich procesov modernizácie. Nepriaznivá situácia v niektorých častiach Slovenska je tak výsledkom kombinácie minulých znevýhodnení a súčasného zlyhávania verejných inštitúcií pri riešení ich situácie. K regiónom s najvyššou mierou chudoby patria Košický kraj, Prešovský kraj a Banskobystrický kraj. Zreteľne najlepšie sa z tohto pohľadu darí Bratislave a okoliu, ktorá uniká po ekonomickej stránke ako aj životnou úrovňou iným častiam Slovenska. No zatiaľ to nevyzerá, že by sa tento proces mal tak skoro zastaviť. Otázka je, či to treba riešiť. Či by sa mal štát aktívne snažiť rozdiely stierať. Regionálne rozdiely sú politický problém preto, lebo ich tak vníma volič. Volič, ktorý nežije v Bratislave, sa môže na životnú úroveň v hlavnom meste pozeráť s pocitom

frustrácie a nenaplnených aspirácií. A môže sa stať, že ekonomické rušne ako Bratislava či Trnava utečú zvyšku krajiny tak, že zaostalejšie regióny ich nedokážu nasledovať. Čo je dôležitejšie – veľké regionálne rozdiely nie sú prejav ekonomickej zaostalosti krajiny. Týždenník **Trend (5/2006)** na základe svojho výskumu zostavil index regionálnych rozdielov v Európskej únii, podľa ktorého Slovensko naozaj patrí medzi ekonomicky najrozdielnejšie krajiny. No väčšie rozdiely sú vo Veľkej Británii, kde centrálny Londýn výrazne uniká iným oblastiam. Aj v Belgicku, kde chrbát zvyšku krajiny ukazuje hlavné mesto Európy – Brusel. Podobné regionálne rozdiely ako na Slovensku sú vo Francúzsku, v Česku či Nemecku. Z porovnaní s celkovou ekonomickou vyspelosťou štátu vyplýva, že regionálne disparity od nej vôbec nezávisia. Samozrejme aj hospodárska kríza, postihla mnoho hlavných priemyselných odvetví, ktoré zamestnávali veľké množstvo robotníkov a poskytovali dostatočné príjmy, spôsobila pokles vysokej miery participácie na pracovnom trhu, a tým pádom sa zintenzívnili a vytvorili nové požiadavky v období, kedy sa i samotné financovanie sociálneho štátu stáva problematickejšim. Ukazuje sa, že klasické nástroje efektívne fungujúce pri riešení alebo predchádzaní chudoby využívané v industriálnej spoločnosti sa stávajú v spomínaných zmenených sociálno-ekonomických a spoločenských podmienkach už nedostačujúce. V priebehu novovzniknutej situácie (resp. katastrofe) tak vertikálnych ako i horizontálnych rozmerov, nie je možné pružne riešiť vzniknutý stav. Veľká časť populácie sa dostáva do stavu permanentnej znevýhodnenej sociálno-ekonomickej situácie a takto dlhodobo mimo hlavný prúd spoločnosti. Práve snaha zachytiť nové rysy a charakter narastúcej chudoby je jednou z príčin, ktorá presúva záujem od problematiky chudoby ku sociálnemu vylúčeniu. Týmito novými znakmi chudoby sú nepochybne: a) jej pretrvávanie v čase a b) priestorová koncentrácia, ktorá c) súvisí s marginalizáciou, patologickým správaním a vzdorovaním normám hlavného prúdu spoločnosti, ale súčasne aj d) závislosťou na sociálnom štáte a e) rozpadom tradičných sociálnych inštitúcií. Každý z týchto konceptov (na jednej strane chudoba a na strane druhej sociálna exklúzia) zodpovedá odlišnej reakcii spoločnosti na situáciu v spoločenskom priestore a zároveň tento priestor iným spôsobom konštruuje. Nejde teda len o jednoduchú zámenu pojmov, ale aj o zámenu predmetu záujmu. Už nie je hlavným predmetom záujmu problém distribúcie bohatstva ale skôr problém následného oslabenia pút, ktoré spájajú spoločnosť. Na úrovni jednotlivcov sociálne vylúčenie znamená absenciu sociálnej

roli, ktorá znemožňuje začlenenie do sociálnych sietí a sociálnych vzťahov. Vo verejnej ako i v akademickej diskusii Európy môžeme identifikovať postupné udomácnovanie pojmu a koncepcie sociálneho vylúčenia. Cesta postupného uprednostňovania sociálnej exklúzie pred chudobou však nebola ani zďaleka jednoznačná a bez konfliktov v minulosti. Súčasné obsahové zameranie konceptu sa formovalo v krajinách západnej Európy, okrem už vyššie spomínaných, na jednej strane – cez akademické, odborné a politické diskusie o kríze (legitimitate) sociálneho štátu; na druhej strane – cez štruktúrne reformy, ktorými v sedemdesiatych rokoch prechádzali po ropnej kríze jednotlivé welfare state a v neposlednom rade z obnoveného záujmu o problematiku chudoby a súčasne i o problematiku ľudských práv resp. občianstva (občianskych práv).

- K mýtu, že chudobné rodiny sú skôr chudobné preto, že majú príliš veľa detí a väčšina chudobných, sú slobodné matky s deťmi, veľmi výstižne vo svojej knihe uvádza **Gerbery, Lesay a Škobla (2007 s.14)** Chudobou sú viac ohrozené väčšie domácnosti s deťmi. Vyššie ohrozenie detskej populácie chudobou založenou na príjme signalizuje aj porovnanie podľa typu domácnosti. V roku 2004 domácnosti s deťmi vykázali v celoslovenskom priemere dvojnásobne vyššiu mieru rizika chudoby ako domácnosti bez detí. Kým pri domácnostiach bez detí bola miera rizika chudoby 8,3 %, pri domácnostiach s deťmi vyšla na úrovni 16,5 %. Tá etapa životného cyklu, ktorá sa spája s výchovou a starostlivosťou o nezaopatrené deti, je z hľadiska výskytu chudoby v podmienkach SR podstatne rizikovejšia ako obdobie života bez malých detí. Avšak ani sama skupina rodín s deťmi nie je z hľadiska rizika chudoby rovnomerná. Ukázali sa obrovské rozdiely, keď sa vzala do úvahy štruktúra rodinného usporiadania, teda počet detí a úplnosť rodiny. Pri sledovaní medziročnej zmeny sa ukázalo, že roku 2005 pokleslo na Slovensku ohrozenie chudobou pri všetkých typoch domácností s deťmi okrem viacdetných domácností. Fakt, že riziko chudoby sa pre rodiny s tromi a viac deťmi neznížilo, môže naznačovať, že podpora veľkým rodinám a rodinám s deťmi nie je dostatočná. To, akou etapou životného cyklu domácnosť prechádza alebo o aký typ domácnosti ide, znižuje alebo zvyšuje zraniteľnosť z hľadiska príjmovej chudoby či materiálnej deprivácie. Vyššia zraniteľnosť sa viaže na neschopnosť domácnosti mobilizovať zdroje, najmä svoju pracovnú silu, ktorá je najdôležitejším zdrojom príjmu, ale aj na počet detí v domácnosti. Výskyt chudoby je nižší v rámci osamelých dvojíc bez závislých detí. Keď prídu deti a keď vyrastajú, výskyt chudoby sa zvyšuje. Domáce i zahraničné

výskumy dokladajú, že je to z dvoch základných príčin: prvou je sama prítomnosť závislých členov a druhou problémy rodičov hlavne matiek so zmobilizovaním svojej pracovnej sily. Ako uvádzme vyššie, miera rizika chudoby výrazne narastá nielen s počtom detí v rodine, ale aj pri strate či absencii jedného z rodičov. A ohrozenie sa podstatne prehľbuje pri obmedzení aktívnej participácie dospelých členov domácnosti na trhu práce. Domácnosti so závislými deťmi, kde nikto z členov v ekonomicky aktívnom veku nepracoval, prejavili až 75-percentné ohrozenie rizikom chudoby.

Na Slovensku sa k ohrozeniam pridáva lokalizácia bydliska v ekonomicky slabom regióne, s ktorou sa často spája pracovná migrácia. Nemožnosť nájsť si prácu či dobre platenú prácu v bydlisku a blízkom okolí núti mnohých rodičov, aby si hľadali pracovné uplatnenie v hlavnom meste alebo v zahraničí. Často odchádzajú od svojich rodín na dlhšie až veľmi dlhé obdobie. Na jednej strane pracovná migrácia prispieva k znižovaniu príjmovej chudoby detí, môže však prispievať aj k zvyšovaniu počtu detí žijúcich v neúplných rodinách alebo deprivovaných nedostatočnou rodinnou výchovou. Pre mnohých obyvateľov Slovenska je realitou kumulácia ohrození či príčin chudoby: napríklad vyšší počet detí, jednorodičovstvo, nízke vzdelanie, nezamestnanosť a bydlisko v marginalizovanom regióne. V prípade kumulácie znevýhodnení hrozí, že chudoba prerastie do trvalého stavu s vysokou pravdepodobnosťou medzigeneračnej reprodukcie. Reprodukcia nepriaznivých životných podmienok z generácie na generáciu predstavuje veľké ohrozenie práve v prípade (dlhodobu) nezamestnaných, ktorí majú rodiny s deťmi.

- Pri slobodných ženách s deťmi je väčšia pravdepodobnosť, že budú žiť v chudobe, čo sa odráža vo vysokej miere chudoby slobodných matiek s deťmi v mestách i na vidieku. Slobodné matiky sú viac ohrozené chudobou. Tieto ženy majú omnoho nižší príjem, majú dieťa, o ktoré sa musia starať samy a častejšie podliehajú stresu, depresiám, či zdravotným problémom. Medzi britskými chudobnými ako sa uvádza na stránke (<http://zoznam.sk/station/clanok.asp?cid=1193036508740>) je len 10 percent manželských párov, ale až 51 percent slobodných matiek. Deti tak vyrastajú v horších pomeroch, než by museli. Matka sama nemá čas dieťa vychovávať, a tak jeho osobnosť formuje štátna škola a rozbité sídlisko so sociálnymi bytmi. Ako sa ďalej uvádza, predmetný problém si všimol ako prvý bývalý učiteľ E. C. Mackrill. prvý raz si ho uvedomil na začiatku 80. rokov. Tvrdí, že skoré tehotenstvo predstavovalo pre mnohé jeho študentky riešenie viacerých problémov: 1. išlo o perfektné ospravedlnenie pre neplnenie si školských povinností; 2. vďaka

štátu sa takéto dievča dostalo k vlastnému sociálnemu bytu niekde na panelovom sídlisku a nemuselo už žiť v spoločnom dome s otravnými rodičmi; 3. dievča získalo stabilný príjem v podobe sociálnych dávok; 4. tehotenstvo viedlo k rešpektu rovesníkov.

Vraj existoval veľký spoločenský tlak, aby si dievčatá zvolili takýto životný štýl. Staršie sestry a priateľky tu slúžili ako vzory. Mackrill v roku 1985 urobil malú štúdiu o jeho bývalých žiakoch, ktoré opustili školu, aby sa stali slobodnými matkami na plný úväzok. V priebehu dvoch rokov po skončení školy malo 13 zo 14 dievčat dieťa a dve mali rodiť druhýkrát. Žiadna z nich nemala manžela. 13 dievčat dostalo od štátu sociálny byt. Väčšina z nich nemala ani len stáleho priateľa. Vo voľbách hlasujú slobodné matky spravidla pre ľavicu a sociálny štát. Aj keď snívajú o veľkej láske a na začiatku si mysleli, že žiť bez papiera je trendy, free a cool, väčšinou to dopadlo nie práve podľa očakávania.

- Chudobní ľudia nepotrebujú, aby sa učili základné životné zručnosti, ako je zostavovanie rozpočtu. Prevažná väčšina chudobných je rómskeho pôvodu.

Je pravda že aby rozpočet domácnosti podal skutočný obraz o jej hospodárení mal by si každý uvedomiť okrem plánovaných príjmov a výdavkov tiež skutočné príjmy a výdavky. Po uplynutí mesiaca by každý uvidel v jednotlivých položkách rozdiel a tak zistí, či boli jeho príjmy a výdavky v skutočnosti vyššie alebo nižšie ako plánované. Ak sú v rozpočte výdavky vyššie ako príjmy, mali by sa rozdeliť na nevyhnutné – (nájomné, strava, doprava, energie, voda), a vedľajšie „luxusné“ – (cigarety, posedenie v reštaurácii a pod). Výdavky zahrnuté v skupine vedľajšie by sa mohli znížiť alebo úplne vyškrtnúť. Ale v konečnom dôsledku aj tak mnohí z tých, ktorí žijú hlboko pod hranicou chudoby, musia minúť všetky alebo väčšinu svojho príjmu na základné potreby.

- Ako sme už uviedli, nakoľko väčšina Rómov patrí z hľadiska sociálno-profesijného statusu do kategórie nekvalifikovaných robotníkov, s čím súvisí ich veľké zastúpenie medzi nízko príjmovými skupinami obyvateľstva Slovenska. Takmer tri štvrtiny rómskych domácností na Slovensku sú odkázané na pomoc od štátu, obce, alebo charity. Na Slovensku pritom podľa odhadov Výskumného demografického centra žije až 380-tisíc Rómov, čo je 7,2 percenta populácie. Vyplýva to z výsledkov prieskumu o životných podmienkach Rómov, ktorý vlani urobili experti Rozvojového programu UNDP. (<http://aktualne.centrum.sk>) Hlavným faktorom novej chudoby nie je počet detí, ale nízky stupeň vzdelania spojený s odbormi, ktoré zanikajú. Hĺbka

a rozsah chudoby Rómov je predovšetkým dôsledkom miery, stupňa ich dezintegrácie, separácie a segregácie. Ako uvádzajú **Lehoczká, Haburajová-Ilavská, (2006)** Jednou z konkrétnych navrhovaných stratégií, zapracovaných aj do vedecko-vuskumných projektov FSVaZ, je „Riešenie marginálnosti premenou rómskych sídelných komunít na komunity občianske. V súčasnosti rómske komunity vykazujú nespočetné množstvo sociálnych problémov jedným z nich je vysoká nezamestnanosť.

V prípadoch niektorých rómskych osád je až stopercentná, najmä v tzv. marginalizovaných oblastiach severného, východného a južného Slovenska. Presné štatistiky rómskej nezamestnanosti neexistujú, počet nezamestnaných Rómov na Slovensku však neprestajne rastie a práve Rómovia tvoria výraznú väčšinu dlhodobo nezamestnaných. Pokým začneme uvažovať o zovšeobecnení vzťahov medzi týmto mýtom a skutočnosťou, pokúsime sa vysvetliť a identifikovať charakteristické javy, ktoré sa priamo viažu k predmetnej téme, ktoré sú podstatné pre život sociálne vylúčených Rómov, a aj súvislosti medzi týmito javmi. Zvolili si ciele tému školskej dochádzky detí, ktoré potom už ďalej spomínať nebudeme, pretože lepší náhľad do tejto oblasti môžu poskytnúť iní. Takže: školou povinné deti z prostredia sociálne vylúčených enkláv obyčajne navštevujú špeciálne školy. Na otázku prečo, existuje nepreberné množstvo navzájom previazaných a doplňujúcich sa odpovedí. Najprv k oblasti priamych vonkajších vplyvov.

Vonkajšie vplyvy: základné školy vo veľkej miere nie sú schopné deti z tohto prostredia integrovať a poskytnúť im štandardné vzdelanie. Učitelia sa nevedia učiť. Deti hovoria často niektorým rómskym dialektom, a je pre nich ťažké učiteľom a látke rozumieť. Prostredie základnej školy je pre deti z chudobných rómskych rodín nekomfortné, neposkytuje pocit bezpečia. Rómske deti sú často v škole vystavené odmietanému alebo priamo nepriateľským akciám spolužiakov a personálu, ktoré je motivované predsudkami. Procedúra, ktorá má posúdiť, ak je dieťa na základnú školu intelektovo pripravené, nedokáže abstrahovať od kultúrnych špecifik rómskych detí, takže tieto sa jej optikou javí ako nepripravené. A tak ďalej.

Priame dôsledky: Väčšina detí z popisovaného prostredia preto chodí do osobitných škôl, ktoré sú v miestach so silnou rómsku populáciou plné detí z chudobných rómskych rodín. Rómske deti tak nepostupujú vo vzdelávacom systéme ďalej a nedodržiavajú kvalifikáciu, potrebnú pre úspech na trhu práce. V súčasnosti už nenastupujú do zamestnania a stávajú sa rovno závislými na dávkach sociálnej

ochrany. Rodičia detí sa pochopiteľne adaptujú na túto situáciu, ktorú nemôžu zmeniť: Potvrdzujú situáciu tým, že nechávajú svoje deti chodiť do školy, v ktorej je pre deti vyučovanie prijateľnejšie, nároky menšie, a kam je dieťa zatriedované bez námahy. Navyše tu má veľa spolužiakov z prostredia, na ktoré je zvyknuté, personál školy je lepšie pripravený na prácu s deťmi s nejakým znevýhodnením a. t. d'. Po ukončení povinnej školskej dochádzky potom deti zase nepokračujú v štúdiu aj preto, že ich skúsenosť s okolitým svetom nedáva nádej na to, že by s lepším vzdelaním uspeli. Cesty sociálnej mobility sú pre ne kvôli všadeprítomnému diskriminačnému prístupu zamestnávateľov vo veľkej miere uzavreté bez ohľadu na ich skutočnú snahu a výsledky. Tí ľudia z ich prostredia, ktorí sú ekonomicky úspešní, dosiahli svojho úspechu prevažne mimo majoritu. inštitucionalizovaný vzorec vzdelania s následnou kariérou. Musíme však skonštatovať, že alternatívny vzorec ekonomického úspechu v popisovanom prostredí je často spojený s nelegálnymi až zločineckými aktivitami ako sú úžere, obchod s drogami a kupliarstvo. Tým sa stráca základný dôvod, prečo by sa mali o úspech na poli vzdelania usilovať. Príčinou toho, prečo deti chudobných Rómov málokedy postúpia vo vzdelávacom systéme nad úroveň základného vzdelania, sú nielen inštitucionálne prekážky, ktoré Rómov diskriminujú, ale tiež nízke ambície rodičov a detí. Jedno pritom podporuje druhé. Pozícia rodičov a detí k inštitucionálnemu vzdelávaniu sa stáva vzorcom, ktorý je súčasťou výbavy pre život, a tá sa medzigeneračne odovzdáva. Osobitná škola je tá škola, do ktorej chodíme. Na alternatívy sa, okrem toho, že de facto nie sú k dispozícii, nepomyslí. Keď sa niektorý rodič rozhodne vzoprieť sa osudu a chce pre svoje dieťa niečo lepšie, narazí na neprekonateľné prekážky, a tým je vzorec potvrdený. Ďalšou základnou príčinou týchto nízkych ambíciou je fakt, že rodičia sami majú zvyčajne len základné alebo nedokončené základné vzdelanie, často získané na špeciálnej škole a táto dosiahnutá úroveň sa stavia latku pre ich deti. To je dedičstvo minulosti, ktoré samozrejme ďalej ovplyvňuje ich ďalší život sociálne vylúčených Rómov. Odráža sa v ňom jednak stále sa opakujúci vzorec – v ktorom málo vzdelaní rodičia kladú malý dôraz na vzdelanie svojich detí. V základoch vzdelanostného deficitu veľkej časti rómskej populácie samozrejme stojí aj to, že typ vzdelanosti, potrebný pre ekonomický úspech v našom type spoločnosti, bol pre prichádzajúcich z osád úplne cudzí, čo môžeme klasifikovať ako dedičstvo tradičnej rómskej kultúry. Zároveň ale nebol pre generáciu, prichádzajúcu z osád ani zaujímavý, pretože oni do značnej miery ekonomicky

úspešní boli ako nekvalifikovaní robotníci (čo je minulé adaptácia na minulé vplyvy). Bolo by možné tiež formulovať a pokúsiť sa vysvetliť, že k tradičnému rómskemu vzorcu výchovy patrí ústretový prístup k želaniu dieťaťa a zhovievavosť, takže rómski rodičia nevytvárajú na svoje deti taký tlak, akému sú vystavené deti z nerómskej strednej triedy. Stretávame sa tu s tou skutočnosťou, že keď sa mladému mužovi alebo žene nechcelo študovať učilište, nikto ho jednoducho nenútil. Ak vezmeme do úvahy, aké bolestné a namáhavé môže vzdelávanie byť, nebolo by divu, keby moment donútenia resp. jeho absencia zohrával ústrednú úlohu v tejto veci. Takto sme pri veľmi letmom pohľade poukázali na veľa rôznych odpovedí na otázku "prečo málo detí zo sociálne vylúčených rómskych rodín dosiahne vyššie ako základné vzdelanie". Pritom sme zostali na veľmi všeobecnej úrovni. Odborník, ktorý sa uvedenej problematike venuje a pozná ju dopodrobna, by ich aj na tej istej úrovni všeobecnosti určite našiel oveľa viac. Dúfame, že týmto spôsobom uvažovania, spájajúcej fakty a racionálne triedenie, pomôžeme vytlačiť mýty typu Rómovia sa nepokúšajú vzdelávať, alebo naopak Rómovia nemajú prístup k vzdelaniu, pretože sú diskriminovaní ktorými sa verejná diskusia rómskej problematiky často zaoberá.

Medzi pohlaviami a chudobou je rozdiel, chudoba je osud.

- Musíme skonštatovať, že chudobných žien je podstatne viac ako chudobných mužov. Môžeme povedať, že v celosvetovom meradle žije viac žien ako mužov v absolútnej chudobe a táto nerovnosť neustále rastie a má vážne dôsledky pre ženy a ich deti. Na ženy sa viaže nepomerne viac problémov súvisiacich s prekonávaním chudoby, sociálnou dezintegráciou, nezamestnanosťou. K feminizácii chudoby dochádza aj na Slovensku, ako to vyplýva z viacerých výskumov, a jej najdôležitejšou príčinou je nerovné a diskriminačné postavenie žien na trhu práce; pričom "Ekonomická moc je základom rovnosti žien, ktorý pomáha ženám uplatňovať ich ľudské práva. Aj keď je na Slovensku diskriminácia žien na legislatívnej úrovni zakázaná, jej existenciu v rôznych formách a rozsahu nemožno poprieť. Na trhu práce sa nerovné postavenie prejavuje najčastejšie formou segregácie podľa zamestnania. Ženy skôr prevažujú v nízkopríjmových odvetviach ako školstvo, zdravotníctvo, štátna správa a pod. Mzdové rozdiely, podobne ako segregácia, sú s rôznymi odchýlkami charakteristické pre väčšinu krajín sveta. Nižšie príjmy žien majú najzávažnejší vplyv na feminizáciu chudoby, čo sa prejavuje napríklad tým, že chudobou sú ohrozené osamelé staršie ženy a ženy slobodné. Z hľadiska

monetárnej chudoby sú osamelé ženy najchudobnejšie, čo sa dá interpretovať ako dôsledok príjmovej nerovnosti žien. K feminizácii chudoby dochádza na základe viacerých príčin. Jednou z nich je *patriarchát*, ako historicky vytvorený konštrukt správania sa, založený na mocenskom vzťahu muža a ženy. Aj keď tento fenomén nepredstavuje slovenské špecifikum, je prítomný vo všetkých oblastiach života slovenskej spoločnosti, tak vo verejnej ako aj privátnej sfére. Podľa (eRko-HKSD http://svetbezchudoby.erko.sk/?page_id=116 Platforma mimovládnych rozvojových organizácií) hlavným ukazovateľom pokroku v tejto oblasti sa pomer prístupu chlapcov a dievčat k základnému i stredoškolskému vzdelaniu nestal náhodou. Dve tretiny negramotných dospelých tvoria ženy. Do 18 roku života získavajú dievčatá priemerne o 4,4 roka vzdelania menej ako chlapci. Až tri štvrtiny negramotných dospelých ľudí vo svete tvoria práve ženy. Svetová Banka uvádza, že vzdelávanie dievčat je najdôležitejším krokom k odstráneniu chudoby. V krajinách kde sa sústredili na vzdelanie dievčat a žien, vzrástla ekonomická produkcia, poklesla úmrtnosť novorodencov a zlepšila sa starostlivosť o životné prostredie. Ale pozrime sa na rozdiely v odmeňovaní žien a mužov, ktoré majú rôzne príčiny. Ich odstránenie si vyžaduje kroky na všetkých úrovniach a odhodlanie zo strany všetkých zúčastnených, od zamestnávateľov cez odbory, vnútroštátne orgány až po bežného občana. V súčasnej hospodárskej klíme je rovnosť medzi ženami a mužmi dôležitejšia viac ako kedykoľvek predtým. Iba spoločným využitím potenciálu individuálneho nadania každého z nás dokážeme čeliť kríze. Rovnaká mzda za rovnakú prácu je jedným z základných princípov Európskej únie. Zakotvená v Rímskej zmluve z roku 1957, bola už v roku 1975 predmetom smernice, ktorá zakazuje akúkoľvek diskrimináciu, pokiaľ ide o všetky aspekty mzdy vyplácanej mužom a ženám za rovnakú prácu prípadne za prácu rovnakej hodnoty. Následkom toho sa vďaka účinnosti európskych a vnútroštátnych právnych predpisov znížil počet elementárnych a jasných prípadov priamej diskriminácie, keď muži a ženy s rovnakými skúsenosťami a schopnosťami dostávali za rovnaký pracovný výkon pri tej istej práci rozdielnu mzdu. Prečo potom stále existuje rozdiel v odmeňovaní žien a mužov? Pod rozdielmi v odmeňovaní mužov a žien rozumieme rozdiel medzi priemernou hodinovou mzdou žien a mužov pred zdanením v rámci hospodárstva ako celku. Je odzrkadlením pretrvávajúcej diskriminácie a nerovnosti na trhu práce, ktorá v praxi postihuje najmä ženy. Napríklad práca žien je stále často považovaná za menej hodnotnú ako práca mužov a ženy často pracujú

v odvetviach, v ktorých sú mzdy v priemere nižšie ako v odvetviach, v ktorých dominujú muži, napr. pokladničky v supermarkete zarábajú väčšinou menej ako muži, ktorí pracujú v sklade. Rozdiely v odmeňovaní zároveň ženám znižujú celoživotné úspory a dôchodky, čo v neskoršom veku vedie k prípadom väčšej chudoby žien v porovnaní s mužmi. Nie je náhoda, že milióny ľudí, ktorí žijú v riziku chudoby, ale čo je najviac zarážajúce, vysoký počet detí, ktoré sa narodia a žijú v riziku chudoby, nedokončia školu, že tých, ktorí opúšťajú školu pred dokončením je zarážajúco vysoké percento. Problém je, že chudoba je dedičná vrátane sociálnej inklúzie. Dôsledky na životné šance získať vzdelanie, byť zúčastnený celoživotného vzdelávania zostáva pre ľudí sociálne vylúčených neuskutočiteľným projektom. Napríklad chudoba v období mladosti má často svoje korene v deprivácii zažívanej počas detstva a v rodičovskej chudobe. Ak staršia, rodičovská generácia nie je schopná poskytnúť mladšej generácii požadované a potrebné zabezpečenie, znemožňuje to, aby bola mladšia generácia schopná efektívne sa vyrovnáť s výzvami, ktorým v mladosti čelí štrukturálnym alebo osobnostným, individuálnym. Chudoba v mladosti môže mať výrazný vplyv na všetky životné cykly jednotlivcov a na životný cyklus ich budúcich domácností. Hádám jednou z najdiskutovanejších tém v poslednom období je Hospodárska kríza, ktorá postihla mnoho hlavných priemyselných odvetví, ktoré zamestnávali veľké množstvo robotníkov a poskytovali dostatočné príjmy, spôsobila pokles vysokej miery participácie na pracovnom trhu, a tým pádom sa zintenzívnili a vytvorili nové požiadavky v období, kedy sa i samotné financovanie sociálneho štátu stáva problematickejším. Ukazuje sa, že klasické nástroje efektívne fungujúce pri riešení alebo predchádzaní chudoby využívané v industriálnej spoločnosti sa stávajú v spomínaných zmenených sociálno-ekonomických a spoločenských podmienkach už nedostačujúce. V priebehu novovzniknutej situácie (resp. katastrofe) tak vertikálnych ako i horizontálnych rozmerov, nie je možné pružne riešiť vzniknutý stav. Veľká časť populácie sa dostáva do stavu permanentnej znevýhodnenej sociálno-ekonomickej situácie a takto dlhodobo mimo hlavný prúd spoločnosti. Práve snaha zachytiť nové rysy a charakter narastúcej chudoby je jednou z príčin, ktorá presúva záujem od problematiky chudoby ku sociálnemu vylúčeniu. Týmito novými znakmi chudoby sú nepochybne: a) jej pretrvávanie v čase a b) priestorová koncentrácia, ktorá c) súvisí s marginalizáciou, patologickým správaním a vzdorovaním normám hlavného prúdu spoločnosti, ale súčasne aj d) závislosťou

na sociálnom štáte a e) rozpadom tradičných sociálnych inštitúcií. Každý z týchto konceptov (na jednej strane chudoba a na strane druhej sociálna exklúzia) zodpovedá odlišnej reakcii spoločnosti na situáciu v spoločenskom priestore a zároveň tento priestor iným spôsobom konštruuje. Nejde teda len o jednoduchú zámenu pojmov, ale aj o zámenu predmetu záujmu. Už nie je hlavným predmetom záujmu problém distribúcie bohatstva ale skôr problém následného oslabenia pút, ktoré spájajú spoločnosť. Na úrovni jednotlivcov sociálne vylúčenie znamená absenciu sociálnej roli, ktorá znemožňuje začlenenie do sociálnych sietí a sociálnych vzťahov. Vo verejnej ako i v akademickej diskusii Európy môžeme identifikovať postupné udomáčňovanie pojmu a koncepcie sociálneho vylúčenia. Cesta postupného uprednostňovania sociálnej exklúzie pred chudobou však nebola ani zďaleka jednoznačná a bez konfliktov v minulosti. Súčasnú obsahovú zameranie konceptu sa formovalo v krajinách západnej Európy, okrem už vyššie spomínaných, na jednej strane – cez akademické, odborné a politické diskusie o kríze (legitimitate) sociálneho štátu; na druhej strane – cez štrukturálne reformy, ktorými v sedemdesiatych rokoch prechádzali po ropnej kríze jednotlivé welfare state a v neposlednom rade z obnoveného záujmu o problematiku chudoby a súčasne i o problematiku ľudských práv resp. občianstva (občianskych práv).

Chudobu okrem iného môžeme chápať ako neosobný a nevyhnutný dôsledok pôsobenia trhových síl. Existencia chudoby je často krát spájaná s nedostatkom ekonomických zdrojov. Podľa **Mareša, (1999, s.13)** príčinou chudoby nie je nedostatok zdrojov, ale dominujúce vzory ich distribúcie. Prinajmenšom diskutabilná je otázka, či možno chudobu ekvivalentne merať a rozpoznať jej príčiny. Ďalšou otázkou zostávajú aj pojmy ako riziko k predurčenosti k chudobe, hranice chudoby, hranice sociálneho minima, demografické a sociálno-ekonomické kategórie. Chudoba je predovšetkým vecou štatútu, ktorý jednotlivec v spoločnosti zaujíma. **Mareš, (2004; s.60-65)** Statusová chudoba sa spája predovšetkým so sekundárnym trhom práce, kde uviazla veľká časť menej kvalifikovaných jednotlivcov alebo jednotlivcov s menším nadaním ako ich úspešnejší, či schopnejší kolegovia. K chudobe sa samozrejme neviažu iba problémy spojené s trhom práce, tie sú skôr jej sprievodným javom, či dokonca príčinou. K chudobe majú jedinci svoje predispozície vo fyzických alebo psychických schopnostiach, vzdelanie, prípadne biologické odlišnosti od majoritnej časti obyvateľstva (rasa, starí ľudia, pohlavie atď.). **Štatistický úrad EÚ Eurostat** uverejnil

v roku 1997 výsledky výskumu. Podľa neho 12% všetkých domácností v členských krajinách EÚ žije pod hranicou chudoby. Najmenej ich bolo v Dánsku (4,7%) a najviac v Portugalsku (18,9%). Výskum potvrdil aj pretrvávajúce rozdiely medzi južnými a severnými krajinami EÚ. Väčšina definícií chudoby obsahuje ako základný element deprivácie základných životných potrieb. Z nich sa najčastejšie uvádza nedostatok potravy, nedostatočný štandard bývania, obliekania, vybavenosti domácnosti atď. Vylúčenie z participácie v spoločnosti neznamená len útok na občianske práva, ale je i rizikom, a to nielen pre vylúčených, ale aj pre spoločnosť, ktorá toto vylúčenie pripustí. Formuje sa tak vrstva chudobných a pauperizovaných, ktorá sa oddeľuje od ostatnej populácie. Ide o odcudzenú triedu, ktorú spoločnosť v podstate nepotrebuje a ktorá nakoniec aj späť nepotrebuje normy a hodnoty majoritnej spoločnosti. Táto sociálna skupina nemusí byť chápaná ako klientela štátu, ktorá je stále závislá na jeho pomoci, ale sú pre ňu typické aj trvalé nevýhody na trhu práce. Reálny socializmus používanie slova chudoba tabuizoval a snažil sa plošne potláčať spoločenskú nerovnosť masovými makro štrukturálnymi intervenciami a nepriamo aj tým, že pomáhal zlepšovať situáciu rodín s nízkymi príjmami bezplatným zdravotníctvom, vzdelávaním vrátane masívnych dotácií cien základných potravín a veľkoplošnými sociálnymi dávkami. Väčšinou boli viazané na zamestnania a mali univerzálny charakter. Legitimizovali paternalistický štát a slúžili ako nástroj sociálnej kontroly. Pre legitímnosť tohto systému bolo dôležité, aby chudoba, ak už existovala, nebola v spoločnosti vidieť. Chudoba tu bola niečo marginálne, a to poukazovaním na jej malý výskyt a na jej prechodný charakter, súvisiacim s určitými životnými fázami. Podľa **Tvrdoňa a Kasanovej (2004, s.13)** rozoznávame dva koncepty chudoby: 1. Subjektívny koncept chudoby, ktorý je založený na hodnotení vlastnej životnej situácie jedincom či domácnosťou. Súvisí s tým či sa ľudia subjektívne cítia byť chudobnými. 2. Objektívny koncept chudoby vychádza z analýzy sociálno-ekonomických informácií o súboroch domácností. Odráža spoločenský konsenzus či politickú vôľu na vynaloženie určitých nákladov spoločnosti. Podľa viacerých podporných indícií má chudoba stále veľa znakov starej demografickej chudoby najčastejšie spájané s veľkosťou domácnosti, fáz rodinného života a životného cyklu. Hlavne niektoré skupiny starých ľudí sa začínajú do chudoby trvale prepadávať (gerontológia chudoby). Väčšina z nich je odkázaná na svoje starobné dôchodky, prípadne príbuzenskej siete, nemajú odložené rezervné prostriedky a vybudované ústupové stratégie. Vedľa tejto starej demografickej

chudoby sa javí chudoba nová (dlhodobo nezamestnaní, osoby permanentne znevýhodnené na trhu práce a osoby, ktoré sa neadaptovali na nové podmienky. Začínajú sa objavovať rodiny, kde sa kumulujú tieto sociálne handicapy. Vysoké riziko nezamestnanosti spolu s fragmentarizáciou zamestnaneckej kariéry a vysoká pravdepodobnosť uzatvorenia v sekundárnom trhu práce je a bude spojená nielen s určitými sociálnymi, ale aj etnickými skupinami. Zjavné príznaky chudoby profesií s nízkou kvalifikáciou sa začínajú prejavovať na vidieku, najmä tam, kde došlo ku kolapsu poľnohospodárskych družstiev, privatizovaním štátnych majetkov a k prepúšťaniu tam pracujúcich najatých a nekvalifikovaných pracovníkov. Na dedine vznikajú nové ostrovy chudoby (obyvatelia usadlostí v katastroch bývalých štátnych majetkov, obyvatelia najmenších vidieckych sídiel, v ktorých dožívajú najstaršie vekové skupiny pôvodného obyvateľstva a pod.) sa praxou a životnými hodnotami odlišujú od majoritnej spoločnosti. V mestských aglomeráciách sa objavujú bezdomovci, ktorí sa stávajú symbolom sociálneho vylúčenia, rozvratu rodín a sociálna neprispôsobilosť založená na neschopnosti bezdomovcov participovať na spôsobe života, ktorý je štandardný pre väčšinu populácie. Do určitej miery sem možno zahrnúť aj fenomén obyvateľov tzv. holo bytov, ako spôsob, ktorým sa v niektorých mestách rieši problém dlhodobých neplatičov nájomného. Táto forma chudoby sa začína priestorovo a regionálne lokalizovať. Nové pravidlá akumulácie majetku, ktoré sociálne polarizujú populáciu, nastoľujú pred spoločnosť novú výzvu. Problém sociálnej solidarity bohatých a chudobných. Problémom chudobných je prežiť a problém chudoby sa tak stáva problémom bohatých, ako rozdeliť časť prebytku a nezmeniť pravidlá jeho akumulácie a ochrany. Samozrejme to nie je len výlučne otázka solidarity bohatých, ale celej spoločnosti. Riešenie tohto staronového problému je zatiaľ len na začiatku. Novo vznikajúce sociálne skupiny bohatých nielenže nevedia, ale zdá sa, že ani nechcú pochopiť, že problém chudoby je aj problémom bohatých. V našej spoločnosti počet porazených vysoko prevažuje nad počtom víťazov a evidentne sa začína zvyšovať potenciál konfliktu napríklad Francúzsko v roku 2006. V záujme stability spoločnosti sa preto musia konštituovať stabilné a dlhodobé pravidlá racionálnej redistribúcie medzi chudobnými a bohatými. Iným spôsobom, nie je totiž možné pevne zakotviť a legitimizovať pravidlá akumulácie a ochrany majetku. Bohatí, ale aj stredná vrstva musia pochopiť, že prevzatie zodpovednosti za deklasovaných a chudobných je predovšetkým v ich záujme. (Bendák a kol. 2002. 72 s.) uvádza, že v roku 1956

bola formulovaná veľmi prevratná teória Oskarom Lewisom o tzv. kultúre chudoby. Ľudia, ktorí sa museli adaptovať na podmienky materiálnej chudoby v industriálnej spoločnosti, si k tomuto účelu vytvorili osobitný systém správania a hodnôt. Z definície chudoby potom vyplýva, že je to systém, do ktorého sú ďalšie generácie jedincov prostredníctvom výchovy socializovaní. Ďalší autori potom ukázali, že správanie chudobných ľudí je univerzálne platné pre všetky chudobné komunity v moderných spoločnostiach. Ľudia v kultúre chudoby obývajú štvrte, ktoré majú charakteristiky geta - veľmi nízka sociálna organizácia, životné stratégie sú zamerané na prítomnosť, neexistuje tu vlastníctvo a príslušníci týchto komunít majú veľkú nedôveru k okolitému svetu. Tá sa prejavuje predovšetkým strachom z polície, nedôverou k vláde a všetkým na vyšších spoločenských postoch. Existujú tu silné tendencie k sociálnej patológii a taktiež ku kriminalite. Veľmi dôležitým znakom je uzavretý ekonomický systém, charakterizovaný zastavovaním osobných vecí a požičiavaním peňazí na vysoké úroky. Veľmi negatívne sú dôsledky na deti vyrastajúce v takomto prostredí. Rodina sa nestará o dieťa ako o niekoho, kto prežíva mimoriadne a dlhé obdobie života, ktoré si zasluhuje osobitný prístup a ochranu. Rola otca je oslabená (nezamestnanosť, alkoholizmus), rodina nefunguje ako celok a vychováva jedinca podliehajúcemu fatalizmu, pocitom bezmocnosti, závislosti a menejcennosti. Dôsledkom je neschopnosť reálne zmeniť svoju situáciu podľa príkladu iných a súčasne tu chýba pocit solidarity s ľuďmi podobne postihnutými. V predchádzajúcich riadkoch je mnoho ukazovateľov, ktoré sú charakteristické pre správanie ľudí v getách. Lewisova teória bola po obdobia nadšeného prijatia pomerne široko kritizovaná, predovšetkým z dôvodu údajného fatalizmu. Je pravda, že ak považujeme niečo za kultúru, je skoro nemožné dosiahnuť okamžitej zmeny zásahom zvonku. Na druhej strane kultúra nie je nejaký stabilný systém, naopak sa stále mení a prispôsobuje v interakcii so zmenou okolitých podmienok. Je jasné, že zmeny sú pozvoľné a na prvý pohľad len ťažko viditeľné. Prijatím tohto konceptu sa však vyvarujeme neadekvátnych očakávaní rýchlych riešení pri zachovaní optimistickej nádeje, že zmena je pri dostatku trpezlivosti možná a dokonca prirodzene nutná. Je tu vložená veľká zodpovednosť na tých, ktorí určujú charakter vonkajších podmienok, ktoré by umožnili začať proces zmeny kultúry želateľným smerom. V dnešnej dobe je jav chudoby a špecifickej kultúry s ňou spojený označovaný ako 'sociálne vylúčenie'. Už z tohto slovného spojenia je viditeľná aktívna úloha tých, ktorí niekoho vylučujú, a na nápravu stavu vylúčenia

je implicitne obsiahnutá požiadavka rovnako aktívneho správania v procese opätovného znovu zapojenia do normálneho života. Rozhodne môžeme úplne na záver potvrdiť, že nezanedbateľný vplyv na vznik chudoby majú štrukturálne zmeny prebiehajúce v ekonomike a jej následné odrazy v počte nezamestnaných, bezdomovcov, sociálne slabých rodín, a to ako viacpočetných, tak aj samotných matiek žijúcich zo sociálnych dávok, ale nemôžeme zanedbať ani vec statusu, ktorý jedinec vo spoločnosti zaujíma, taktiež jednotlivých pre dispozícií vo fyzických či psychických schopnostiach, vzdelanie, prípadne biologickej odlišnosti osobnosti. Na základe dostupnej literatúry a štúdia rôznych zdrojov môžeme povedať, že chudoba je pojem relatívny. Taktiež sociológovia hovoria, že neexistuje jeden koncept chudoby, ktorý by bol všeobecne platný a prijatý a rovnako neexistuje žiadny všeobecne prijatý spôsob jej merania. Je to sociálny jav, ktorý je charakteristickým nedostatkom životných prostriedkov jednotlivca alebo skupiny. (Tokárová 2003, s. 349). Napriek tomu je chudoba už niekoľko rokov strašiakom pre mnohých. V poslednom období prebiehajú v krajinách G 8 konferencie o riešení tohto sociálneho javu. Veľké a najmä bohaté štáty majú možnosť odpustiť niekoľko miliónové dlhy v prvom rade africkým krajinám, v ktorých chudoba a smrť už niekoľko desaťročí kráčajú rovnakým smerom. Pred rokom nás v rozhlase a taktiež v televízii prekvapila správa, že poľnohospodári na Slovensku vo svojich sýpkach stále skladujú niekoľko tisíc ton obilia, ktoré pravdepodobne budú musieť spáliť, aby sa uvoľnili sklady pre tohtoročnú lepšie povedané minuločnú úrodu a navyše, skladované obilie začína plesnivieť inokedy je to nadbytok kapusty, či niekoľko tisíc ton cukru, ktoré nemôžeme spotrebovať kvôli údajným limitovaným kvótam z EÚ. Vo večerných správach pri pohľade na africké deti umierajúce od hladu je nám smutno a cítime bezmocnosť. Smutno z toho, že máme dostatok a nechceme pomôcť. A bezmocnosť, že ak aj pošleme z nášho platu na humanitárnu pomoc, veľakrát sa stane že peniaze skončia v iných, nesprávnych rukách. Poskytnúť prebytočné obilie krajinám tretieho sveta dovezením do afrického štátu lietadlom zo Slovenska, by bolo prejavom aktuálnej sociálnej pomoci. Iste nie je ľahké vstúpiť do krajiny, kde okrem hladu a chudoby panuje vojna, ale toto je otázka pre našu diplomaciu, ministerstvá, poslancov. Myslím, že ide najmä o morálny problém, plytvanie obilím považujeme zanemorálne. Ježiš povedal, že chudobných budeme mať vždy medzi sebou, je jasné, že chudoba nikdy nevymizne z našej planéty. Správnymi, najmä rýchlymi sociálno-politickými rozhodnutiami ju však možno odstrániť a tak zmierniť jej následky. Toto

však pochopia len ľudia s citom pre empatiu a porozumenie. Mimochodom, keby sa všetky zúčastnené skupiny politikov krajín G 8 na summite o chudobe zriekli v deň rokovania čo i len jedného obeda, možno by zachránili prinajmenšom 100 ľudí od hladu. Veď večne platia Kristove slová „chlieb náš každodenný daj nám dnes“! Slovo (nám) znamená všetkým ľuďom na celej Zemi, bez výnimky farby pleti, postavenia či vzdelania. Veď, mať vo svojej krajine dostatok či nadbytok potravín a nedať ho tým, ktorí umierajú od hladu, je rovnako trúfale ako sedieť s plným bruchom na kongrese o vyriešení chudoby, nechať si za to zaplatiť a nechať sa obsluhovať. To je však už téma na riešenie chudoby ducha.

5. NÁVRHY A ODPORÚČANIA PRE PRAX

Sú témy, ktoré sa sporadicky vynárajú na povrch spoločenského diania a vyvolávajú dočasnú pozornosť; existujú však aj témy, ktoré sa tiahnu celou históriou ľudstva, takzvané večné témy. Medzi tie druhé nesporne patrí chudoba a s ňou súvisiace kategórie ako nerovnosť a sociálne vylúčenie. Svojou podstatou je nerovnosť ekonomická kategória, pretože je bezprostredne spojená s majetkom vôbec. Redukovať obsah pojmu nerovnosť len na ekonomické aspekty však je nedostačujúce. Koncentrovaným a najcitlivejším výrazom nerovnosti je zase len chudoba. Je to sociálny jav a tým i problém, pre ktorý základným atribútom je nedostatok životných prostriedkov jednotlivcov či skupín. Pojem chudoby nie je identický s pojmom nerovnosti, aj keď s ňou bezprostredne súvisí. Chudoba, podobne ako nerovnosť, má popri ekonomických i sociálne, etické a psychologické dimenzie. Pre redukciu chudoby nestačí uspokojovať sa len s analýzami jej príčin a následkov, ale je potrebné, najmä zo strany kompetentných, teda vlády, hľadať praktické riešenia. Pritom je rovnako potrebné stimulovať i samotných jednotlivcov, aby sa aj oni sami v maximálne možnej miere snažili o zmenu svojej nepriaznivej situácie. Snaha o poznávanie problematiky chudoby a sociálneho vylúčenia by mala byť prirodzenou súčasťou všeobecnej reflexie modernej spoločnosti. Otázky boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu sa na Slovensku stávajú postupne súčasťou nášho jazyka. Koncept sociálneho vylúčenia sa dostal do oficiálnych dokumentov v procese preberania agendy európskej sociálnej politiky. So záverov, ktoré sme dosiahli za pomoci nášho dotazníka, odporúčame návrhy možných riešení: Obzvlášť je potrebné zamerať sa na:

1. Koeficient príjmovej nerovnosti
2. Mieru dlhodobej nezamestnanosti
3. Osoby, ktoré predčasne opustia školu bez účasti na ďalšom vzdelávaní
4. Regionálnu súdržnosť
5. Mieru chudoby po transferoch podľa typu domácnosti
6. Mieru chudoby po transferoch podľa veku a pohlavia
7. Mieru dlhodobej chudoby
8. Osoby žijúce v domácnostiach bez zamestnanej osoby
9. Akademickú a výskumnú sféru, aby poskytovala východisko pre používanie

konceptu sociálneho vylúčenia vo verejných politikách

10. Posilnenie sociálnych väzieb prostredníctvom médií

11. Rozptyl chudoby okolo jej hranice

Chudoba a s ňou spojené sociálne vylúčenie je fenomén, ktorý je tu od nepamäti a bude pretrvávať aj naďalej. Zápas s chudobou a snaha o vysporiadanie sa s týmto problémom je tak stálou súčasťou ľudstva. Aj keby sa spoločnosť snažila zo všetkých síl vykoreniť tento problém, nikdy sa jej to úplne nepodarí.

6. ZÁVER

Chudoba nie je iba slovo ktoré prenasleduje väčšinu z nás, nemá vždy rovnaký význam a ktoré skloňuje ľudstvo už od nepamäti. Každý ma niečoho nedostatok. Existujú rôzne dimenzie chudoby. Niektorí sa cítia chudobní, ak si nemôže dovoliť to, čo jeho sused. Iní zasa závidia kolegovi jeho majetok. Ďalší sa cítia chudobní duchom, osamelému človeku chýba kontakt s ľuďmi (je emocionálne chudobný), aj keď má dobrú prácu a slušný plat. Bohatí ľudia často nevedia čo skôr. Pre takých ľudí je tým najcennejším čas. Ako sme už spomenuli, chudoba je relatívna. Každý hodnotí chudobu podľa svojho bohatstva a považuje za jej prejav niečo iné, väčšinou podľa toho, či je založený materialisticky alebo skôr duchovne. Preto by sme chceli povedať, či je na mieste sa spýtať, čo je to vlastne chudoba? Je to nedostatok materiálnych, hmotných prostriedkov, alebo stav mysle? Je to nemožnosť sa dosýta najesť, nechodiť 2x za rok na dovolenku, nevzdelanosť alebo upadajúca kultúra? Dá sa rozlíšiť na hmotnú a nehmotnú? Ak áno, je niektorá z nich horšia? Je niektorá nadradená nad druhú? Alebo idú spolu ruka v ruke. Hmotne najchudobnejšie krajiny sveta sa nachádzajú hlavne na území Afriky, ale samozrejme sa nájdú aj inde, napr. v Ázii. Vyznačujú sa tým, že veľká časť populácie žije vo veľmi biednych podmienkach, milióny ľudí nemajú čo jesť, trpia nedostatkom potravín, lekárskej starostlivosti a pod. Toto je podľa nášho názoru najkrutejší dôsledok hmotnej chudoby a čo sa týka dôležitosti, tak najkritickejší. Práve teraz, keď si čítate moju magisterskú prácu, mohol niekto zomrieť kvôli takým banálnym problémom ako hlad a smäd. (Isto aj zomrel). A nás to nijako neovplyvnilo, pretože sa nás to bezprostredne netýka. Práve to je jeden z dôvodov existencie chudoby – ľudská nevšímavosť a ignorancia. A je to problém, ktorý nevyrieši ani tá najväčšia humanitárna pomoc na svete. Ako chceme zmeniť svet, keď často nechceme zmeniť sami seba. Samozrejme na vznik chudoby mali a majú vplyv rôzne iné faktory, ako napr. prírodné podmienky, politické systémy atď. S prírodou asi toho veľa nenarobíme, môžeme sa jej prispôbiť, alebo ju zničiť. Otázkou ostáva, prečo sme napriek tomu neboli schopní problém chudoby vyriešiť. Ďalším typom chudoby je tá nehmotná. Týka sa kultúry, tradícií, vzdelania, osobnosti ale aj myslenia. Z hľadiska bezprostredného životného nebezpečenstva nie je možno taká páľčivá ako hmotná, ale z dlhodobého hľadiska môže mať fatálne dôsledky na celú našu civilizáciu. Tradičné regionálne kultúry sa menia na uniformné a globálne. Skutočné hodnoty sú nahrádzané pseudohodnotami. Vzdelanie je mnohokrát na smiech a osobný

názor je gumovaný televíziou, časopismi, internetom a nehmotná chudoba, ako môžeme tento fenomén smelo nazvať sa dostáva sa na úroveň tej hmotnej. Nedá nám na záver tohto odseku uviesť výrok Luciusa Annaeusa Senecu. „*Pokiaľ žiješ v súlade s prírodou, nikdy nebudeš chudobný; pokiaľ žiješ podľa mienky ľudí, nikdy nebudeš bohatý*“. Za príčiny chudoby považujeme lenivosť, hlúposť, nešikovnosť alebo invaliditu. Niektorí k tomu pridajú zlú karmu a hriechy z minulých životov. Aj rôzne duchovné smery šíria teológiu prosperity. Koho Boh miluje, toho peniazmi a zdravím obdaruje. Len Bohom zavrhnutí hriešnici odsúdení sú na chudobu a nemoci. Lenivci zase môžu závidieť tým šikovným. A tí najhorší z nich stanú sa zlodejmi, vrahmi, teroristami, sú súdení, väznení, popravovaní, až ukrižovaní. Kto by netúžil byť bohatý? Všetci túžia. No sú dva pohľady na bohatstvo. Jeden hovorí: Bohatý je ten, kto veľa vlastní. Druhý pohľad hovorí: Bohatý je ten, komu nič nechýba. Dá sa to povedať aj opačne. Podľa prvého, chudobný je ten, kto má málo majetku. Podľa druhého, chudobný je ten, kto má pocit nedostatku. Ale ktoré z tých dvoch bohatstiev je pravé a ktoré falošné? Kde je pravda a kde je klam? Koľko majetku vlastne človeku treba, aby už nemal pocit nedostatku? Stačí mu dom? Ostrov? Či celý kontinent? Alebo chce vlastniť celú zem? Kde je hranica? Hranica je úplne presná. Prijat' to, čo nám bolo dané darom. Uspokojiť sa s tým, čo nám príroda nadelila a čo nám dáva. Keď prijmeme myšlienku neuspokojenia, máme pocit nedostatku a naša chudoba narastá. Ak sa uspokojíme s tým, čo nám je darované, sme bohatí. Ak sme nenásytní a chceme viac, sme chudobní, aj keby sme vlastnili polovičku sveta. Takže o čom sú mýty o chudobe? O túžbe byť bohatý, teda o vnútornom neuspokojení, čo je vlastne hlboká chudoba. Pravé bohatstvo spočíva v poznaní, že sme súčasťou vesmíru, sme obklopení všadeprítomnou láskou, ktorú môžeme prijať darom úplne zadarmo. Skutočná chudoba spočíva v oddelení sa od lásky, keď si povieme, že nie sme súčasťou vesmíru, keď odmietneme prijať lásku a ďalšie poklady darom a keď sa vyzbrojíme chamtivosťou v presvedčení, že musíme proti prírode bojovať, s ňou zápasiť a svoje šťastie si od nej vydobýť. Tak to je tá pravá a najhlbšia chudoba. **Chudoba má zatiaľ u nás krátkodobý charakter, nejde o medzigeneračnú chudobu, ktorá sa dedí z generácie na generáciu. Na druhej strane pri týchto často stigmatizovaných skupinách je vysoká pravdepodobnosť, že prepadnú do dlhodobej chudoby, ktorá bude reprodukovať tzv. dedičnú chudobu a budúce generácie budú chtiac, nechtiac predurčené k chudobe a tu už môžeme hovoriť o mýte k predurčenosti k chudobe a sociálnemu vylúčeniu.**

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Knihy a časopisy

ATKINSON, A. B. "*Income Maintenance and Social Insurance.*" In Handbook of Public Economics. Vol. 2. Edited by A. Auerbach and M. Feldstein. Amsterdam: North Holland, 1987, pp. 779-908. ISBN: 0444879080.

BECK, U.: *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere moderne.* Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1986, 1. vyd. Čes. preklad: Riziková společnost. Na ceste k jiné modernitě. Praha: SLON 2004

BEŇÁK, D a kol. 2002. *Úvod do terénní sociální práce.* Brno: Drom, 2002. 72 s.

BREDBURY, B.: *Child Poverty: A Review.* Policy Research paper č.20, Commonwealth Department of Family and Community Services, 2003

GEBERY, D., LESAY, I., ŠKOBLA, D. *Kniha o chudobe.* Priatelia Zeme-CEPA 2007. 14 s. 2007. ISBN 978-80-968918-9-4

GORDON, D., SPICKER, P. (eds.): *The International Glossary on Poverty.* London: Zed Books, 162pp, 1999. ISBN 1-85649-687-2

HABURAJOVÁ-ILAVSKÁ, L.: *Podpora rodín ohrozených sociálnou exklúziou.* In: Akční pole sociální práce, aneb sociálněpedagogické otázky současnosti. Zborník z medzinárodnej konferencie v Olomouci. Olomouc : Pedagog. Fakulta UP, 2007, s. 163-171. ISBN 978-80-244-1665-6.

HABURAJOVÁ-ILAVSKÁ, L., TKÁČ, V. *Dni sociálnej práce, Transformácia sociálnej sféry a sociálna práca.* FSVaZ UKF Nitra: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008, ISBN 978-80-8094-231-1

HANTRAIS, L.: *Social Policy in the European Union.* New York: Macmillan Press Ltd., 2000. Second Edition, Basingstoke, Macmillan. Press, ISBN 0 333 92008 2,

- HORNÍKOVÁ, Z., HIRMAN, K., *Chudoba Rómov*, Trend 8/2003, ISSN 1336-2674
- JAROŠ, M., *Mýty o chudobe a sociálnej nerovnosti*, Týždenník Trend 5/2006 ISSN 1336-2674
- KASANOVÁ, Anna. 2007. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. Hradec Králové: Nakladatelství Gaudeamus 2007. 9 s. ISBN 978-80-7041-705-8
- KRIVOŠÍK, L., *Chudoba a rovnost*, Pravé spektrum 8/2003, ISSN 1335-8715
- KRONAUER, M.: „*Social exclusion*“ and „*underclass*“: *New concepts for the analysis of poverty*. In: ANDRESS, H-J. (Ed.): *Empirical poverty research in comparative perspective*. Ashgate, Aldershot, 1998. ISBN 92-897-0245-1.
- LEHOCZKÁ, L. – HABURAJOVÁ-ILAVSKÁ, L.: *Komunitné sociálne služby v kontexte kultúrnej identity obyvateľov rómskych osád*. Nitra : UKF, FSVaZ, 2006
- LESAY, I., *Chudoba nebezpečné tabu*, Nové slovo 13/2007, ISSN 1336-2984
- MAREŠ, P., *Sociální exkluze a inkluze*. In *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno : Masarykova univerzita a Georgetown, 2004. od s. 15-29, 15 s. ISBN 80-210-3455-6.
- MAREŠ, P. 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha : Slon, 199, s. 23. ISBN 80-85850-61-3.
- MAREŠ, P., RABUŠIC, L. *K měření subjektivní chudoby v české společnosti*, Sociologický čas. 3 / 96, ISSN 0038-0288
- MAREŠ, P.: *Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení*. In: Sociologický časopis, r. 36, č.3, 2000, s. 285 – 297.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 82 s. ISBN 80-7178-549-0
- MURRAY, Ch.: *Losing Ground*. American Social Policy 1950 – 1980 New York: Basic Books, 1984

ONDREJKOVIČ, P. *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda, 2001. 65 s. ISBN 80-224-0685-6.

ONDREJKOVIČ, P.: *Chudoba optikou spoločenských vied*. In: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Dni sociálnej práce a InteRRA. Nitra: FSVaZ, UKF, 2010, 158–190 s. ISBN 978-80-8094-658-6

PIACHAUD, D., SUTHERLAND, H.: *How Effective is British Government's Attempt to Reduce Child Poverty?* Innocenti Working Paper č. 77, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence 2000

RINGEN, S.: *The Possibility of politics: A Study in the Political Economy and of the Welfare State*. Oxford University Press 1987

SUTOR, B. 1996. *Politická etika*. Praha: OIKOYMENH; 1996. 391 s. ISBN 80-8600-517-8

STRIEŽENEC, Š: *Slovník sociálneho pracovníka*, Trnava: Sapientia, 1996. 255s. ISBN 80-967-589-0-X.

ŠIMKOVÁ, E.: *Chudoba a súvislosti s udržateľným rozvojom*. In: *Chudoba spoločenský problém súčasnosti: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konaného 11. novembra 2004 v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2005, s.7-18. ISBN 80-8083-081-9

TOKÁROVÁ, A. et al. *Sociálna práca: Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2003. 349 s. ISBN 80-968367-5-7.

TRAVERS, P., RICHARDSON, S.: *Living Decently, Material Well-being in Australia*. Oxford University Press, Melbourn 1993

TVRDOŇ, M.-KASANOVÁ, A. (2004). *Chudoba a bezdomovectvo*. Nitra: UKF. 2004. 141s., ISBN 80-8050-776-7

ZÁBORSKÝ, J., *Len nové pracovné miesta si s chudobou neporadia*, Trend 11/2005
ISSN 1336-2674

VOLČKOVÁ, N., *Bezdomovectvo*, Nota Bene 7/2008, ISSN 1335-9169

Články v elektronických časopisoch a iné príspevky

AKTUÁLNE SK, <http://aktualne.centrum.sk/domov/politika/clanek.phtml?id=218120>

EUROSTAT, Štatistický úrad EÚ, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=9264>
DOSTÁL, O. *Chudoba a jej príčiny*, <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?723>

EUROPAPARLAMENT, <http://www.europaskyparlament.sk/view/sk/press-release/institution/institution-2008/institution-2008-February/institution-2008-February-72.html;jsessionid=8DF55DA57D51DA760150E978F7A005BF>

NOVÉ SLOVO, politicko spoločenský týždenník *Sociálna nerovnosť a chudoba*
(<http://www.noveslovo.sk/archiv/2000-3/otrendoch.html>) 19 – 25.1 2000,

KONZERVATÍVNY INŠTITÚT M.R.ŠTEFÁNKA, <http://www.konzervativizmus>

SLOVAK SOCIOLOGICAL REVIEW, issue: 2 / 2005

<http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=c8f8d45a-c157-445e-874a-cd8155c0b18c&articleId=23a8335e-a82e-42ce-9a31-23b832e2357>

T-COM, (<http://archiv.station.zoznam.sk/station/clanok.asp?cid=1193036508740>)

Elektronické dokumenty

INFORMAČNÁ KANCELÁRIA EURÓPSKEHO PARLAMENTU,
(<http://www.Europaskyparlament.sk>)

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ SR., http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_A50D8FD8D00EC4D5C12A0537F3B653C_SK&OpenDocument=Y&HM=70-veda&OB=0&LANG=SK

PLATFORMA MIMOVLÁDNYCH ROZVOJOVÝCH ORGANIZÁCIÍ, eRko-
HKSD, http://svetbezchudoby.erko.sk/?page_id=116
<http://www.sspr.gov.sk/texty/File/pdf/2004/rodina/Chudoba.pdf>

PRÍLOHY

Zoznam príloh

Príloha A *Dotazník*

Príloha B *Charakteristika dopytovaných respondentov*

Príloha C *Tabuľka + Graf A Dotazník vyplnil - a*

Tabuľka + Graf B Som vo vekovej kategórii

Tabuľka + Graf C Moje vzdelanie je

Tabuľka + Graf č. 1. Chudobní sú leniví a nechcú pracovať

Tabuľka + Graf č. 2. Chudoba je zlyhanie jednotlivca

*Tabuľka + Graf č. 3. Chudoba jednotlivcov pramení z nedostatku
zodpovednosti*

Tabuľka + Graf č. 4. Prevažná väčšina chudobných je na vidieku

Tabuľka + Graf č. 5. Chudoba je zlyhanie spoločnosti

Tabuľka + Graf č. 6. Za chudobu môže región

*Tabuľka + Graf č. 7. Chudobné rodiny sú chudobné preto, že majú príliš
veľa detí*

Tabuľka + Graf č. 8. Väčšina z chudobných, sú slobodné matky a ich deti

*Tabuľka + Graf č. 9. Chudobní ľudia potrebujú, aby sa učili základné
životné zručnosti, ako je zostavovanie rozpočtu*

Tabuľka + Graf č. 10. Prevažná väčšina chudobných je rómskeho pôvodu

Tabuľka + Graf č. 11. Chudoba robí rozdiely medzi pohlaviami

Tabuľka + Graf č. 12. Chudoba je osud

Príloha A

Nižšie uvedený dotazník bol súčasťou prieskumu, ktorý bol zameraný na tému chudoba, a na jej príčiny a dôsledky. Prieskum slúžil k zisteniu postojov občanov SR k mýtu o predurčenosti k chudobe a sociálnemu vylúčeniu. Výsledky boli použité v záverečnej magisterskej práci autora.

DOTAZNÍK

Vážení respondenti.

Som študentom 2. ročníka magisterského štúdia v odbore „Aplikovaná sociálna práca“ na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. Chcel by som Vás touto cestou požiadať o vyplnenie môjho dotazníka, ktorý sme spracovali za účelom mojej diplomovej práce, ktorá má názov „*Mýtus o predurčenosti k chudobe a sociálnemu vylúčeniu*“.

Ďakujem Vám za Vašu ochotu spolupracovať a zároveň Vás uistujem, že dotazník je anonymný a bude slúžiť len na študijné účely.

V dotazníku prosím vybrané políčko označte v symbole ručne X

A. Dotazník vyplnil - a

muž žena

B. Som vo vekovej kategórii

20 - 30 rokov 31 - 40 rokov 41 - 50 rokov 51 - 60 rokov 61 a viac rokov

C. Moje vzdelanie je

základné odborné odborné s maturitou stredoškolské vysokoškolské

1. Chudobní sú leniví a nechcú pracovať.

významný menej významný nevýznamný je mi to ľahostajné

2. Chudoba je zlyhanie jednotlivca.

skôr áno Áno skôr nie nie je mi to ľahostajné

3. Chudoba jednotlivcov pramení z nedostatku zodpovednosti.

skôr áno Áno skôr nie nie je mi to ľahostajné

4. Prevažná väčšina chudobných je na vidieku.

skôr áno Áno skôr nie nie je mi to ľahostajné

5. Chudoba je zlyhanie spoločnosti.
 skôr áno Áno skôr nie nie je mi to ľahostajné
6. Za chudobu môže región.
 skôr áno Áno skôr nie nie je mi to ľahostajné
7. Chudobné rodiny sú chudobné preto, že majú príliš veľa detí.
 skôr áno Áno skôr nie nie je mi to ľahostajné
8. Väčšina z chudobných, sú slobodné matky a ich deti .
 skôr áno Áno skôr nie nie je mi to ľahostajné
9. Chudobní potrebujú, aby sa učili základné životné zručnosti, ako je zostavovanie rozpočtu.
 skôr áno Áno skôr nie nie je mi to ľahostajné
10. Prevažná väčšina chudobných je rómskeho pôvodu.
 skôr áno Áno skôr nie nie je mi to ľahostajné
11. Chudoba robí rozdiely medzi pohlaviami.
 skôr áno Áno skôr nie nie je mi to ľahostajné
12. Chudoba je osud.
 skôr áno Áno skôr nie nie je mi to ľahostajné

Ďakujem všetkým, ktorí ochotne vyplnili tento dotazník

Príloha B

Charakteristika dopytovaných respondentov

Alžbeta, má ukončenú zdravotnú školu, žije spolu s manželom ktorý je poľnohospodársky robotník a synom. Syn je študent strednej odbornej školy so zameraním frézar sústružník. Čistý mesačný príjem rodiny v mesiaci august 2009 bol 759€.

Anna, pracuje ako predavačka. Žije so svojimi rodičmi a bratom, Matka dochádza za prácou do Brezna a otec je na dôchodku, brat je študentom vysokej školy. Čistý mesačný príjem rodiny v mesiaci júl 2009 bol 1170€.

Brigita, má vysokoškolské vzdelanie a pracuje na čiastočný úväzok. Žije s dcérou, ktorá pracuje ako pomocná sila v kuchyni. Jej manžel je nezamestnaný. Majú dve maloleté deti. Čistý mesačný príjem rodiny v mesiaci máj 2009 bol 890€.

Eliška pracovala v reštaurácii ako čašníčka. Toho času je na invalidnom dôchodku. Žije spolu s manželom, dcérou a synom. Syn je študent vysokej školy, dcéra a manžel pracujú v gastronómii. Čistý mesačný príjem rodiny v mesiaci september 2009 bol 950€.

Ján, je stredoškolsky vzdelaný muž. Pracuje ako obchodný zástupca. Žije so svojimi rodičmi a sestrou, otec je dôchodca, matka pracuje na obecnom úrade a sestra ako predajca u mobilného operátora. Čistý mesačný príjem rodiny v mesiaci júl 2009 bol 1690€.

Jozef, má ukončené vysokoškolské vzdelanie a pracuje ako plánovač. Žije so svojimi rodičmi, Otec pracuje na SAD a matka je doručovateľka, čistý mesačný príjem rodiny v mesiaci júl 2009 bol 1468€.

Júlia má stredoškolské vzdelanie. Pracuje ako mzdová účtovníčka V spoločnej domácnosti žije spolu s matkou, ktorá pracuje ako predavačka a svojim bratom, ktorý

pracuje ako poisťovací poradca. Čistý mesačný príjem rodiny v mesiaci máj 2009 bol 1490€.

Mária je lekárka. Žije v spoločnej domácnosti s manželom Karolom, ktorý je výrobný manažér a dochádza za prácou do Banskej Bystrice. Ich čistý mesačný príjem v mesiaci máj 2009 bol u nich 1960€.

Marta, pracuje na mestskom úrade, študuje diaľkovo vysokú školu, žije spolu s manželom ktorý zastáva funkciu manažéra kvality a dvoma synmi, ktorí pracujú v poľnohospodárstve. Čistý mesačný príjem rodiny v mesiaci september 2009 bol 1950€.

Matej, vysokoškolsky pedagóg , žije s manželkou, synom a budúcou nevestou, (študentka vysokej školy) Manželka pracuje ako referentka nákupu a syn ako prevádzkar. Čistý mesačný príjem rodiny v mesiaci august 2009 bol 1980€.

Miroslav, má ukončenú odbornú školu s maturitou, pracuje ako vodoinštalatér. Žije spolu s manželkou, ktorá pracuje ako technička v prenajatom byte. Obaja sú zamestnaní , čistý mesačný príjem v mesiaci júl 2009 bol 1115€.

Ondrej , pracuje ako automechanik, žije s manželkou, dcérou a synom, manželka je na dôchodku, syn je študent vysokej školy a dcéra pracuje ako asistentka. Čistý mesačný príjem rodiny v mesiaci august 2009 bol 850€.

Paulína, pracuje ako sestrička u stomatológa. Žije spolu s manželom a dcérou. Dcéra a manžel sú nezamestnaní, čistý mesačný príjem v mesiaci máj 2009 bol u nich 820€.

Slavomíra, pracuje v školstve, žije spolu s manželom, dcérou a synom. Okrem manžela, ktorý je na dôchodku, sú všetci zamestnaní. Syn je servisný technik a dcéra obchodná zástupkyňa. Čistý mesačný príjem rodiny v mesiaci august 2009 bol 1590€.

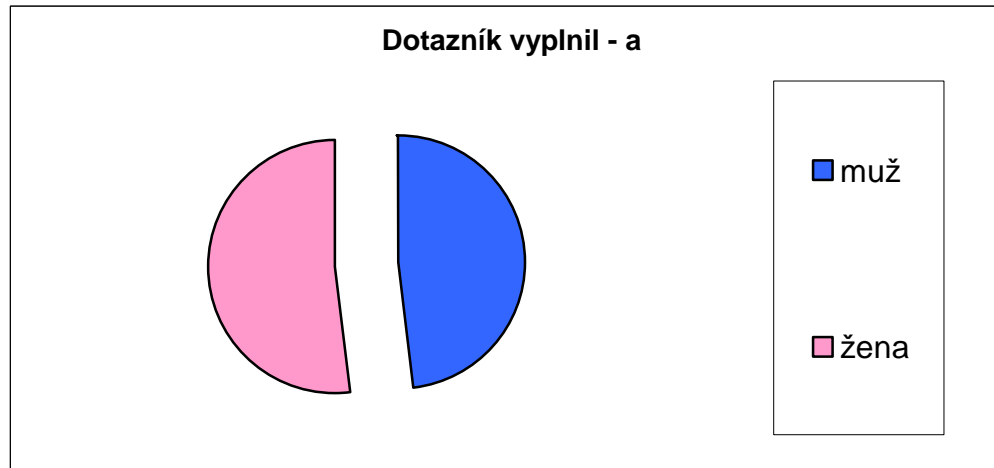
Stela, vysokoškolsky vzdelaná žena, žije so svojimi rodičmi a sestrou. Otec a sestra sú nezamestnaní , Stela pracuje ako technologička optimalizácie výroby a matka je referentka obchodu, čistý mesačný príjem rodiny v mesiaci máj 2009 bol 1250€.

Príloha C

Tab. A Dotazník vyplnil - a

	poradie	počet	%
muž	2	24	48
žena	1	26	52

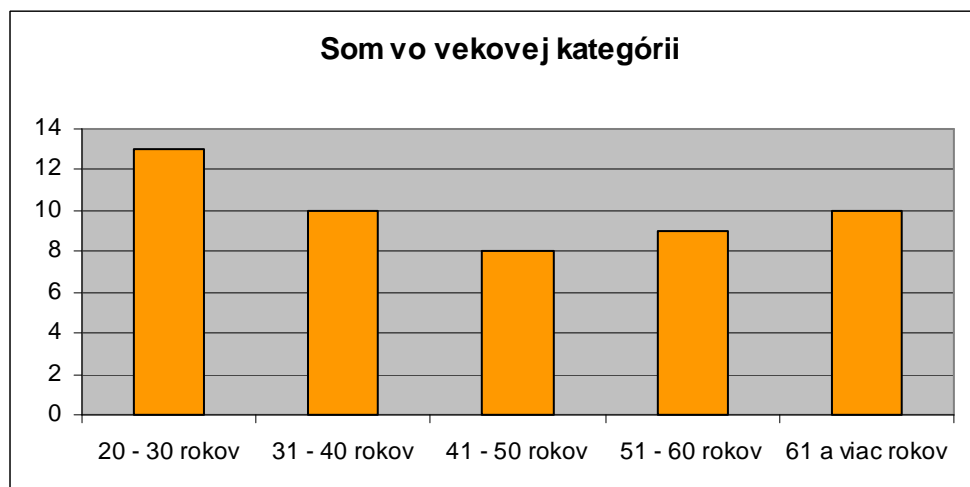
Graf A

Tab. B Som vo vekovej kategórii

	poradie	počet	%
20 - 30 rokov	1	13	26
31 - 40 rokov	2	10	20
41 - 50 rokov	4	8	16
51 - 60 rokov	3	9	18
61 a viac rokov	2	10	20

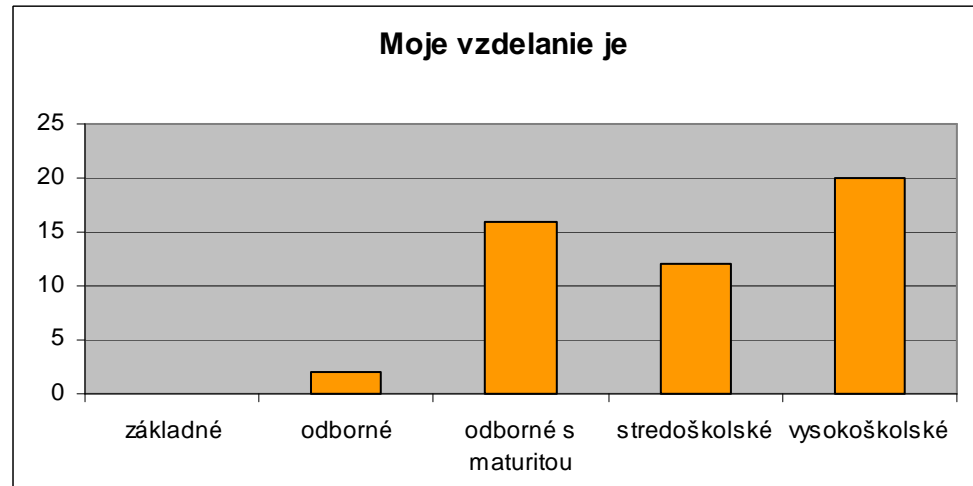
Graf B

Tab. C Moje vzdelanie je

	poradie	počet	%
základné			0
odborné	4	2	4
odborné s maturitou	2	16	32
stredoškolské	3	12	24
vysokoškolské	1	20	40

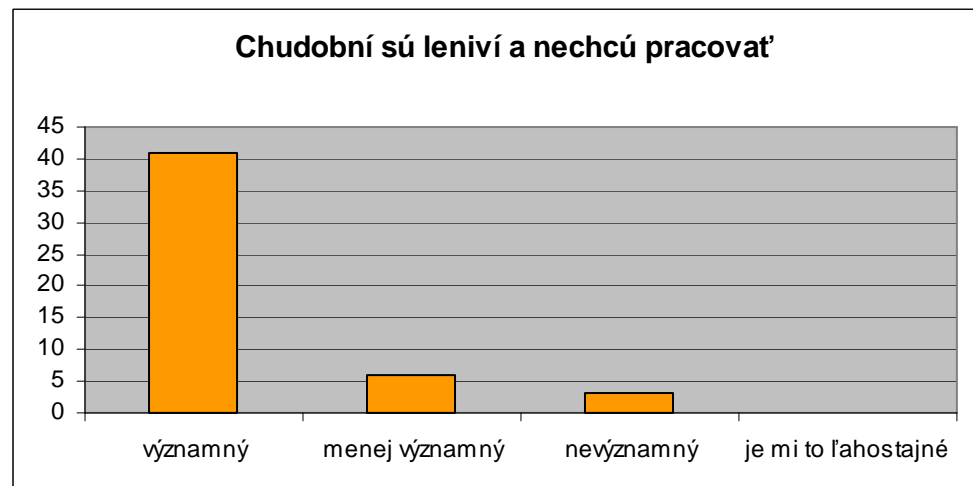
Graf C

Tab. 1 Chudobní sú leniví a nechcú pracovať

	poradie	počet	%
významný	1	41	82
menej významný	2	6	12
nevýznamný	3	3	6
je mi to ľahostajné	4	0	0

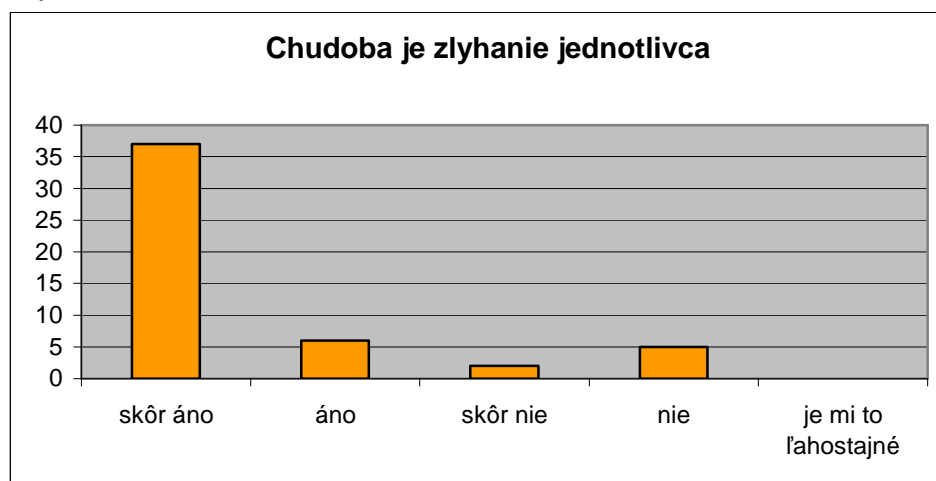
Graf č. 1

Tab. 2 Chudoba je zlyhanie jednotlivca

	poradie	počet	%
skôr áno	1	37	74
áno	2	6	12
skôr nie	4	2	4
nie	3	5	10
je mi to ľahostajné		0	0

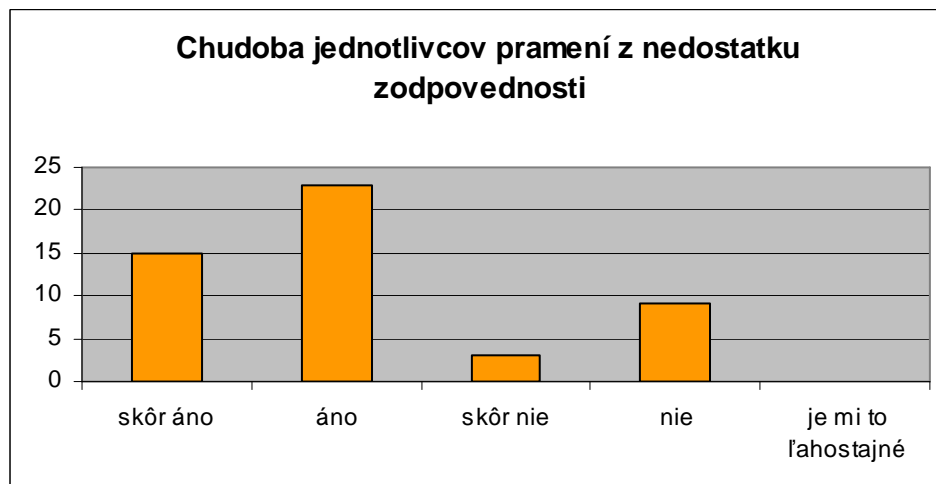
Graf č. 2

Tab. 3 Chudoba jednotlivcov pramení z nedostatku zodpovednosti

	poradie	počet	%
skôr áno	2	15	30
áno	1	23	46
skôr nie	4	3	6
nie	3	9	18
je mi to ľahostajné		0	0

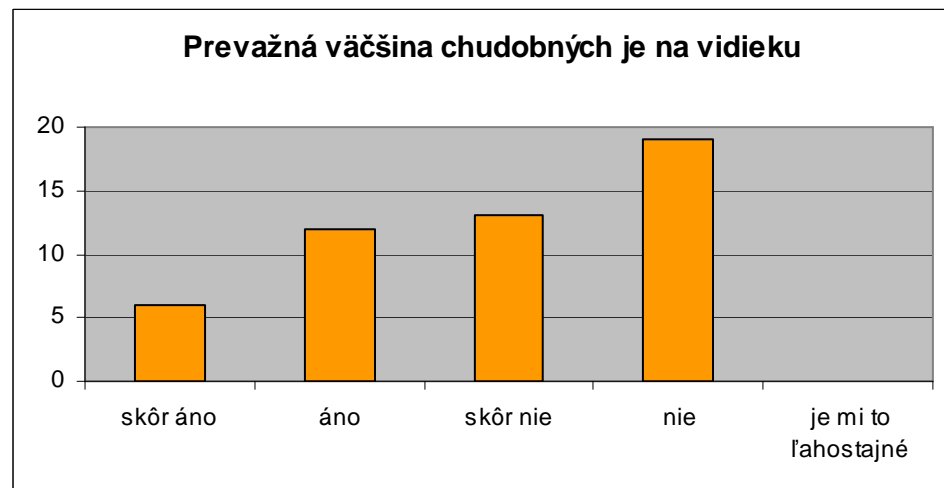
Graf č. 3

Tab. 4 Prevažná väčšina chudobných je na vidieku

	poradie	počet	%
skôr áno	4	6	12
áno	3	12	24
skôr nie	2	13	26
nie	1	19	38
je mi to ľahostajné		0	0

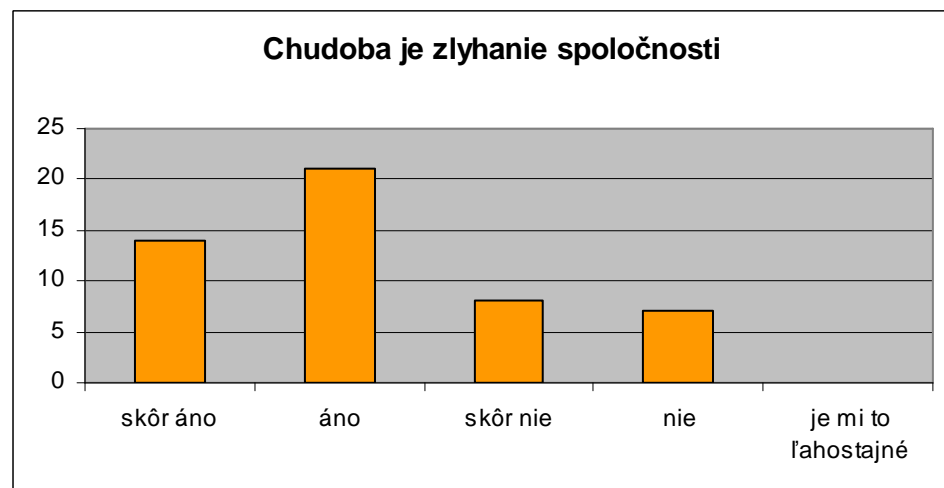
Graf č. 4

Tab. 5 Chudoba je zlyhanie spoločnosti

	poradie	počet	%
skôr áno	2	14	28
áno	1	21	42
skôr nie	3	8	16
nie	4	7	14
je mi to ľahostajné		0	0

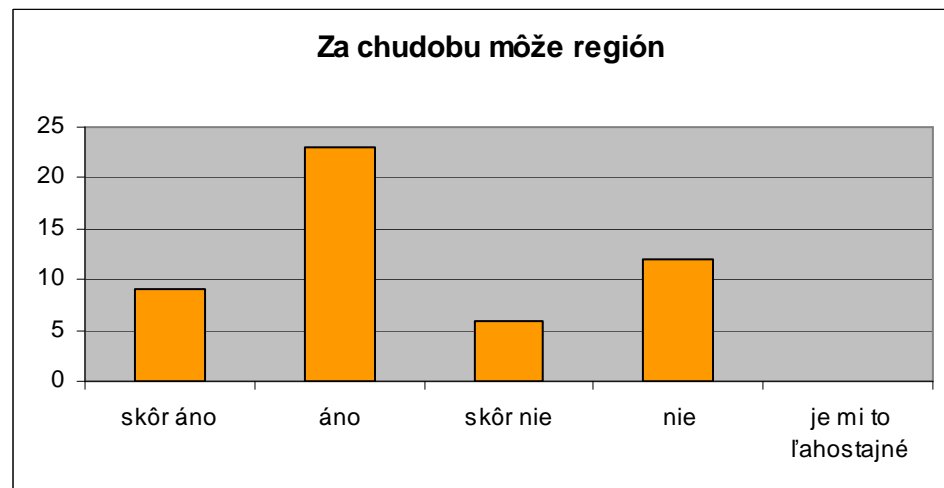
Graf č. 5

Tab. 6 Za chudobu môže región

	poradie	počet	%
skôr áno	3	9	18
áno	1	23	46
skôr nie	4	6	12
nie	2	12	24
je mi to ľahostajné		0	0

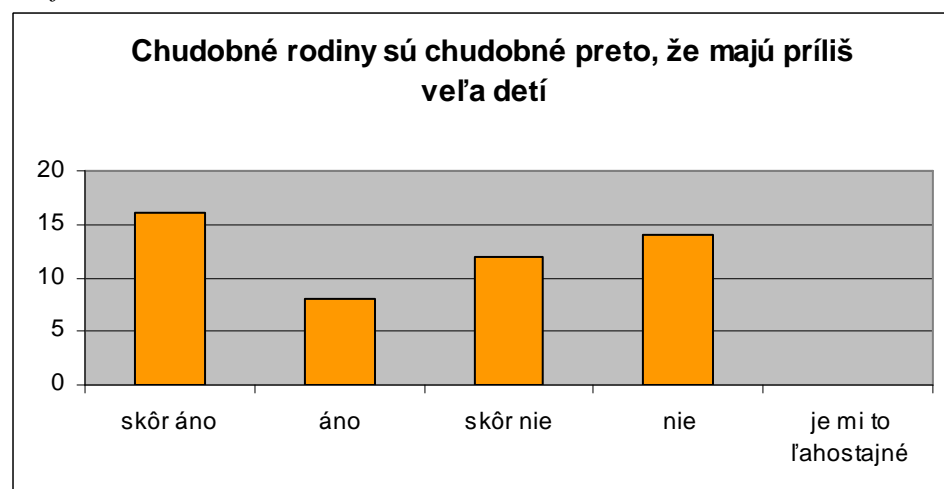
Graf č. 6

Tab. 7 Chudobné rodiny sú chudobné preto, že majú príliš veľa detí

	poradie	počet	%
skôr áno	1	16	32
áno	4	8	16
skôr nie	3	12	24
nie	2	14	28
je mi to ľahostajné		0	0

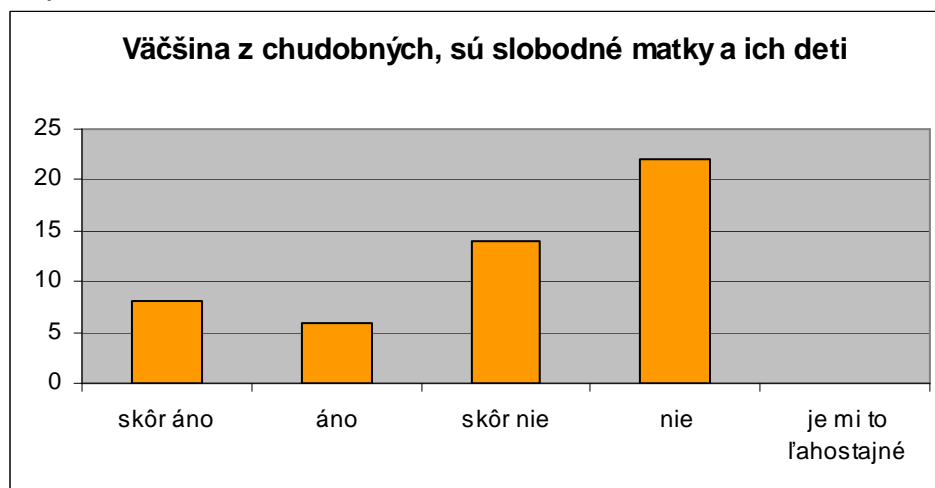
Graf č. 7

Tab. 8 Väčšina z chudobných, sú slobodné matky a ich deti

	poradie	počet	%
skôr áno	3	8	16
áno	4	6	12
skôr nie	2	14	28
nie	1	22	44
je mi to ľahostajné		0	0

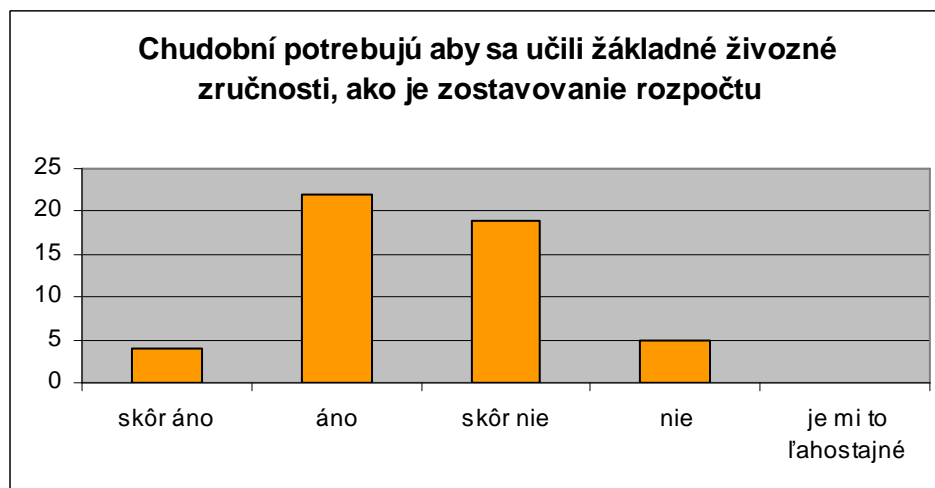
Graf č. 8

Tab. 9 Chudobní ľudia potrebujú, aby sa učili základné životné zručnosti, ako je zostavovanie rozpočtu

	poradie	počet	%
skôr áno	4	4	8
áno	1	22	44
skôr nie	2	19	38
nie	3	5	10
je mi to ľahostajné		0	0

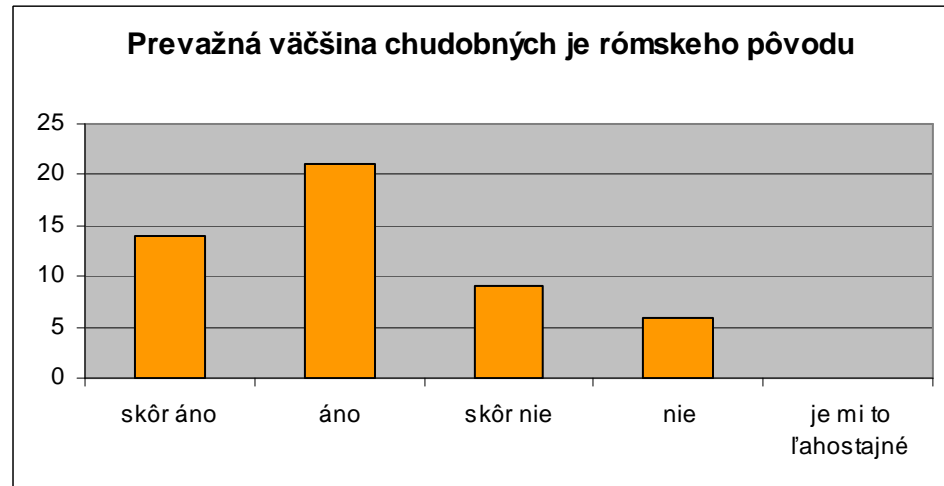
Graf č. 9

Tab. 10 Prevažná väčšina chudobných je rómskeho pôvodu

	poradie	počet	%
skôr áno	2	14	28
áno	1	21	42
skôr nie	3	9	18
nie	4	6	12
je mi to ľahostajné		0	0

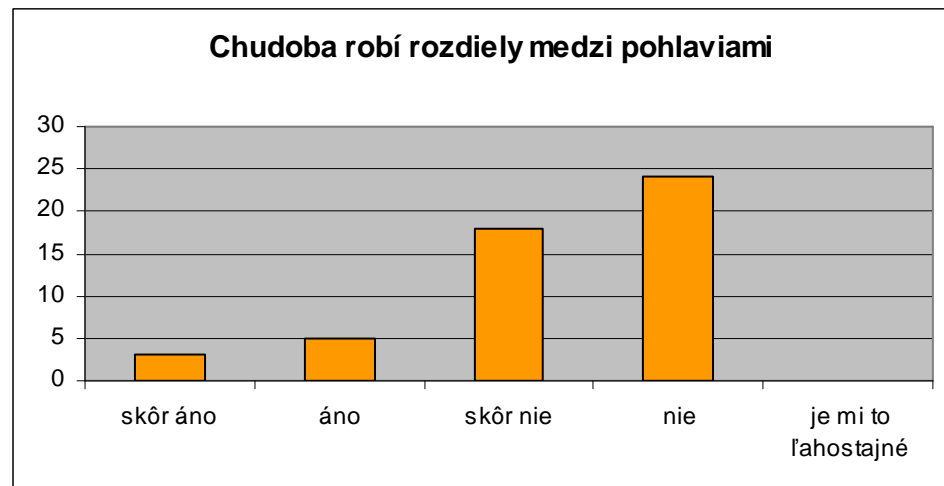
Graf č. 10

Tab. 11 Chudoba robí rozdiely medzi pohlaviami

	poradie	počet	%
skôr áno	4	3	6
áno	3	5	10
skôr nie	2	18	36
nie	1	24	48
je mi to ľahostajné		0	0

Graf č. 11

Tab. 12 Chudoba je osud

	poradie	počet	%
skôr áno	2	19	38
áno	1	25	50
skôr nie	3	3	6
nie	3	3	6
je mi to ľahostajné		0	0

Graf č. 12

